

సరస్వతీ గ్రంథమండలి

అన్నీ తగాదలే

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

చిత్తూరు: అక్షరపరిమళం

స్వతీ పబ్లికేషన్స్

చిత్తూరు

అన్నీ తగాదాలే

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు

తెలుగు-వ్యాకరణం; పద్యం-రాగం; పద్యం-అర్థం; వేషం
తుక్కుముక్కల హక్కు చిక్కు

1-50

పబ్లిషర్లు : అడ్వేట్‌సెన్సీ అండ్ ఖా
నరస్వతీ పబ్లికేషన్స్
రాజనూహేంద్రవరము

అన్ని స్వామ్యాలూ
'గంభీర'వి

మొదటి ముద్రణ, నవంబరు 1946

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
For Addepally & Co., Educational Publishers
No. 4210/1946

హా చ్చ రి క

కేవల వినోదం నిమిత్తమైనానరే, లేక సొమ్ము వసూలు చేసు
కునే నిమిత్తమైనానరే, ఈ ప్రదర్శనాలలో ఎదైనా సభఎదట
ఆడదలచిన ప్రతి సంఘం వారున్నా, ముందుగానే, గ్రంథ
కర్తకి వ్రాసి లిఖితానుమతి పొందక పోవడం కాపీరైట్ చట్ట
ప్రకారం ఒక నేరం గనక, ఆసంగతి గమనించి లిఖితానుమతి
పొంది తరవాతనే అడుకోవాలి.

భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు
రాజమండ్రి

ఉ పో ధ్వా త ము

ఇది నాలుగు తగాదాల గురించిన వాచోపవాదములు గలది. 2-9-24 తేదీన, మెట్కాఫ్ వనతిగృహ వార్షికోత్సవ సందర్భంలో మ. రా. శ్రీ పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహ రావుపంతులుగారి అధ్యక్షతక్రింద రాజమండ్రి ఆర్ట్స్ కాలేజీలో జరిగిన సమావేశంలో, ఇది ప్రదర్శించడం అయింది.

ఇందులో, పాలగుమ్మి వీరభద్రేశ్వరరావుగారు, బోడపాటి రాజగోపాలరావుగారు, రావూరి చిట్టెనుబ్రహ్మణ్యంగారు, దొడ్డి పట్ల కామేశ్వరరావుగారు, సెక్రటరీ గవరరాజుగారు, మరియు కొందరూ పాల్గొన్నారు.

అన్నీ త గా దా లే

తెలుగు - వ్యాకరణం

(రత్నశాస్త్రి యిల్లు. ఒకప్రక్క కృష్ణాజినం, రాగిచెంబు వగైరా. మరొక వేపున తాళపత్రప్రసాదాలు. ఒకగ్రంథం చదవడం అప్పుడే ముగించి, శాస్త్రిగారు ఆలోచనలో పడితాడు.)

శాస్త్రి-(తనలో) ఏముందీ! వెనకటికాలంకాదు వెనకటి కథ గాదు. రోగాలకి మాత్రలు లేవు ఇప్పుడు. గజ్జికురువేసివా నరే, ప్రతివాడూ నీసా చీటీ పుచ్చుకుని బయల్దేరుతాడు. తగాదాలు పైసలు చేసుకునే వాళ్ళు లేరు; ప్రతివాడూ వకాల్తీ, దావా, డామేజీ అనేవాడే గాని చక్కపుల్లో అమరం వల్లెవేసే చవట ఎవ్వడూ కనపడ్డు, ప్రతివాడూ బి.ఎ.డి., యమ్.ఎ.డి. అంటూ యింగిలీషు. పోనీ పాఠాల పుస్తకాలు చూద్దాం అంటే, “మంగలి తలగొరుగును” అంటూ మొవట్టోనే కుర్రాడికి వవ నక్రియ బోధిస్తాయి. శరీరానికి బలంగాని, మనస్సుకి వికాసంగాని, ఆత్మశక్తిగాని వెనకటికి మల్లే లేవు. కూరలూ అవీ వెనకే బాగుండేవి. గాఢపులు వెనకేసినవే గొప్పవి. అప్పటి వర్నాలే వర్నాలు. పూర్వపు దీపావళి పండుగలాంటిది ఇటీవల ఒక్కటి రాలేదు. వెనక యెదుగుడి ఎల్లా ఆడేవాచూ! వెనక ఒక్కక్కడికి ఎన్నున్న తెలివితేటలుండేవి! వెనకటి వాళ్ళు తిన్నట్టు ఇప్పు

టి రకాలు తినలేరు. వాళ్ళకి మల్లే నడవలేరు, కష్టపడలేరు, ఆ మాటకొస్తే ఏమీకుడా చెయ్యలేరు. ఆ తిండి ఆ తిప్పలూ వెళ్ళాయి, ఆ తెలవీ అ తేటా నడిచాయి, ఆ నీతి ఆ జాతీ చచ్చాయి! యుగధర్మం! ఒకర్ననవలసిన వసేమిటి! అంతా యిల్లా పాడైపోతుందని పురాణాల్లో స్పష్టంగా వివరంగా రాసేశారు. ఆ రాతప్రకారం జరక్కుండా బ్రహ్మరుద్రులు చేయగల్రా? అయ్యో! అడ్డమైన గడ్డి కరిచి, సకలమైన అనుభవములున్నా అయిన మీదట తాము గ్రహించగలిగిన జీవిత విజ్ఞానాంతరాలయొక్క రహస్యాలు ఇమిడిఉన్న జ్ఞానవిజ్ఞానాల్ని, అజ్ఞానులైన ఇప్పటివాటికి శాశ్వతంగా ఆ దేవభాషలో పూర్వము ఇచ్చిపోలేదా! వాళ్ళకావ్యాలు ఇప్పటివారు చూడరుగదా! చడవరుగదా! చడవలేరుగదా! వినరుగదా! వినలేరుగదా! తప్పనిసరిగా వీళ్ళచేత చదివించే విద్యావిధానమేరా లేదుగదా! ఆ నాగరవాక్యగరం చాలావరకు, నాటకాలంకారాలూ, గణితతర్కాటూ, నిఘంటు వైద్యాలూ కూడా, పద్యమయం గదా! అందు విస్తరింపబడని జ్ఞానభాగమున్నా ముచ్చటింపబడని విషయమున్నా ఉండబోవుగదా! వల్లనూ లినన్ని శాస్త్రాలూ విద్యలూ చెరుకుపానకంవంటి ఆ సంస్కృతంలో చిరస్థాయిగా ఆకారం దాల్చి ఉంటూండగా, ఏదో తెలుగుంటూ దేవుళ్ళాడతారు కొందరూ! తెలుగులో ఏముందీ? మృత్తిక! తెలుగు వొడ్డిపిప్పి, తేలిక- సంస్కృతంయొక్క బరువులో నాలుగోవం లేనా ఉండదు. అందుకనే నేను తెలుగు

పుస్తకం అనేది ఇల్లా చూడలేదు, ఎన్నడూ చూడను. ఇందులో “బాగున్నా” యంటూన్న గ్రంథాలు, పూర్ణంగా తల్లిభావంలోని శాస్త్రనాటకాలకారాలు జిహ్వగ్రమం దున్నవారే. తెలుగులో ఉన్నజీవం అంతా ఆ సంస్కృతాండే! తెలుగు రచనలో హాయిగా ఉండేవట్టులని జనం మెచ్చుకొని రొట్టాని వేస్తూండే ఘట్టాలన్నీ, ఆ సంస్కృత సమాసాలు జటిలంగా ఉన్నవే. కాని, ఆరోజుకారోజు అన్నిటితోపాటు భావకూడా తగులడి పోతోంది. ప్రతీవాడూ భావతో కలగచేసుకోడమే. ఈ అచ్చురావడం మరీ పుట్టిముసక అయిపోయింది! ప్రతీవాడూ కివే! పాండిత్యం లేదు, వీశ్యతలకామూలేదు! పాండిత్యం అంటే సంస్కృతంలో అన్నమాట, కడంవి పాండిత్యాలే కావు! ఒక పత్రిక తాలూకు స్వకీయ విలేఖరి ఒక ఆయన్ని ఎవర్నైనా పట్టుకొని పత్రికలో “పండితుడు” అని అచ్చు కొట్టిస్తే, ఆయన ఆక్షణాన్నించి పండితుడుగా మారిపోనా! “తెలుగు పండితుడు” అంటూంటారు, వారు నిజంగా, ఏ కొంతవరకో, సంస్కృతపండితులే. తెలుగులో—అసలు తెలుగేదీ పాండిత్యానికీ! ఆవశంగా, ఏదోరాశాం అంటూండడం, మైనరమజ్జా అని అచ్చుపడుతుండడం! అచ్చుకి పంపేటప్పుడు, రచన, కాకితానికి ఒక వేపునే వ్రాయాలట. కాని, కొందరు పత్రికలు నడిపేవారు, ఒక వేపునరాసి ఉన్నదై తే చాలు, ఏమిటైనాసరే, అచ్చుకొటి పారేస్తారు! ఇక నెన్నిచిత్రాలు! కవిత్వం లేకుండానాటకాలుట, సంగీతంలేకుండా పద్యంట, పద్యంభంవన్నూ లేకుండా కవిత్వంట,

అర్థం తెలియకుండా కవిత్వం! అయ్యయ్యో! ఏంజెప్పను! కా
ల్చుగు తినేస్తున్నారు, వీళ్ళ మొహం తీర్థాసకెళ్ళా! తెలుగువాళ్ళ
యంట, దానికి కొన్ని కొత్తకొత్త అలంకారాలుంట. అందు
లో నవలట—చెవలన్నట్టు! గాల్లో చక్కని కల్పన లుంటా
యిట, వేడివేడివి ఇవ్వుటి కారువాళ్ళు, వీళ్ళు ఏం కల్పించి ఏ
డవగలుగు వీళ్ళపిండాకుడూ నా క్రొవ్వుకార్థమూనూ! ఇదివరకే
సర్వమూ వ్రాయబడి చక్కగా సంస్కృతంలో ఉంటూంటే
ఇహేముంది వ్రాయడానికి! మళ్ళీ వీళ్ళు ఏదో రాస్తూండడం
ఎందుకో నాకు బోధపడలేదు. కొందరు ఆ దివ్యభాషలోంచి
తర్జుమా చేశాం అంటూంటారు, పద్యానికి పద్యం, వచనానికి
వచనం, పులిస్తావుకి పులిస్తావును! ఛస్తే చెయ్యలేకు. ఆ సార
స్యం చచ్చిపోడుమయినా రాదు. తెలుగు ముక్కలు రానిస్తే,
సంస్కృతంలోఉండే మజాకా అంతా పూర్తిగా దిగదుట, అం
దుచేత. కొందరు అసలులో సమాసాలు అట్లానే ఉంచి డు,
ము, వు, లు లాంటివి చివళ్ళకి తొడిగి తెలుగుని పారేస్తారు
అది పద్యం కాకుండా వచనం కాకుండా, తెలుగు కాకుండా
సంస్కృతం కాకుండా పలుకుతున్నారాగ పరిణమిస్తూంటుంది.
పోనీ నిజంగా కొత్తవై తే ఊరుకోవచ్చు—కొన్ని కొత్తవి లాం
టివి గోకేవాళ్ళున్నా, వ్యాకరణం చూట్టం లేదు వీళ్ళ మొహం
యీడ్చా! ఆ నన్నయా, అధర్వణుడూ, వాళ్ళూ, ఆ తెలుగువ్యా
కరణాన్ని సుబ్బరంగా నాగరంలో వ్రాసిపోలే, తెలుగులో రా
స్తే ఆట్టే విలపుండదనీ! సంస్కృతప్రాకృతాలకూ, వేదాధ్య

యనాదలకూ ఖనియై ఒప్పినటువంటి ఆయొక్క సన్నయ్య భట్టు ఆదినీ వ్రాసిన చింతామణి మింగిన్నీ, మరియు తరమైనవి గ్రోలిన్నీ, పైడిపాటి, అడివం, కస్తూరి, గణపవరపు వారల ని ఘంటువులు తినేసిన్నీ కాకపోతే, తెలుగులో అనలు 'కవి' అ నేవాడు జరించి ఉండునా? (కుడి పక్కకి చూచి) ఎవరో వస్తు న్నాగు !

(సభాపతి వస్తాడు)

సభాపతిలా ఉంటున్నాడు, సభాపతేనా ఏమిటి? సభాపతే! సరే, గడ్డం పెంచడమైంది, పెదవికింద కొంత ఉంచడమైంది, దొరవేషమైంది, ఇప్పుడు మళ్ళీ ఇదొహవేషంలోకి దిగావు ! ఇతర హిందువుల్లో ఎవరైనా వీడు అరవ, వీడు పంజాబీ, వీడు బంగాలీబాబు. అని ఆనవాలు పట్టచ్చును కాని, మన తెలుగు ఆసామీని చూచి పొల్పడానికి కొంతబుద్ధి ప్రయోగిస్తేగాని లాభంలేదు. తెలుగులో నూటికి తొంభైతొమ్మిది అనుకరణం. ఒకడు బియ్యంమరడితే అంతా ఆమరే; ఒకడు మోటారుకారు వేస్తే, అంతా ఆ కారే; ఒకడు దివాలాతీస్తే, అంతాఅదే. దండకారణ్యానికి దగ్గిరవడంచేత రామసైన్యపు లక్షణం సంగ్ర మించి ఉంటుంది. ఈమాత్రం ఆలోచించలేదు, ఏమన్నా అంటే ప్రతీదానికి “ ఎందుకూ? ఎందుకూ ? ” అంటూ నిశింహగా కారణం లడుగుతారు. అయినా గానీ, నాకెందుకులే, నీవేషం జోలి ! నీ కా బాల్యపు తిక్క వదిలై నువ్వే తిన్న పడతావు ! వేషాని కేమీ అనలేదు. కాని, భాష వాడుకెయ్యడానికి

జయలు దేరావు టేమిటి నువ్వుకూడాను !

న - మీ “ట” శారవ్రయోగాన్ని బట్టి, మీరు ఏదో మోస్తరుగా విన్నారని తెలియబడుతోంది. ఈ భాషావ్యవహారం స్థిరపరచడానికి రాసి ఉన్నదాల్లో లేశమైనా మీ రెరుగరు. ఎరిగిఉంటే, పాడుచెయ్యడం పుణ్యం ఎవరు కట్టుకున్నారో గ్రహించి మరి మాట్లాడి ఉందురు !

శా - సరిపోయింది ? ధ్వంసం చెయ్యడం మొదలెట్టింది నువ్వు! ఆ మాట నిన్ను అని పోతారని, ఇతరులమీద ఆ ఆక్షతలు ముందే వేస్తున్నావ్ ? అయితేనూ, పండితున్ని పట్టుకొని దులుపుతున్నావు టేమిటి, మొహంఎదటే, ఏమీ అట్టే పెట్ట కుండాను !

న - అందుకనే మీరు సత్యంచూడకుండా అభిప్రాయా లిస్తున్నారని చెప్పింది ! అసలు ముందు “పండితుడు” అంటే ఏమిటో నిర్వచించి, ఆతరవాత మరేమన్నా కాసేండి. పండి తుడికి నేను దాసోహం చేస్తాను.

శా - ఓహోహో ! మతిగానీ పోతోందా ఏమిటి నీకు, సభాపతి ! ప్రతీదానికీ నిర్వచనం అంటూ కూచుంటే ఎల్లా ఏడుస్తుందీ ? పదాలయొక్క నిర్వచనాలు ఆయాశాస్త్ర సందర్భాల్లో బట్టి ఉంటాయి, పిరియిస్తాయి. గోరంతలు కొండంతలు చెయ్యరాదు. మా మూలుగా “పండితులు” అని మనం ఎవర్ని అంటామో నీకు తెలియనే తెలియదూ ? అధమం సంస్కృతంలో పంచ.....

స - తెలుగులో మాట నే అడుగుతూన్నది !

శా - తెలుగులో మాటే నే చెబుతూన్నది ! ముందు, సంస్కృతంలో పంచ.....

స - అక్కడికి ఆ పంచశిఖలూ ఎవరేనా తెలుగులో ధరిస్తే చాలదూ, ఆ ఒకర్ని తెలుగు పండితుడు అనడానికీ ?

శా - ఎడిసినుట్టేఉంది, ఏడుపు. ముందు దేవభాషలో కావ్యాలు చదివి, కాస్తైనా వ్యాకరణం, అలంకారం గొణిగి, నాటకాంతం చూచి, అప్పుడు తెలుగులో పంచ.....

స - మీరు చెప్పేది సంస్కృతాభ్యాసానికి. పైగా, అన్నింటికీ శిఖరప్రాయంగా ఆ నాటకాలు ఉద్భవించడం చేత నున్నా, ఆనాటకాలు గాసిచవాళ్లు తర్కవ్యాకరణాలంకారాదులలో మునిగి తేలి ఉన్నవాళ్ళవడం చేతనున్నా, చదివే వాడుకూడా ఆక్రమాన్నే చదువుకోవాలి. కాని, తెలుగులో నాటకాంతం అన్నా నాటకప్రారంభం అన్నా విశేషంలేడా ఉండదు. మనం మాట్లాడేది ఆ చదువుకోడం ప్రశంసకాదుగా ?

శా - బాగానేవచ్చింది, సీతోటి కుతర్కం ! సీతో మాట్లాడ భయం, ఎకటపడ భయం. సీత ప్రతీదీ తప్పే ! అల్లాయిలే పంచ ...

స - ఉండవగ్యూ, పంచాలేదు, ఉత్తరీయంలేదూ ! అదా ! తప్పులు కనపరచడమా సీతు కోపంవస్తా ! ఉన్నదిఉన్నట్టు చెప్పడమేనా, ను వ్విందాకా తిట్టడమన్నావ్ ! తప్పు అనేమాట నిర్ణయించు. భాషలో తప్పు ఒప్పు నిర్ధారించగలవాడెవడు ?

“ఇతరులంతా తప్పులుపట్టుకునేవాళ్ళేను” అనుకునే వాళ్లా పండితులు !

శా - అదికాదు ! ఇల్లా లెక్కపెట్టి మాటల్లో తప్పులు ఏకరువుపెట్టడంలో నీ అభిప్రాయం ఏమిటి ? ఎన్నితే ఎవరి కుండవు ? ఆ యెన్నిక ఏమి అక్కరకు వచ్చేవని ? “ఏకోహిదోఘో గుణనన్నిపాతే ” అనిలేదూ ! “ప్రబంధము నా జలరాశి, దాని లోపలగల నెనునుల్ గణింతురె, అపారములౌ మణులుల్లి, సిల్లగన్ ” అనిలేదూ ! “కాళిదాస మయూరాది కవులకైన గలవు తప్పులసంగ, నన్యలకులేవె ! ” అనిలేదూ అప్పకవి ?

స - అదా ! నేను పండితుణ్ణికాను, విద్యార్థిని పదస్వరూపం, పదప్రయోగం, కారకం మొదలుగాగలవి సూత్రానుసారంగా నిర్వహించిన వాడికోసం ఆంధ్రవాఙ్మయం వలలువేసి వెతికి చూస్తున్నాను. ఇంతవరకు ఎవ్వరూ దొరకలేదు. అనుసరిస్తూ అన్నవి అనుసరించకపోవడంవల్ల వారికి పదస్వరూపంలో కుప్పలు కుప్పలుగా తప్పులు. అవి యేరడంవల్ల తెలుస్తూన్న సేమిటంటే, పాండిత్యం వ్యాకరణం చ్రాయడం ఎడంఅనీ, వ్యాకరణం కవిత్వం వేరనీ, కవిత్వానికీ పాండిత్యానికీ దూరమనీనూ ! ఇప్పటి గ్రంథకర్తల్లో ఉన్నారు ఒకటిరెండు ఘోషరాల్నించి కృషి చేస్తూన్న వాళ్లు. వాళ్ళతప్పులు ‘ఏకోహిదోఘో’ అయితే ఇంకేం. నిక్షేపంలాగ ఎల్లానో అల్లా ఏమిద్దం, వేనవేలుగా ఉన్నాయి కర్మం. వాటితో మహామహాగ్రంథాలు, మాకు అదర్శంగా రాసిపారేశారు. ఆ తప్పులన్నీ వాళ్లు దిద్దుకోడం ఎప్పుడు ? అవి

రాసికండా వారుగ్రంథాలు రచించడం ఎప్పుడు? ఇంకా ఇన్నేళ్ళొచ్చి చదువుకోక మున్నుకొట్టుకోనా, అన్నట్టు! మనల్ని ఒకరు అభాతంలో దింపుతుంటే, అమాట అనుకోడం తప్ప! వాఙ్మయంలో పర్వతాలుంటాయి, అభాతాలూ ఉంటాయి. పర్వతాలమీదికెళ్ళి ఆనందించడం గురించి సామరులకి చెప్పడం విమర్శించేవాడినని ఎల్లాగో, అల్లాగే అభాతాల్లో వాళ్ళు పడిపోకుండా కాపుపెట్టడంకూడా వాడిపనే. తప్పలైతే నేం? పెద్దవాళ్ళతప్పలు గణ్యాతలోకి వచ్చి కీర్తి వహిస్తాయి. వాటిని తప్పులుకావోతే, పోనీ, విశేషాలనండి. ననక, ఈ గ్రంథకర్తల నెత్తిమీదే ఇన్ని ఎగుడుగుడులు ఉండేగుతున్నాయి కాబట్టి, అంతాకూడా, సన్నయ్య వెయ్యేళ్ళకింక రాసిన వ్యాకరణం అవతలెట్టి, ఉపయోగిస్తూన్న భాష పెరుగుతూన్నకొద్దీ గ్రంథస్థం చేస్తే చక్కగా ఉంటుంది.

శా - (తలగోక్కుని చెయ్యి కడుక్కుని, అచమనంచేసి) అయ్యయ్యా, కర్మమా! కలియుగాదిని సన్నయ్య వ్రాసింది కాదంటున్నావు, కళ్ళోతానుయ్యా!

స - ఏమీ పోవు! సన్నయ్యే ఇప్పుడుంటే వెనక తను రాసింది కట్టిపెట్టి మరోదస్త్రం తీసి ఉండేవాడు. అంచేత ఇప్పుడు సన్నయ్యావద్దు, మరి చిన్నయ్యావద్దు!

శా - వ్యాకరణం అక్కర్లేకపోతే ఎల్లాగయ్యా ఏడవడం? ప్రతి వ్యాకరణం రాని చవటాగూడా, వ్యాకరణం వదిలేసి రాశానంటూ బయల్దేరుతాడు, వచ్చి మానేసిట్టూ!

న - బయల్దేరితే ఏం ? మీకెందుకు కోపం ? జీవభాషంటే మీకంత ఆగ్రహం యెందుకూ? ఎంతమంచిసేనా రాయసీడి!

శా - మాల మాచిగ అష్టాదశవర్ణాలవాళ్ళసేనా ?

న - ఆ !

శా - ఆ రాతలన్నీ నేను చదవనా ?

న - ఎవరన్నారు ? అవి చదివే వాళ్ళు వాట్లకి ఉంటారు. రాయచర్లని అండానికి మీ రెవరు ?

శా - నేనా ? పండితుణ్ణి ! నోటికొచ్చినట్టు రాసేవాడికి వాతెట్టిస్తా. ఆ రాత నాశనం చేయిస్తా !

న - రాతల్లో దేశానికి కావలసినవి : లుస్తాయి, అసగా మనుష్యులకి. “దేశమంటే మట్టికాదోయ్, దేశమంటే మనుష్యులోయ్ !” అని కవి అన్నాడు. మనుష్యులకి అక్కరలేనివి నశిస్తాయి. కాబట్టి, మీరే బొడ్డున మాణిక్యం పెట్టుకుని పాట్లు లేదు. అందర్నీ ప్రయత్నించండి. యత్నానికేం ? మనమై మాటగాచ్చి, జన్మానికి శివరాత్రిలాగ చివరకి ఒక్కమాటైనా సరే ఎవో ఒక సంవర్షంలోనేనా ‘ఆహా !’ అని అనుకోగలిగి ఉన్నవ్యక్తి అయిఉంటేచాలు ! రాయచ్చు ! అల్లాచేస్తే, క్రమేపీ, ఈ అపారవాఙ్మయంలో విశేషపరిచయం పదాలతో గలిగిన ఆతడు ఒకడు బయలుదేరి, కవిశబ్దం సార్థకం అయి పోయినవారి రచనల్లోఉండే నిశ్య ప్రయోగాలు చూసుకుని, వాటి ఆధారంతో లక్షణంగా వ్యాకరణం రాస్తాడు.

శా - అప్పుడెందుకు ఏడవనూ, ప్రతి పనికిమాలినవాడూ

హద్దులేకుండా పుస్తకాలు రాసి తగులడ్డాక ! అది రాయడం పూర్తి అయేటప్పటికి మళ్ళీ కొంత మార్పు నూట్టాడే మాటల్లో కలిగితే- కాకులలెఘ్చోలాగ-ఆ వ్యాకరణాన్ని బట్టి వ్రాసింది కృతకభాష అయిపోదుమనీ ! చావొచ్చి పడిందయ్యా, వ్యాకరణం కాదుగాని ! అందుకనే దివ్యాంశ సంభూతులైన ఆచాణిసీ, పతిజ్జలీ.....నరేకాని, వ్యాకరణం ఎందు కంట్రావ్, అసలూ !

న - వ్యాకరణం ఎందుకంటే, సజీవమైన భాషాస్వరూపాన్ని సమర్థించి, సకారణంగా సోదాహరణంగా నిష్క్రియంచడానికి; పదాలపరిత్రలో ఉండే మార్పు గ్రహించి, వాటి దారి సూచించడానికి; వెనక ఓడం ఎల్లా ఉండేదో గ్రహించుకోడానికి; అనగా, పూర్వ యధాలు చదువుకోడం వీలుగా ఉండడానికి; అవ్యభాషవాడు ఈభాష నేర్చుకోడానికి;

శా - అల్లాయిలే, వైయాకరణి శిష్యులంబో ప్రచురమై ఉన్న అడ్డమైనచెత్తా చదవాలనా నీచూట ? బాగుంది. జననామాన్యం మూర్ఖులుగనక, వాడు శాసించి చేసిన వ్యాకరణప్రకారం వీళ్ళు మాట్లాడడం నేర్చుకోవద్దూ !

న - ఇల్లా అసంధర్భంగా భీష్మించుగుని కూచునేవాళ్ళు భాషని తాము పెంచాలేరు. ఇంకోన్ని పెంచావియ్యరు.

శా - లావైతే సరాయేమిటి, బలుపో వాపో చూసుగో వద్దూ !

న - సజీవమై ఉందో లేదో చూసుకుంటే సరి.....

పెంచలేరు సరిగదా, పండితనామం తమరే జాబ్బుకోవాలని వారిడోహ. అందుకనే, అందరినీ రాయనియ్యద్దంటారు. నూటికి చదువురానివాళ్లు తొంభైవైగా ఉన్నారు. ఇంకమూ త్రానికే, ప్రతీవాడూ చదువేనా అని కొందరు గోలెత్తుతున్నారు. ఇల్లా గోలెత్తేవాళ్లు ఇతరభాషల్లో లేకపోవడంవల్లే అవి పెరిగి కొమ్మెక్కాయి.

శా - సరేలస్తూ ! నాక తెలియదూ ఈమూత్రం ! మూలసూత్రాలు వాదిలి లేసిపోని పరుగులెత్తమంటావ్ ? ఏమీ వ్యాకరణం లేకుండా ప్రతీవాడూ రాయవచ్చుననా, నీ పుస్తకం శం. అహోహా ! మానాయ్న ! మానాయ్న ! అప్పుడు ఒహడి మాట ఒహడికి బోధపడ్డంఎలాగ ?

స - అక్కడే ఉంది మీబోట్లసెరి ! వ్యాకరణాలు ఈరోజున చింపిపారేస్తే, మనకందరికీ, భాష, బోధపడడం మానేస్తుందా ? పంచాంగాలుండకపోతే గ్రహణం పట్టడం ఆటంకం పడిపోతుందా ? భాషాభివృద్ధి సహజం. ప్రపంచంలో చెవులెట్టుకుని విన్నప్రయోగాలతో, తెలుగు భాషాగ్రంథాలు కళ్ళెట్టుకుని విన్నప్రయోగాలతో, ముందు తనకేమన్నా విశేషభాష ఉండి, అది నాప్రజకి అందిస్తాను అనుకునేవాణ్ణి ప్రతీవాణ్ణి రాయసిండి మీరక అక్కర్లేకపోతే ఊరుకోండి. ఒకరచన ఊళ్ళో వాళ్ళకి ఎవళ్ళకో తెలియడంలేదేమో అంటూ మీరుపూసుకొని రాకండి, వాళ్ళగుండెలన్నీ మీరుదూరి చూసినట్టు !

శా ! అల్లాఅయితే, మనిషికోవ్యాకరణమా ?

స - ఎవడేనా అఖిండుడై, వాడితలోచన జనానికి అవసరమైందయితే, వాడిభావజనం నేర్చుకోవలసిన పనొచ్చి, వాడి నిమిత్తం ఓవ్యాకరణం లేనదీయవలసివస్తుంది. అల్లా వ్రత్యేకవ్యక్తులకోసం పుట్టిన వ్యాకరణాలు ఇతరభాషల్లో ఉన్నాయి.

శా - ఎన్నటచెప్పు. శిష్యులొస్తే రావచ్చు! ఎవరే జేస్తారు వస్తుంటేనూ? “ప్రమాదో” అన్నారు పెద్దలు. అంతమాత్రాన్ని ఆదర్శం ఎల్లాపోతుందీ?

స - ఆదర్శం అంటే, ప్రపంచంలో లేనిదా? ప్రకృతినంభవాలకి ఆదర్శం ఏమిటి? ఆదర్శం ఉదర్శమూను!

శా - ఏమైనాసరేగాని, చూట్టాడుతూన్నట్టు శింటే మానవులు వింటారు లేకపోతే దేవతలు ఆలకిస్తారు, తీరుబడిచూసుకుని.

శా - మానవులు వినిపించుకోక పోయినాసరే, అవ్యాకరణం కంటే కువ్యాకరణం నయం.

స - మరి సెలవ్, ఒకేమాటకి వాడించేవారు వేరేవేరుగా నిర్వచనం చెప్పేటప్పుడున్నూ, లేవోనోచోట్లకూడా ఆదర్శాలు అంటూ మొదలెట్టేటప్పుడున్నూ, అహంభావత్వాలు బయలుదేరినప్పుడున్నూ, వాదనలుకూడదు.

శా - అల్లాటియితే సుప్సరాయవోయ్, వ్యాకరణం! సుప్స శాసించు!

స - అబ్బ! అదికాదు వ్యాకరణం అంటే అనిచెప్పలేదూ! పోనీలండి. దీనికి అంతేమిటి తెంపేమిటి? సభట సాయిత్రం, ఆనందం సంగీతరావూ వాళ్ళు వస్తూంటు. మీరు కూడారండి.

వాదం అనేది మనతోనే ఉంటోంది ఎంచేతోకాని !

(అని కుడివేపుకి చెల్లివతాడు)

తా - చూద్దాం ! (నిష్క్రమిస్తాడు)

ప ద్యం - రా గం

[ఇంట్లో వీధిసావిడిలో బల్లదగ్గర కూచుని భావరాజు కాగితాలు చూసుకుంటూ ఉంటాడు. ఇంకా కుర్చీలు ఉంటాయి. ఎడమవేపుచుంచి వస్తూ, సంగీతరావు—]

సంగీత—ఏమండోయ్ !

భావ—(అటుచూసి) ఎవరది ! సంగీతరావ్ !

సంగీత—ఏయ్ !

భావ—రా,తా,రా,! (కుర్చీచూపించి) కూచో ! మంచి తీర్థం కావాలా ?

సంగీత—అక్కర్లేదు

భావ—కాఫీ అయిందా ? ఊ, విశేషాలు ? ఇంకా నీకు ప్రమాణాలు ఏమన్నా దొరికాయా ? పద్యం అన్నా, రాగం అన్నా ఒకటేననీ !

సంగీత—ఓ! కోటి !

భావ—ప్రస్తుతం ఓటి చెప్పు !

సంగీత—ఆ మాటకొస్తే ప్రమాణాల ప్రాబుధ్ధం నీకూ ! వాకేం ? జనవాక్యాన్ని అనుసరించిపోయే వాడికి ప్రమాణం

అదే గానరసం పశువులుకుడా తాగుతాయి. కాని గానార్థం మూంపునికి తెలియదు. అంచేత జం నాపక్షమే. ఆచారం ఊరికే వర్షమవుతావా ? రాగంతోకలిపి పద్యం యథాంక్తిగాచాడకపోతే పద్యం చచ్చగా చచ్చి ఊరుకుంటుంది.

భావ—మర్నా చెప్పే పద్యం అసలు అదివరకే చచ్చిపోయి ఉన్న బాపతేమో ?

సంగీత—కాదు కేమరి ! నాకూ ప్రమాణా లున్నాయిలే !

భావ—అతి చెప్పు !

సంగీత—కుశలపులు వాల్మీకిరామాయణం—

భావ—అవును. అందులో తెలుగు పద్యాలూ ఉంటా !

సంగీత—భరతశాస్త్రంలోటా, మరీ !

భావ—శ్లోకంలో ఉండే అక్షరం ఒక్కంటికి ఒకస్వరం చొప్పున నిర్ణయంచేసి, వేదంలోలాగ ఉదాత్త,

సంగీత—అట్టెట్టె ! ఆగు. అంటే పాడమనేగా !

భావ—కాదు. అందులో స్వరం పాటవ్యాపారం కాదు; అర్థం పరిమృదించడానికీచూ, అక్షరమృతి వినాపించడానికీనూ !

సంగీత—అల్లాయిలే నాకింకా మంచిప్రమాణంఉంది.

భావ—చెప్పు !

సంగీత—నాగొంతికి బాగుండదు.

భావ—ఛ! బొంగుమా, కీచూవగైరా లేదే! నిక్షేపం లా ఉంది. అయినా నీగొంతిగ బాగుపడడానికి మనం ప్రస్తుతం ఏంజేద్దాం ?

సంగీత—అదికాదోయ్! నాకు పాటరాదు. పైగా తగని సిగ్గు!

భావ—నీకు బోలెడు రావచ్చు, రాకపోవచ్చు. అందులో పాటకూడా ఉండవచ్చు. నీ పాటగొడవ ఎందుకీక్కడా? పోనీ, ఆ ఉన్నసిగ్గు గిరవబెట్టి జనానికి సుస్తీచేసేదాకా పాడెయ్య, నీకళ్లు చల్లగా ఉంటాయి!

సంగీత—పాడను. నా కనుకూలించే ఒక మంచిప్రమాణం పద్యరూపంలో ఉండిపోడం నాకు మాచెడ్డ చిక్కొచ్చింది. మంచి గాఢాంతవాడొచ్చి అది పాడితే ఈ పద్యానికి పూర్ణ జీవం ప్రవ్వలించదు. ప్రజ్వలించకపోతే ఏం అంటే, నావాదన నెగ్గడమో అని భయం.

భావ—నరేగాని, పద్యంఅంటే నీ అర్థంఏమిటి?

సంగీత—చాల్లేస్తూ! నువ్వే నర్వజ్జడవైనట్టు గీర్వాణం కబుర్లు చెప్పకు, ఎవడేనా నవ్విపోగట్టు! నీఅర్థం?

భావ—పాదాలుకలిగింది అని.

సంగీత—ఎందుకు?

భావ—నడకవీలుకోసం.

సంగీత—ఎందుకు?

భావ—నడకెందుకు! నడవడానికే!

సంగీత—పచనంమాత్రం నడవదూ?

భావ—పద్యం నియమప్రకారం నడుస్తుంది. పద్యానికి తాళం పడతుంది.

సంగీత—అదిగానమే పోవోయ్ !

భావ—రాగం కాదుగా ! పోనీ, నీ అర్థంమీటి పద్యం అంటే? నువ్వు వాచినమాటేగా, దానిఅర్థం నీకు తెలియదూ! పద్యశాస్త్రం యావత్తూచూసి పద్యకోటికి జీవం లేదని కనిపెట్టిన జ్ఞానివి !

సంగీత—ఓ! పద్యాలుకూడా కడ్తాను.

భావ—ఎల్లాంటివి ? వాటిల్లోజీవం లేదని కనిపెట్టి మళ్ళీ అల్లాంటివే తయారుచేస్తున్నావా ?

సంగీత—“సూర్యు డొకడు మీద సురరాజు లిద్దరు—
దినకరద్వయంబు తేటగీతి” (అని పాడి) హేం, రాదనే?

భావ—ఈపద్యం పేరు ?

సంగీత—లక్షణంగానే ఉంది. నీబోటిగాడికోసమే ఆపద్యం పేరు అందులోనే రానిచ్చాడు కివి!

భావ—? విచక్షణ గొప్పది. ఇంకా?

సంగీత—“కంఠము త్రిశరగణంబుల—చందముగా” (అని పాడతాడు)

భావ—అంటే ?

సంగీత—‘అందముగా’ అంటే ‘చక్కగా’.

భావ—భేష్ ! కాగా అన్వయించావు ‘గా’!! ఇక్కడి కోటి ౨౬ ఛందాల ప్రస్తారం అయిపోయింది. అల్లానే నువ్వుతీసిన రాగంతోటి ౨౨ స్వరాల ప్రస్తారం అయి పోయింది. అప్పుడవ్ గనక, నువ్వు రాగాలు సంజా

కుంటూ పద్యంలోఉండే పదార్థం లగాయించునువ్వు ఒక్కడవ్ ఉన్నప్పుడు! అప్పుడేనా కాస్తంత తలుపులు బిడాయించి ఉండేటట్టుగా చూసుకుని. పద్యాన్ని నీరాగంతో నీచిత్తప్రకారం పాకుపట్టుకో! పద్యన్నవాణ్ణి నూటని పిల్చి యరీకొట్టు. కాని నాకుగాని, మనోడికిగాని పద్యం వినిపించునలినచ్చినప్పుడు ఎల్లా వినిపిస్తే అది అందుతుందో ఎల్లా వినిపించు. పోనీ, పాడు. అనుభవిస్తాను.

సంగీత—నేనా పాడనేపాడను. ఆ అనంగం పొందడానికి నవ్వు నోచుకోలేదు. ఆనలు నాపద్యాలు వందలూ వేలూ అవడంకోసం అవి జేపించెనిమిత్తం నేనే వాటిని వాడితీరుతాను. అందుకు నానాగం చాలకపోతే రసాద్ధి కలిగించే కిరణగల వాణ్ణిగాని నా పద్యం ముట్టుగోనివ్వను. అట్లాంటివా డొచ్చి వాడి నప్పటికీ నాపద్యం 'ఓమోస్తగుగా ఉంది' అని జనం చూపులించి పారేస్తే, ఆ ఓమోస్తగుగా ఉండడం ఆ నాడుపాఠకుడిని గాని నాపద్యానికి కాదంటాను. నాపద్యంలో లక్షనకుకు ఉంచునన్నీ, నేను అది పైకి అని చూపించలేనన్నీ, దానికి శ్లాఘ వనూ త్రం ఎవడు ఏంజేసితెప్పించినా అని నాపద్యాదే అనిన్నీ వాడి స్తాను. ఇంకా మంచికతం వాడొచ్చి ఇంకా బాగా పాడేసిఉంటే నాపద్యరత్నం ఇంకాబాగా ఉండినను, ఆ ఇంకాబాగుండడానికి నిమిత్తమే త్రుడుగా ఉన్న మండికతంవాడు పెట్టేరాగం నాపద్యంలోంచే బయల్దేరిందిగనక దానిమెప్పుకి మొదటి నార సత్వం నాదే అని చెప్పలాడి లాక్కుంటాను. గొప్పకవులందరికీ

గానంకూడా రానాలి, నాకు బోలెడవచ్చును, అయితే నాకు మంచికథం భగవంతుడు ప్రసాదించకపోడంవల్ల నేను తగ్గిడినా కున్నాను, వాతప్పులేదు అంటాను. మంచిపాట రానివాణ్ణి రాగరహితంగా వాపద్యం కాదు, ఎండి పద్యంకూడా పఠించవిప్పను. ఎవడేనా పఠిస్తూంటే కూచోను, కూచున్నా వినను, విన్నాత్రా ద్ధమోగ్యంగా ఉండికదా అనుకుంటూపింటాను, ఆపాద్యంగా వికే ఇహిసన్ని చూపి కళ్ళ నీళ్ళెట్టుకుంటాను. పాములికి పాట ఇవ్వంటు, నీకు లేదే! గానంలో ఎంత మాధుర్యం ఉంది? ఎంత రసం ఉంది?

భావ—ఒరేయి! ఇప్పుడు నువ్వు రసం అన్నావుగదా! ఆ రసంయొక్క స్వభావం ఏమిటో చెప్పు! అది కవితారసమా, గానరసమా, గానకవితాల మిశ్రయంపురసమా?

సంగీత—నిమ్మకాయినసారా! లేకపోతే ఏమిటి నీ కుతర్కం! నేను 'రసం' అనే ఆ ముసలిమాటంటే అట్టే ఖాతరీచెయ్యను. గొప్పగొప్పవాళ్ళ ఊహ—అందులో ముఖ్యంగా నాడూహ— ఏమిటంటే, పద్యంలో రాగం సజావ్ గా మిశ్రావ్ చెయ్యవచ్చు నని. అనగా, కవితాకన్య పట్టికగా వెళ్లి గానరాజు ఒళ్ళోపడి "నన్నేలుకోరా నాకోడిరాజా!" అని నిత్యమూ గోలపెడుతూ ఉంటుందని. గానంలో ఉండే హుషార్, మజా లాంటివి నీకు తట్టికట్టు లేదే! నీకు గానపరిచయం ఏమాత్రం ఉన్నా గానం వద్దంటావా?

భావ—నేను అనటంలేదు. గానం గొప్పదని అంతా ఒప్పు

గుంటారు. “ఎవరిగానం?” అంటేమాత్రం అన్నీ తగాదాలే. గానంవంగతీ, నంగతులూ ఎచటకా నీకు మరీ తెలిసి ఉంపచ్చు. కాని, నేచేదో నిన్ను బలవంత పెట్టిపెట్టూ, బాగుండినని నువ్వు బాధపడ్డట్టూ నశించి నువ్వు అడ్డంపడి నీగానంమాత్రం మరి నాటూద ప్రయోగించకు! నీవద్యరాగసంపుటీ నాకు అక్కర్లేదు. ఆ మిళావ్ నువ్వు ఎల్లా చెయ్యగలవో చూద్దాం అని నాకు కుతూహలం లేదు. నీదగ్గిర ఉన్నవి మాటలైతే, ఆమాటలు వినిపించు.

సంగీతం—మామూలుమాటలు కావురా !

భావ—కాకపోతే మరీ జాగ్రత్తగా, మరీ స్ఫుటంగా వినిపించు.

సంగీత—ఆ బోడిమాటలు ! బోడిగానా?

భావ—అవును.

సంగీత—ఒరేయ్! అలంకారాలూ, ఆభరణాలూ ఉంటే ఆనందం ఎక్కువవుతుందని నేనంటే, అంతా బోడించనుంటూ వేం రా? ఆబోడిని బోడిలా ఉంచ నుంటావ్?

భావ—ఛందస్సుయొక్క బోధితనంగురించి నీలంత ఎవ్వడూ గ్రహించలేదు. తెలుగువద్యసముదాయం మావత్తూ అ నాభస్థితిలో ఉండని గ్రహించి, దాన్ని పునిశ్రీచి చెయ్యడానికి నవరంలాంటి రాగం దానిక్రింద పెట్టి డాబు చేయించి నువ్వుగనక బాధపడుతున్నావు ! నీ పరోపకారబుద్ధి మెచ్చతగ్గదే! కాని, నువ్వుచేసేవని మోసం గనక నేరంకిందికి వస్తుందేమో!

సంగీత—ఎక్కడేనా, ఉద్ధరించి బాగుచేయ్యడం నేరమా ?

భావ—ఈ విషయంలో బాగుచేస్తున్నానని నువ్వు అనుకో
డం మొచ్చి తగ్గని కాదు. ఎంతోమేల, అసలు అది పాడుగా
ఉంటుందని నువ్వు అంతకుముందే అనుకుని ఉన్న నాడవు గనక.
అల్లా అనుకుని, అయిన పద్యానికి కావిపద్యానికి, అయిన రా
గమూ కాని రాగమూ అయినకాడికి తగిలించి, కళాయిపెట్టి,
అల్లా చెయ్యకపోతే ద్రోహం జరుగుతుంది దనుకుని అల్లా చేసి
ద్రోహంచేస్తూ, పద్యాలయొక్క స్వత్వం తద్వారా చంపి వా
ల్లకి నహించగా ఉండే నాడసౌఖ్యం వగైరా పైకి రాకుండా
చేసి, పైపెచ్చు నువ్వు చచ్చితేడి చంపి చేసింది మహాపాపకారం
అనుకుంటున్నావ్!

సంగీత—నీది అనవసరపు పేచీరా ! పద్యం పాడకపోతే
అందులో ఇహ నేం ఉంటుందిరా నా బాందా! అసలు పద్యం
అనీది లేకపోయినా తగాదాలేదు కాని, ఉండడం పాడకపోడం
ఏమిటి? ఎప్పుడో పాడడంచేత కాని రకాలు ఆమాట అనాలి
కాని, హాయిగా హిందూస్తానీ సంగతులు గుప్పగలిగి, గవ్వల
గుత్తికిమల్లే గలగలలాజే శారీరం ఉడి, పావురాయికిమల్లే
పల్లీలు కొడుతూ, 'జా' మని శ్రుతిమోగుతూ, మల్లీ పాటకచే
రీ అంత రాగం వచ్చినానరే పాడక ఉచితమైనరాగం తీస్తూ
తగుమాత్రంగా ఆలపిస్తే, అప్పుడు పద్యంయొక్క శోభ ఉంటుం
దా? ఏం చెప్పను!

భావ—ఏపద్యం పాడకపోయినా ఏడిసినట్టే ఉంటుందా?

సంగీత—ఆ అక్షురాలా! ఏడుస్తూకూడా ఉంటుంది, మొహమేనా తొడుచుకోవట్టు!

భావ—తెలుగు సాకన్వతంలో ఏపద్యమైనా అంతేనా?

సంగీత—తెలుగే కాదు, ఏ భాషైనానా అభిప్రాయం అంతే!

భావ—నిజమే! ఇతరభాషలు మనికి తెలియవు, వద్దు. మన భాషలో ఒకొక్క పద్యంలో గణాలతాలూకు శాస్త్రం మాత్రం మనికి లభిస్తుంది గానీ, కవిత్వకళ కాగడావేసినా కనపడదు. అల్లాంటి పద్యం ఏమవుగొట్టుపద్యం అన్నమాట. అంగుచేత, అసలుస్వం ఏమవుగొట్టుపద్యం అయినా, చెప్పడపు రీతిఏమవుగొట్టుగా ఉన్నా, ఉభయత్రా ఫలితం ఏడిసిపట్టే ఉంటుంది. ఒక వేళ, ఎదేనా పద్యం చెప్పినప్పుడు ఏడిసిపట్టుండి, రాగం కలపగానే బాగుంటుంది అంటావా, ఆ బాగుండడం రాగానికే. అయితే, పద్యం గురించి మనవిషయం కదా, రాగం యొక్క బాగోగులు ఇప్పుడెందుకూ?

సంగీత—నశే లేవోయ్! నువ్వుప్రతిదీ ఇంగ్లీషుగొడ్డొనో వేల్చేస్తే ఎల్లాగా? నువ్వు ఎల్లాగైతే మన పొట్టకూటికోసం ఇంగ్లీషు చదువుచున్నావ్ గదా అని, అంగులోనన్నీ తెలుగులోకి దింపుతే ఎల్లా ఏమవుతుందీ! శాస్త్రం, కళ అంటూ ప్రారంభించా వేమిటి? ఆంధ్రునికి అన్నీ ఒకటే. 'సర్వం జగన్నాథం'. మమేకం. పైగా నువ్వునువ తెలుగుభాషకుంజేప్రత్యేకి అఖండత్వం కని పెట్టిపట్టు కనపడవే! ప్రపంచంలో ఏ ఇతరభాషా ఇంత మధురంగా ఉండదు. అందుకని ఇది పాడుకోడానికి పెట్టింది పేరు.

అరవల్ని చూడు.

భావ—అవును, నీవానన అల్లాంటిదే! కాని, ప్రకటన అవుతున్న భావం జీవితానికి అవసరం అయినప్పుడు, ఏ భావలో ఆ భావం ఉందో, సామాన్య భావకాకుండా మనోభావంలో లేదుకదా అని కనుక్కోవడంగానీ శంకించడంగానీ తెలివితక్కువ. మంచిముక్క ఏ భావలో ఉన్నా మన్నించవలసిందే! నీకు అనుకూలించినచోట ఒక ఇంగ్లీషున్న మాటేమిటి ఏ ఎంగిలి భాషైనా ననే ఒప్పుకుంటావు. ప్రతికూలించేచోట ఇంగ్లీషు అంబం, అది వేరూ ఇది వేరూ అంటూ ఆరాలు తీస్తావు. కొండలు ఏదేనాననే సంస్కృతంలో ఉంటే గాని ప్రమాణంగా స్వీకరించరు. కాని, పొట్టు మెచ్చే సంస్కృతంలోనే ఒక స్లోకం ఎవరిచేతో రాయించి మనం వాళ్ల స్థానిక పట్టిగెడితే, అది ప్రమాణంగా వాళ్లే ఒప్పుకోరు. ఇష్టాయిష్టాల్ని బట్టి ఉంటుంది. ఎల్లా ఉన్నా—మంచి, బుద్ధి, తరవాత భావా! నేను మన్ని గురించి కొన్ని విషయాలు నిన్ను దుగుతూంటే, నే నేనో ఇంగ్లీషు ప్రమాణాలు తెలుకీ, సంధించా సంతానేమిటి? శాస్త్రం, కి? అనేవి ఇంగ్లీషులోనేనా ఉంటా? వాటిని నిర్వచించి అవి మనికి లేవు అని మనం పరిష్కారం చెయ్యగలమా? ఆ భావాలు మనికి ఉండిఉండకపోతే మన భావలో ఆపదాలు ఎందుకు ఉద్భవించాయి? పోనీ, మన భావకి అఖండస్థిం ఉం గన్నావే! అది తప్పకుండా ఇతరులనేమాట. వాళ్లకేం? ఉబ్బుబుచ్చుకాకుండా ఉండేటప్పుడు మెప్పుకురించడం మానవులకి స్వభావం. మనంకూడా అట్లాకే

అనుకోడం ఏం గొప్ప! తత్సంబంధాలుగాని, తద్వూహలుగాని కాకుండా తెలుగుకోడన్న అపూర్వగ్రంథాలు వందలున్నాయా వేలున్నాయా? చెప్పి. అల్లాంటివి ఉన్నమీదట భాషని ఇంకా పెంచడానికి చేసుకునే భాషాంతరీకరణం కారవసీయం. లేస్పటిని కక్కుర్తి. నేటి వరకు కక్కుర్తి తద్వూహ మానిందా మనభాష! ఇక స్వతంత్రరచనలు బయలుదేరి, కావ్యధులు ఉద్భవించడం ఎన్ని శతాబ్దాలకీ! వేచున్నవి ఇంగ్లీషులోకి పట్టి గెల్లాను. 'పసుచిత్ర' సంస్కృతంలోకి తద్వూహచేశా శాకాయన అని శాస్త్రులుగాను చెబుతుంటారు. 'కన్యాశుల్కం' 'రాజశేఖరచరిత్ర' కూడా అరవం వగైరాల్లోకి మార్పుగున్నారట. ఇలాంటివి మిసహాయించి, బలవంతంగా తెలుగువాడే అన్యభాషల్లోకి దికిన రచనలు విడిచిపెట్టి, తెలుగుమాతృత్వంవల్ల తెలుగు గ్రంథాన్ని దేన్నేనా ఇంకోభాషవాడు పట్టిగెల్చి తనవాళ్లకి చెప్పుకుంటున్నాడా? అదీగాక నీ నాలోట్లు తెలుగులో పదజాలం సమృద్ధిగా లేకపోడవల్లేటగా నిత్యమూ ఇంగ్లీషువాలు టంకంపెట్టి మాట్లాడ్డం! ఇహ, తెలుగుయొక్క అఖండత్వం ఏమిటి? ఆపైని, భాష మధురం అన్నావ్! నీ దయపల్లె ఎవరి భాష వాళ్లకి మధురంగా ఉంటుంది. న్యాయత ఉండాలి. పోనీ, అన్యభాషల వాళ్లకికూడా తెలుగుభాష మధురంగా వినిపిస్తుందనే ఒప్పుకుందాం. అటువంటప్పుడు, భాషే మధురం అయినప్పుడు అతిమధురం, మహామధురం, అనిపించడానికా కవిత్వంలో రాగం సంఘటిచెయ్యడం? ఎదేనా కలిసినప్పుడల్లా

పుంగుమీద పప్పు అని మనం అనుకోవడాకు. ఒక్కొక్కప్పుడు శూన్యం కలవచ్చు, తరుచు ఋణం కలసిరావచ్చు. అందుచేత తెలుగు కవిత్వంయొక్క సహజగమనం గమనించకుండా, పాశుకోడం అనేది తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకవిశేషం అనుకోవడంకంటే తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకదౌర్భాగ్యం అని ఎంచడం మంచిది.

సంగీత—ఇదేమిటోయ్. మనశాస్త్రం లకి !

భావ—అదుగో మళ్ళీ వెళ్ళేడలావే ?

సంగీత—అబ్బ ! ఉండవోయ్ ! నువ్వు నెళ్ళు ! మన శాస్త్రం లకి శూన్యంపెట్టి మాట్లాడుకున్నావే ! రత్న శాస్త్రం లు బోలెడు శ్లోకాలు చదివాడురా మరి ! అది గాక ఆఖరికి తెలుగులోకుడా వసుచరిత్రలో ఓ అమ్మాయి కాంభోజిలో పడింది దని ఉందిటగా ! అందుకని పద్యాలన్నీ పాడతీరాలి, పడితీరాలి !

భావ—అలాగా ప్రతి తెలుగువాడూ ముందు కాంభోజి నేర్చుకుని, తరువాతేగాని పదనకూడ దని పెట్టానంటే చాలా ! పడిననట్టే ఉందిరా ! అది ఒక అమ్మాయి పడుకుని గురించి కవిభావన. అందుచేత తెలుగుపద్యాలన్నీ పాడాలని ఆ పద్యంలో ఎక్కడుంది ? 'కాంభోజి' అనే పదం ఆపద్యంలో ఉండడం సల్లగావును, ఆపద్యాన్నే మైసరమజ్జా అని కొందరు కాంభోజిలో ఎత్తుకుంటూంటారు !

సంగీత—అల్లాయిలే, పద్యం ఎందుకోయ్, పాడడాని

కాకపోతేనూ !

భావ—అనుకోడానికి, మనసంచేసుకోడానికి, చెప్పికోడానికి, స్వంతానికి ఎదేనానో చేసుకోడానికి, ఇతరులతో మాత్రం చెప్పడానికి !

సంగీత—చెప్పిపోయిందోడం కర్మమేమిటి ?

భావ—అక్కడ ఏ రాగంకుడా శవితే నిర్ణీతం కాలేదు గనక !

సంగీత—ఓరి వెట్టి ! అదే నీ అజ్ఞానం, నీవి అస్వచ్ఛ పాపమునేవాడి కీర్చావు.

భావ—పదాల్ని గణాలనే సంకల్పాల్లో వేసి, రాగాల్లో స్వచ్ఛ ఇవ్వడం అంటే ఏమిటి ? ఎంతవరకు ?

సంగీత—ఉచితమైనంతవరకు.

భావ—ఎవరికి ?

సంగీత—సభవారికి.

భావ—ఏ సభమాట నువ్వనేది ?

సంగీత—పండితవామరు లుండేది. పండితులకి ఎట్లానూ తెలుస్తుంది. పాపములికి తెలియకపోయినా చెడి ఇంపుగానేనూ ఉంటుంది.

భావ—తెలిసి హాయిఇచ్చేద కవిత్వం. రాగసంఘటిల్ల అర్థం ఎక్కువకాకపోవడం అటుంచి, పన్న అర్థమేనా జీవించి వైకొస్తుందనేనా నీ ఊహ ?

సంగీత—రాకపోతే, ఎమోరా ! ఘోరికే తద్దినపు మాత్రం

లాగా చెప్పడమా?

భావ—అబ్బే! వివాహమంత్రంలాగ వరువేసి పాడు.

సంగీత—కాదురా! ఊరికే ఉన్నదున్నట్టే!

“ఉప్పు కప్పుకుంటు నొక్కపోలిక నంతు

చూడ చూడ రుచుల జాడ వేరు” అంటూను!

భావ—కాక, ఉన్నది లేనట్టే!

“హుప్పు కప్పుర్చీ హొక్కి భొల్కినైతొ

సూడసూడ రుస్సుల్ రూడాయేరు” అంటూను!

సంగీత—సంస్కృతంలో స్లోకాలు పాడతారు.

భావ—రాగం కానటువంటి శబ్దంతో చదువుతారు.

సంగీత—నీది కుశ్రర్కంరా. రసానికి అనుగుణంగా రాగాలున్నాయిట. తెలుగు దాదాపు పాడవలసిందే!

భావ—నాదిం బ్రహ్మం. గానం అనంతం. తెలుగు గానం అంతే అల్లాంటిగానలో ఉండగల రాగానికి పట్టిరాసిన అనంతం డేవదూ? గానశాస్త్రాలన్నీ కనిగిచెయ్యి. ఉచిత మైనచోట ఉచితరాగం అని ఉంటుంది ఎక్కడ వెతికినా! రసానుగుణరాగవిషయంలో ఏ కద్దరి అభిప్రాయాలూ ఏకీ భవించవనికూడా ఉంటుంది. కొందరు వీరం, శృంగారం, కరుణ, హాస్యం—వీట్లకి సంపూర్ణ రాగాలనీ, వీరానికి మాడవాలనీ, శోకభయానకాలకి ఔడవాలని అంటారు, మరికొందరు...

సంగీత—ఏమిటి నువ్వప్పుడు మాట్లాడేది?

భావ—నువ్వే చెప్పింది ‘రసానికి అనుగుణంగా రాగాలు’

అసేవాక్యానికి అర్థం.

సంగీత—అబ్బా! ఏముటోయ్! ప్రతీదానికీ ఏనో తప్పు కొస్తావు? భూపాలరాగం కోపం చూపించుటోయ్!

భావ—భూపాలరాగం శాంతరితంలో పాడమని మీ శాస్త్రంలో ఉంది. కొందరు శోకానికి వాడి చూపెట్టారు.

సంగీత—ఎన్నట చెప్పు! ప్రతీచోటా రాగం ఉండచ్చు!

భావ—ప్రతీఅర్థాదూ మధ్యమూవతి పనికొస్తుందిట. అదీ గాక, కోహళుడు రాగాల్లోకూడా ఆడి, మగ వివక్షత గురించినీ,

సంగీత—అబ్బా! చాలా!

భావ—ఒకాయన రాగాల రంగులను గురించిన్నీ, ఒకాయన వాల్ల రూపాలను గురించినీ.

సంగీత—అబ్బ! ఉండవోయ్ సాదా! నీదంతా కాకడంక పరీక్షలా ఉండే! ఎక్కడోగానీ! నువ్వు చెప్పందాన్ని ఒకటి మరో ప్రమాదం వస్తుంది. పద్యాన్ని ఉత్తవచనంలా చెప్పి పారెయ్యి మంటున్నావుకదా, అల్లాయి తే పద్యం ఎందుకు? మాటల్ని తీసిగెళ్ళి కష్టపడి అతుగులెట్టి మార్చి బానిసపడ్డం ఎందుకు? లేనిచోని నీమాలు పెట్టుకుని రాస్తే వచ్చిన గొప్పేమిటి? 'నే నెంతకష్టపడి ఈమాటల్ని గణగూపంలో పడేసి మేకులు కొట్టానో చూశార్వండ్' అనిడానికా? గణాలు తెలుసును గనక కవినని పేరు పెట్టుకోడానికా? వచనమేరాస్తే పేచీలు వదుల్తాయి. వచనంలో మాత్రం కవిత్వం ఉండకూడదూ? యతీ ప్రాసా మిషమీది మంచిభావాన్ని పాడుచెయ్యడం

ఎందుకు ?

భావ—పద్యాలకి నియమిత గణాలవల్ల జనించే నడకలుంటాయి. గణాల్ని నిమిషంలో చూసేయ్యచ్చు గాని, వాట్ని నడిపించడం వేరు. మోటారుకేకి చూసీ చూడడం తోటే నడిపించడం చేతనదు. శాశ్వతత్వంపొందిన ప్రపంచ కవిత్వం పద్యరూపంలోనే నిల్చిఉంది. నడక అనేది వేదపురుషుడికి వాదాం అని అందుకే అంటారు. సమద్రంలాంటి ప్రాచీనచికానుభవం పైకి చెప్పికోగలకవికి నడక ఈతలాంటిది. కవినైనవాడు వాడినపదాలకీ నడకకీ అనుకూలదాంపత్యం ఉంటుంది. అల్లాంటి పదాల్నించి ఆనడకని వేరుచేస్తే పదాలూ, నడకా కూడా జీవం వోగొట్టుకుంటాయా అనిపిస్తుంది. యతీ, ప్రాసా వగైరాలని నీ నాహోష్టికి చిక్కు, గండం, మృత్యువు. ఒకొక్కడు పద్యమేకాన, గద్యఅయినా సరే, చివరికి కార్డురాసినాసలే కలబెట్టి అతుకుతూంటాడు. నిశానికూడా పాడుచేసేవాడు ఉంటుచ్చు. నువ్విచ్చాడు పద్యం, రాగం అనేవి ఏమిటో చూడకుండానే పద్యం రాగంతిమృతవలీసిందే అంటున్నావు. అల్లానే కొందరు గణాలువేసి పద్యాలు కట్టి కనిబిచ్చుకొట్టాని చూసేవాళ్లుండచ్చు. కాలక్రమాన్ని వాళ్లు వొత్తి గణాచార్లుగా ఉండిపోతారుగాని కళ్ళలుగా మారకుం. కని అయినా కని కనకి భావం అంటూ ఒకటి ఉంటే, అది ముందు పద్యంలో అక్కోరించి తరవాత ఆపవాలే పద్యంలో సరిపోయేటట్టు సాగగొట్టి నడ్దడు. ఒకొక్క కవి

అనక్తినిఃట్టి పద్యరూపం వాడికి స్వాభావికం అయి పోతుంది. “కవిత్వంబులు నాకు చెందనివి యేమోయంటేవా నాచుజిహ్వకు వై నర్గళకృత్యంబులెఱుసుమీ” అనిపూర్ణాక్షి కావహస్తీశ్వరుడితో అంటాడు. అల్లాంటివాళ్లు పద్యం చెప్పిప్పుడు అది వాళ్ళకి మామూలుగానే ఉంటుంది. మనం తెలుగుతప్ప మరేదో నేర్చుకుని తెలుగులో చ తీర్చుచెప్పడం అధర్మం. తెలుగులో ఉన్న పద్య భాగం అంతా చూస్తే పడక ఎందుకో తెలుస్తుంది. ఇంక మంచిభాషం పాడుచెప్పడం అన్నావ్. ఆలోచన పైకి రావాలంటే పాసన ఉండాలి. ఆ పాసననూడాయమే ఆ భావానికి భాష. ఆ సాధనమున్నూచిత్తశ్చత్తిన్నీ మేళవించిన మీదట ఆ భావం పుడుతుంది. భావం పుట్టేటప్పుడే భాషలో పుడుతుంది. ఆ భాషలోనే ఆ భావం ప్రకటనఅయి జీవిస్తుంది. ఆ భాష పదం, స్వరం, రంగు, రాయి వగైరా ఎదేనా కావచ్చు. పదరూపంలో ఉన్న భావాన్ని ప్రకటించడానికి స్వరరూపంలో ఉన్న రాగం ఎందుకు పట్రావడం? ఒకపద్యంలో ఉండేభావం అపద్యమే చెబుతూంటుంది.

సంగీత—మాచెడ్డ చిక్కుగా ఉండే సీతో! నమధుణ్ణి నీవు కవిత్వం పద్యరూపంలో చెప్పసిచ్చినట్టుగానే నమధుణ్ణి నవాణ్ణి పద్యం పాడని.

భాష—మహాజాలాగ! పద్యాన్ని పాటకి అనుగుణంగా చేసి చూపెట్టేవాడు కవిత్వ గానాల రహస్యాలు తెలిపినవాడు అయిఉంటాడు.

స గీత—ఏమిటోయ్, ఆ చిదంబర రహస్యాలూ !

భావ—అవి అల్లాంటివే నిజంగా. అవి ఎవడి మట్టుకు వాడే గ్రహించుకోవాలి. పైకి అవి అందరికీ తెలిసిస్తే ఉంటాయి. కవికి కవితారహస్యం, గాయకుడికి గానరహస్యం తెలుస్తాయి. గానకవికి రెండూ తెలియడమే కాదు, గానకవితావులు ఏకముఖ గాండినే స్థలాలుకూడా కనిపించి అనుభవంలోకి వస్తాయి. ఆశువుగా స్వంతదాటూ, స్వంతస్వరాలూ కూర్చి పాడే వాగ్గేయ కారకులు తమకుండే ఉభయకళాప్రావీణ్యం వల్ల ప్రజల్ని విరిస్తారు.

స-గీత—అల్లాయిడే, రత్నశాస్త్రులు నాతో మరోమోస్తరుగా చెప్పాడే ? సంగీతం సాహిత్యం ఒక్కటేను, ఎవరెంత మొత్తుకున్నా ఆ రెండూ విశవ్, అది నించీ అల్లాకే వస్తోంది, కాబట్టి కితం బాగున్నవాడు పాడితేగాని కవితాగ్రామ జీవించవన్నాడే ? బిల్వణీశంకర నారాయణభట్టు అల్లాకే పట్టడతాట్టగా ! శాస్త్రులు ఎవో ప్రమాణాలు రాంచ్చాడా ! కాకితం ఎక్కడో పెట్టానూ ! (జేబు వెలికి) ఆఁ ఆఁ ఇదిగో !

భావ—రెండు సామూహ్యంగా రెండే ! ఒకటి అవడం చివరికి ! “ఒకటి యక్షరవిలాసోల్లాసమున మించ, నొకటి తాళప్రాధి నల్ల సీల్ల” అని కాదూమూర్తికవి ప్రారంభిస్తాడూ ! ఏమిటామక్కా ! అయ్యే.

సంగీత—ఊ... (అని శ్రుతి చూసుకుంటాడు)

భావ—అందులో రాగం ఉంటే ఏమిటోయ్, గొంతిగ

సాఫీచేస్తున్నావ్!

సంగీత—మరి లేకపోతే 'మ' అని ముందే ఎదుకు తగలే శాడోయ్? (అని వాఖం చిట్టిస్తాడు.)

భావ—ఓహ, అబ్బటోయ్! 'మ' అని ఉంటే నువ్వు 'మమ' అనుకుంటున్నావా? బాగానే ఉంది. నిన్నవలసిన పనిలేదు. అది తెలుగుకవులు అనాలోచితంగా పాటిస్తూన్న ఆచారం. ఏ యితరభాషలోనూ ఈ ఆచారం ఉన్నట్టు కనపడదు. ఛందోజ్ఞానంలో కవులకుండే ప్రజ్ఞ ఎప్పటికప్పుడు ప్రత్యేకంగా ఇతరులకి తెలియాలని గావును! అట్లాంటి చిహ్నాల ఛందస్సు తెలిసిన వాళ్ళకి అనవసరం, తెలియనివాళ్ళకి విప్రసాదనం. పైగా అటుంటి చిహ్నం కనపడడంతోటే నీబోటివాడు తనదగ్గర ఎంతగానో ఉంటే అంతా తీసుకెళ్ళి దానిమీదకి 'ఉన్నా' కొలపడం, పాడుకోడానికి అని వేశారని వాదించడం. పద్యం పేరేమిటో తెలిపే అక్షరాలు మొదట్లో నెయ్యిగుండ పద్యాలు ఇకకేనా ప్రకటిస్తారని మనం నమ్ముదాం. ముహూర్తమీద పేరురాసి మనమీ పంపించినట్టే అదీనూ! తెలుగు చదువల్లో చాలామందికి పద్యస్వరూపం అంటే ఆనవాలు తెలియదు గదా అని సాక్ష్యం ఇవ్వడానికి అవిఉన్నాయి! 'పైభెరవే' అని చెబుతూ పైభెరవి పాడినట్టే!!

సంగీత—అల్లాయిలే నన్ను పాదద్వంటావా ఏమిటి?

భావ—ఆ ఆలోచన మాటల్లో ఉన్నట్టుంది. ఆమాటలు చెప్పవోయ్!

సంగీత—చే పాడకమాన్నోయ్ ఏ కూనురాగమో పెట్టి.
నువ్వు ఈచూటలు చూసి చెప్పు సుహా ఆ చెప్పడం ఏమిటో
విందాం.

భావ—(కాగితం చూసి) ఇదా! 'సకలామోక్షస'
తాళవృత్తిగతులన్ సంగీత సాహిత్యచామక విద్యాయుగళంబు
పల్కుచెలికిన్ పాలిండ్లజోడై' (అని చెబుతాడు.)

సంగీత—ఓస్ ! ఇదా చెప్పడం! దీనికి స్వరం ఉంది. ఇది
ఓ రాగమే !

భావ—వాదం లేదని ఎవ్వడూ అనదు. కాగితం, నియమిత
స్వరాలు అభిమం అయిదుంటేనే గాని తెలుగులో రాగం
అనేది జనించదని గానశాస్త్రం తెలిసినవాళ్ళంటారు.

సంగీత—జనించకపోతే ఏడిసిపట్టుంది.

భావ—ఏమిటి ?

సంగీత—పద్యం.

భావ—అల్లాయితే ఆనంగతి రామరాజ భూషణుడికి
'వైర్ లెన్' కొట్టు, అంగారకుడుటో ఉంటాడేమో, ఆగ్రహం
ఇటీవల మిక్కిలి సమీపంలోకి వచ్చిందిట, భూమికి.

సంగీత—పద్యం అంటే నీ చదవడం అన్నమాట.

భావ—ఏవిషయం ? అర్థమా, భావమా, అన్వయమా,
సడకా, ఊవా, విరువా, ఊతనూ, యానా, నొక్కా, జరువా,
ఏమిటి పాడుగా ఉంటా ?

సంగీత—అన్నీ బాగున్నాయికాని, నా కది పద్యం అని

తెలియడంలేదు.

భావ—అదా! అందుకని ఎవని ఏడవమన్నావ్! నువ్వు నర్వజ్ఞుడవనిన్నీ, అల్లాటినీకుకూడా అది బోధపడడం లేవనిన్నీ, నీ ఊహ అయిఉంటుంది. నీకు ఇది తెలియకపోవచ్చు, భయం నుంచి చూసేశావన్నావ్! “ఏరాగం విన్నా నాకు ఒకేమోస్తరుగా ఉంటుంది” అని కొంద రంటారు. వాళ్ళమాటపట్టుకుని రాగాల్లో తేడాలే లేవని నువ్వు సిద్ధాంతం చేస్తావా?

సంగీత—అబ్బ! చెయ్యనోయ్! నువ్వు ఇందాకాచెప్పిన వన్నీ ఉండి, చిన్నది ఎత్తయినారే రాగంకూడా రంగరించవోయ్!

భావ—ఏరాగం? ఈ మాటలకిగల అర్థభాషరసాలకి పరిపోయేది చెప్తు.

సంగీత—ఏడిసిపట్టే ఉంది. ఏదైతేం? ఏవోవోయ్.

భావ—అయినా. లేనిరాగం చెప్పి దీనికి తగిలింది, ఉన్న తాళం నూనెయ్యనా?

సంగీత—అబ్బ!

భావ—పోనీ తాళంకూడా వెయ్యకన్నావా? అక్కడికి కీర్తన అవుతుంది!

సంగీత—చంపుకతింటున్నారా, బాబూ! ఏ ఆనంద బైరవో విడిచి వదులుగా ఆ ముక్కలు కలపమంటేచూ!

భావ—ఎల్లా కలపడం? ఈ వర్ణం మత్తేభం! మత్తేభంనడక కవులు చెవికోసుకునే ఒకానొక నడక! ఆనంద బైరవరాగపు న్వ రా ల న డ క మ రో టి! వా టి న డ క ల కి

తాదాస్మిన్ లేదు. అయినా సరే వాటిని కలవమంటే, ఒక దాన్ని చెడగొట్టి రెండోదాన్ని కాపాడి కలపవచ్చు—ఎవరట కలపనీ—మచ్చ తాళకూడా గమించవచ్చుగలక. నేన్ని ఉంచ మన్నావ్, నీన్ని చంపమన్నావ్ ? నాధారణంగా రొండు చస్తాయి !

సంగీత—ను తేల్చినడక ఎల్లాఉంటుంది ?

భాన—‘ననననన నననన నననా నానన నానననా’ అంటూ స్వరాలపొడుగుతోనే సంబంధించి ఉంటుంది.

సంగీత—ఆనందభైరవి ?

భాన—(అరోహణ అనరోహణలు చూపించి, ఆనందభైరవి పాడి) ఈరీతిగా స్వరాః స్థాయులతోకూడా సంబంధించి ఇది ఉంటుంది

సంగీత—అరి, నీతన్వలమందూ ! పాడ్తావురా ! కంతం ఎత్తలేవుగావును అనలు, అందుకని నీకులేని విన్న విద్యేశాదని ఋజువుచేసి సమిత్తం ఏదో మడతపేచీవేసి, ఏదైనావాదం ఓటి లెవదీశావేమో అనుకున్నాను—రిసర్చ్ వాళ్ళు ఒక్కొక్కొక్కడు తనుకే గొప్పరావాలని లేవదీసిట్టు !

భాన—అనుకో ! ఒక్కడు అనుకోకుండా కుడా ఇంకోడు ఎల్లా జాగ రుడగల్టూ ? సంతతి ఇది. ఇంకోలకు ఉంది.

సంగీత—మచ్చుచెప్పే కొంత నచ్చింది కాని, కొద్దిగా, ఏమాత్రమేనా, ఒక్కజినర రాగం ఉంటేగాని పద్యవిధ్లేరా ఒకవేళ రాగం మౌనమేనా ఎవడేనా చదివినప్పుడు విసదవు

ప్రాణుడం ఏడితే, సచేలన్నానం చెయ్యాలి. పోనీ బో! నాట కాల్లో దాల్చిలుచుడేనాల్లు నెట్టివచ్చే ?

భావ—‘నాటకం’ అనేమాట అన్నావ్ అంటే కొంప తవ్వావ్ అన్నమాట! అన్యత్సార్వోపణ ప్రత్యక్షంగా చూపించవలసిన నాటకరంగంమీద స్వత్వస్థాపన చేసే గానం అభివ్యక్తికి సుముఖమా, విముఖమా అనేది సమస్య. ఆ దెబ్బతోటి మనం ‘నాటక పద్మోచ్ఛారణ’ అనే పురో ప్రవాహంలో పోవాలి. అదో గ్రంథం!

సంగీత—ఏమైనా సరేగాని, నాకు నచ్చలేదు పూర్తిగా.

భావ—నచ్చినప్పుడే ఆయిరి పోనీ! నీమనస్సుని ముహమాటబెట్టి నచ్చగొట్టకు, నీకు పుణ్యం ఉంటుంది. కొంప మునిగిం దేముందీ! ఆలోచించు! అంతవరకు మన తెలుగు పద్య కవిత్వానికి ఉచ్ఛారణలో ప్రత్యేక జన్మ సిద్ధించను.

సంగీత—ఎమోరా, అబ్బాయి, ఇదొక అభిరుచి కనాసకి. లోకం విధవిధాలు. కవనానికి గానం అలంకారం అన్నాగా!

భావ—ఎవరి కవనానికి ఎవని గానంమాట నువ్వనేమీకనితూ లంకృతీ గానాలంకృతీ కూడా చూసి, సిద్ధాంతం చెయ్యవలసిందని నిన్ను మళ్ళీ కోరుతున్నాను. ఉభయతారకం చెప్పానుని బయల్దేరి ఉభయభ్రష్టత్వం చెయ్యకూడదుగా!

సంగీత—సరేలే. దయంచు. మళ్ళీ కలుద్దాం.

(వెళ్ళిపోతారు)

ప ద్యం - అ ర్థం

[అనందం, శేషా, ఒకబల్లకి ఎడాపెడా కుర్చీలమీద ఉంటారు]

అ—నువ్వు ఒక్కమని తిడుతున్నావుట!

శే—ఎవర్ని? ఎవ డాఅన్నవాడు?

అ—కవిత్వాలు విచుర్చిస్తున్నావుట!

శే—అంటే తిట్టడంఅనా! పోనీ. అయితే నీ కేం?

అ—నా కవిత్వం ఎవో నువ్వు చప్పరిస్తున్నావుటగా!

శే—నువ్వు కవిత్వం చేశానా?

అ—నీకు తెలియనట్టే అక్కడికి. నా పద్యాలు ఉడవారిం చావుట.

శే—నీపద్యాలు నేను ఉడవారించినమాట నిజం. కాని అవి కవిత్వంకిందకి వస్తాయని నేను అనుకోలేదు.

అ—అయినానదే, వాటినిగురించి మాట్లాడడానికి నువ్వు ఎవడవ్? నీ కెం డిచ్చావు హక్కు?

శే—ను నాయనున్నవాడే!

అ—పోనీ అల్లాంటి హక్కు ఉన్నప్పుడు కాస్త సాటితెలు గువాణ్ణి పొగిడి పెద్దవాణ్ణి చేసి కీర్తి తెప్పించాలిగాని నిరసించు గుంటారా ఎక్కడేనా?

శే—నేను నీ పద్యాలన్నీ గురించి ప్రసంగించాను గాని నిన్ను గురించి కాదు. అనవసరంగా నువ్వు పూసుగురావడం ఎందుకు?

అ—విడ్డకి అన్యాయం జరుగుతుంటే చూసి చూసి ఉండు

కోలేక!

శే—ఏమటి ఆ అన్యాయం? ఫలానా అనిపించుకుని జీవించే దిక్కలే. ఇట్టే మెడ్చుకుని గెంటి జునుస్సులోకి తొక్కుడం ఎందుకూ? వెనకాలే బయల్దే డం ఎందుకూ?

అ—ఆ పద్యాన్ని కలిపి వొత్తి 'భావకవిత్వం'కిం కి వస్తాయని టాకువేస్తున్నపుట నువ్వు?

శే—రామరామ! వొత్తి! వొత్తి! ఉత్తదీనూ! ఆ పద్యాన్ని 'కవిత్వం' అని టాకువేస్తూన్నది నువ్వు. వాటి 'భావం' క' ఏమిటో నాకు బోధపడితే తక్షణం ఆ టాకు నేను ప్రారంభిస్తాను.

అ—నీది ఇదోటా! నీకు ఇంతా చేసి ఆ పద్యాలు తెలియనేలే దన్నమాట!

శే—భస్తే! (అని తల కదిపి చెయ్యి ఊతాడు.)

అ—(కొంచెం చిరునవ్వుతో) అల్లాంటిప్పుడు నువ్వు నోరు మూసుకోడం ప్రశస్త మేమో, మున్నో మననూ! అజ్ఞానంలో ఉండి అల్లా ఉన్నట్టు తెలిసంతరవాతికుడా, శివఅజ్ఞానం గురించి అల్లరిచేసుకునేవా డుంటాడా, సినిమాలో "చెప్పి!" లాగ?

శే—అన్నీ మాసిగలేనానిది పడి, ఎ.త అసత్యశ్రేణానరే దోసిడట్టి, నీ మాటల్లోఉన్న సగతి గ్రహించి తద్వారా తరించవచ్చని!

అ—అయితే ఆక్షేపణ ఎందుకూ?

శే—తెలియలేదని చెప్పడం ఆక్షేపణకాదు.

ఆ కోట్లాది జనంలో నువ్వు ఒకడవ్. నీకు బుద్ధికి తెలియలేదని నే నేడవనా?

శే—పోనీ వద్దులే!

ఆ—అసలు నా కవిత్వం బంగారం.

శే—కాకి చెప్పాలి, నీదో దాందో!

ఆ—గుర్రంలా నడంతోక్తేరికి, నా పక్షం.

శే—నీ కే తెలియాలి గుర్రమో మరొకటి! నాకు తలతో కా తెలియలేదు.

ఆ—అయితే, ఓస చెప్పాలి, చేస్తాను, నాసామ్మ ఎంత ముది నీన్నది కాదు!

శే—మొదట్లో! తరవాత నువ్వు వాళ్లనే తినేశావేమో! ఇప్పుడు సామ్మనుగతి ఎందుకు? ఇదా అర్థం?

ఆ—ఓ సమయం కౌస నీకు దానం చేశాను గానం నీకు అర్థం తెలిస్తుందేమో అని.

శే—నక్కడి కక్కడికే! పోనీ ఇల్లావారెయ్ సమయం, దక్షిణ అగ్నిగోళం దానం ఎట్టేస్తా!

ఆ—నీకు సరిగ్గా చూసుకోడం తెలియదేమో?

శే—నే నేదో తంటాలుపడతానులేస్తూ.

ఆ—అమ్మా! ఎంతానీ! ఇదా ఎత్తూ!

శే—ఇదా ఎత్తూ, నాట్యం పాడండి! గంటనే ఇతరపక్ష కట్టిపెట్టి ఈసడాలు పుచ్చుకుని కూర్చున్నాను. నీకయవల్ల మాటలు తెలిశాయి. తెలియక ఏంజేస్తాను? “నరివరి పీలు క

చూర సూర క్షణమిది” “స్వంగన స్థిత బిడౌజ” వగైరాలగురించి పంపి నీ పద్యాలలో చూటలు ఎక్కువ సమయములు కోరవు. కాని వీళ్లు భావం ఏముటో తెలియదు. ‘దీనిభావమేమి తిరుమలేశ’ అనే పాడుపుంథ పద్యాలైనా పెంద్రాళ్ తేల్చాయి కాని, ఇవి కాదూ పేడూ తెలకుండా వచ్చాయి. ప్రతీదీ ‘గొజ్జాయామేశయా!’ అన్నట్టుంది.

ఆ—అసలు ఈ పద్యాలలో చూడనలిసింది భావమే, అర్థం కాదు. నేను రస కవిని.

శే—ఏ పద్యాలలో నేనా అంటే. మాటలకి అర్థాలద్వారా భావం కలగాలి. “అర్థనశంబున నమయను భావంబు” అనేది సమ్మత్? ‘భావనంగతి గనుపట్టు రసము’.

ఆ—సమ్మతం. అయితే? సవ్వు, ‘తెలియకూడదు’ అని కూచున్నావుగా! ఏ గ్రహచారం, విశ్రాంతి, సేనంజెయ్యము? నీకు ఊహ నే నొక్కణ్ణించి తెచ్చిపెట్టనూ! అనగావా నకి అర్హత ఏడవాలి. కవిసహాయాలూ సంప్రదాయాలూ తెలియాలి.

శే—తెలుసును.

ఆ—ఇష్టం ఉండాలి. రసితత్వం ఉండాలి. అనూను కూడదు. ఇన్ని సరిగ్గా ఉన్నా భావం తెలియకపోతే, ఈ కవిత్వానికి ఇన్ని నీళ్లు పడులుకో.

శే—తిలోదకమా? అబ్బే! అప్పిడే? ఉండు. వెనకానుండా అలోచించనీమ! నువ్వనేది బాగానే ఉంది. నాకు భావం

అన్నాడంచేత క్తి లేదనికాదూ? కానిచ్చిను నీశక్తియిదు.
నాభానియితీశక్తి తక్కువ కావచ్చును!

ఆ—కావచ్చేమిటి, రూఫీ! నువ్వు ఇంకా కొన్నేళ్లు తం
టానుండితేగాని ఈకవిత్వపు అంతస్తుకి ఎగ్జెక్ట్. అల్లా ఎగి
తేగాని నీకిది తెలియదు.

శే—గాని, నీలో రెండవతరగతికి ఉండి ఉండవచ్చు.
నీ ఆలోచనలోనూ, నీ రచనలోనూ...

ఆ—గ్రహింపులేదని తెగేసి ఒప్పుకుంటూ, పైపెచ్చు
తప్పులుకూడా ఎంచకుమరి! నాలాంటివాడి అఖండాలోచనకి
తప్పుల టూ ఉండడమూనూ నీలాంటివాడు ఎంచడమూనా?
దశా, శశ!

శే—నీ ఆలోచన స్పష్టంగా ఉండదేమో!

ఆ—ఉండకే!

శే—స్క్రమంగానూ నిశితంగానూ చూడదేమో!

ఆ—ఉండకే!

శే—సమగ్రం కాదేమో!

ఆ—కాకే?

శే—అన్నీ సరిగ్గా ఉంటే, ఎవడికో ఓజిశేనా, ఎప్పుడోపు
డు బోధించితిరాలి ఎవైనాసరే. శశ, నీ ఆలోచనని పూర్తి
గా బహువిధ్యేరచన కాదేమో నువ్వు ప్రపంచానికి పాశేస్తూ
న్నది?

ఆ—నీకు ఎంటనే బోధించితేగాని ఒకరచనలో సరియైన

అలోచనే లేదన్నమాటా?

శే—ఎ. స. వెల్తురిగాట ఆడావ్?

ఆ—నీకు చేత కాదా? పేర్లుగోవాలా?

శే—ఎల్లా గ్రహించావ్?

ఆ—ఈవిత్వాన్ని చుప్పు 'భావవిత్వం', 'అభావవిత్వం', 'ముభావిత్వం' అన్నేమా! ఇంకా తేలిగ్గా 'బాహ్యవిత్వం' అనికూడా అన్నావుట! అక్కకి నావ ఏమి తాడో చెబుసా?

శే—అమ్మకి నాన్నలాగే అవుతాడు! అన్నీ చువ్వే అనుకుంటున్నావు. ఏ చచ్చే వార్తల్లోఉండే అనంత్యరాని చూసుకోడమే కష్టంగాదా, వైగానున్నవెళ్ళి పంగతులు కనుక్కుని అనందర్థాలు పెంచుకోడం ఎందుకు? నాకు తెలియంది ప్రతీదీ కవిత్వం కాదు అనుకునే మూర్ఖత్వంలో నేను ఇంకా పడలేదు. నాకు తెలియకపోతే, ప్రాజ్ఞులు, దోషజ్ఞులు, అనుభవజ్ఞులు, రసజ్ఞులు ఉన్నానుగా! నిఘంటువులు ఉన్నాయిగా! నలుముఖాలూ చూసి ఎక్కడా సామం దొరక్కపోతే ఏమవుతుందోగాని ఈలోపల తొందరపడి ప్రతీదీ కొట్టిపారేయ్యను. కవిత్వకళకి ఉన్న ప్రత్యేకలక్షణం ఒకటి గమనించాలి. మనకి దాని సారస్యం గ్రహించేపాటి తాఖతు లేకపోయినా అందులో మాటలకి అర్థాలంటూ తగులడిఉంటాయిగనక, సాహిత్యంలో మాటలకి లోకంలో సిద్ధించిన అర్థాలు నిల్చిఉంటాయిగనక, ఎల్లనో అవి సంచదండి, మనం కూడా, కవియొక్క హృదయగర్భంలో ప్రవేశించలేక పోతే అదేపోయె, అధమం

నయ్యనికేనా నెచ్చిపడచ్చు. ఇల్లా వెచ్చిపడడం గానంలోనూ చిత్ర రచనలోనూ శిల్పంలోనూ అంతగా వీల్లేదు. ఒక వేళ ఒకటి రచించి, పద్యంయొక్క జీవన-రహస్యాల గ్రహించినవాళ్లు భూగోళమీద లే రనుకుందాం. పోనీ కవి ఉంటాడు. అతనికేనా తన కవిత్వపుమరాళి కొంతవరకేనా తెలిసి ఉండవ్? ఇప్పుడు నేను నీన్న మొహమాటపెడితే నీ పద్యానికి నువ్వు అర్థం చెప్పవ్ ?

ఆ—అసలు అర్థాలు చెబుతూకూచోడం నేను ఒప్పును. కవిత్వం అనంది చాలంటే ఏకలాటుగా ఆనందించాలిగాని, దాన్ని ముక్కముక్కలు చేస్తే దాని సాగనే పోతుంది. కవిత్వాన్ని చెక్కలు చేసేవాడు, దానిని రక్షించి వదిలేసేవ వచనమో పట్టుకుంటే మంచి దనుకుంటాను.

శే—కేసు ఆస్పాదనలో ప్రభువశగురించి మాట్లాడుతున్నాను, నువ్వు చరమశశగురించి చెబుతున్నావ్! ఆస్పాదన కూడా తెలిసినాడవు నువ్వొక్కడేనా ?

ఆ—నా పరుషు చిన్న నై నా నా హృదయం అభూషిం.

శే—అందరికీ అంతే.

ఆ—నా హృదయం మరీనూ. ఒక్కొక్కప్పుడు మిక్కిలి పరవశంగా, ఒకవిధమైన ఆనందంగా, చెప్ప వీల్లే. ఒకానొక మోస్తరుగా, నా నునపు అయిపోతుంది. అప్పుడు అమాంతం గా ఈ ప్రకారంలో సశరీరంగా లీనం అయిపోవాలని నాకు ఉంటుంది. మళ్ళీ పద్యం పూర్తిచెయ్యడంలో ఉండబట్టి ఆగిపోతూంటాను.

శే—ఒకవేళ నీకు ఎదేనా ను స్త్రీయేమో వివంతా? హృదయకషునై ఆగిపోకూడదూ ?

ఆ—శుభాములు అలానేఇకవితో! దేకాన్ని నిశ్చింతము. కా, నేను అట్టి సమయాల్లో పెళ్ళి, కీట్సు లాగ అయినాతాను.

శే—వాళ్లెవరు ?

ఆ—నాకుమల్లేనే చిన్నతనంలా...

శే—వాళ్లకిమల్లే నువ్వు అనుకుంటున్నావా? నీకుమల్లే వాళ్లు వెళతారు అనుకునేశారా ?

ఆ—నీకా నాకుమల్లేనే వాళ్లు అనుకునేశారు పూర్వం !

శే—వాళ్లతో ఆప్టే ఆప్టే సావత్తం తెచ్చుకోడం నీకు శ్రేయస్కరం కాదు. ను వ్యవేదాన్నిబట్టి, చిన్నతనపు లక్షణం ఉంటేసరా కవిత్వరచనకి ?

ఆ—నీబోటికాదు కాకుండా ఉంటేసరి! అప్పుడు నా మనస్సు లో జరిగే సరికొత్తాలు అనలు మాటల్లో అనడానికి వీలే ఉండదు.

శే—పోనీ నువ్వు ఊరుకున్నావుగనకనా! ఊరుకోడానికి వీలుండదుగావును !

ఆ—అంత బ్రహ్మాండవాయుకమైన ఆ నా చిత్తవృత్తిని నే నొక్కణ్ణే అనుభవించి ఊరుకుని వైకి అందుకూ ఉండడంఅనేది చాలా ఒత్తిగా ఉంటుందేమో అని భయం. అంచేత యథాశక్తిగా మాటల్లో అది చెబుతుంటాను. నీఅంత తెలియనివాడికి అది బోధించడం అసాధ్యం.

శే—యవ్వని గానిని తెలిసినవాడిగా? నువ్వు పండితకవివా? పోనీ నాచన సోముడవే, గణపమృత మేకటకవివే! ఏ పండితుడికీ ఇది తెలియదే! కొరుకునడదే! ఇది వోధపడితేనే పండితుగావును నీ ఉద్దేశ్యాలో! లేకపోతే పండితుడు కాడంటావు తీరిపోతుంది! నీ హృదయం నమిపించడానికి ఎంత పండితుడై వెళ్లాలోకదా! నువ్విచ్చే పదాలు చేదించి అర్థంచూసుకుంటే సంప్రదించేసుకో గలవాడికి భావం చుట్టాలా అక్కర్లేవా, నీకు ముందు పుట్టి ఉండడం : జమేలయితే? స్పష్టభావం ఏదీ ఇతరులకి నీమాటల నల్ల పుట్టకూడదు అని రాసిఉండవుగదా!

క—నే చెప్పగలిచింది ఆ ముగ్గుల్లోనే చెప్పేశాను! అవి స్పష్టంగానే ఉన్నాయి.

శే—యవ్వ చెప్పదలిచివానికి చెప్పగలిగిందానికి తేడా ఉండేమా? చెప్పివాల్లో లోట్లూ సమత్యలూమాత్రం స్పష్టంగా ఉన్నాయి.

ఆ—మెచ్చుకోవలినాస్తు దేమో అది భయపడే వాళ్ల మాట అల్లానే ఉంటుంది.

శే—నీమాటలు జవాన్ని దగ్గరికి లాక్కోనాలి.

ఆ—అచక్కలవాళ్లు నావంటి హృదయంగలవాళ్లు అనాలి.

శే—అచ్చంగా నీ గుటి న్యాయం నీకే ఉంటుంది. దేశ కాలాలకి ఆక్రమణ గమనాలు ఉండడం చేత ప్రకృతిలో, నాటకపు సంగీతానికిలాగ “వన్సుమోర్” ఉండవ్!! నీ మాటలు బతికున్న మనుష్యులికి రాయి. అదుకలి ముందు మానవహృదయం

ఏమిటో చూడు.

ఆ—మానవులసంగతి నాకెందుకు ? నా ఆనందంకోసం నేను రాసుకున్నాను, రాసుకుంటాను. కోకిల ఆనందం కోకిల పాడుకుంటుంది.

శే—కాకి ఆనందం కాకి కూనుకుంటుంది. కాని ఎవరికేనా చెవిలిగాని పడితే 'హూమ్' అంటారు. నీయిష్టం పచ్చింది రాసి అట్టేపెట్టుకోక, అది నువ్వు ప్రచురించా వెందుకూ, ఇతరమానవులకోసం కాకపోతే ?

ఆ—నాయిష్టం; సకాలీనుల్లో ఎవరేనా మెచ్చుకోగలరే మో చూద్దాం పోనీ అని.

శే—'పోనీ' అంటే ?

ఆ—అంటేనా? "ఏ గతి రచియించిరేని సమకాలము వారలు మెచ్చరేకదా" అని ఎరుగుదును.

శే—మంచి కవిత్వంకూడా సమకాలంవాళ్లు మెచ్చకపోవచ్చు. అందుచేత విలోమంగా, సమకాలం వాళ్ళు మెచ్చుకోడానికిగాని, మరోటి చెయ్యడానికిగాని ఏమి లేని స్థితిలో ఉండేదల్లా మంచికవిత్వం అనా సీ సిద్ధాంతం? మెప్పుండదని తెలిసి అచ్చెందుకు వేశావ్? అచ్చు పడిందల్లా శాశ్వతం అవుతుందని గావున ఏడోహా. మానవహృదయాల్ని పట్టుకుని నిలవాలిగాని ఎదేనా, కాగితాన్నీ తాటాకునీ పట్టుకుకూ. వేదం అదినించీ వెన్నులోంచా వస్తా? ప్రపంచంలో కసిగల జనం ఉంటారు. దేనికేనా రచనకి విలవండి అని వాళ్లని ఆకర్షిస్తే, వాళ్లు

కంతరాతంచేసి దాన్ని నిలబెడతారు.

ఆ—అర్థం తెలియకపోయినా వేసంకంతలా పట్టడంలేదూ కొందరూ, అల్లానే నా కవిత్వం పడతారు.

శే—తమరికి అర్థం తెలియకపోయినా అర్థం తెలిసినవాళ్లు మానవరూపంలోకూడా కనిపిస్తూండడంవల్లా, అసలు దానికీ అర్థం అంటూ ఒకటి ఉండితీరడంవల్లా, తమ అల్పప్రజ్ఞతో ఆ అర్థం అవగాహన చేసుకోడానికి జీవితాలు చాలవేమో అనేధయం వల్లా, కొందరు కంతలానేనా పడుతున్నారు.

ఆ—ఎవరో గట్టివాళ్లుండి నా కవిత్వం అంతే చేస్తారు. “విపులా చ పృథ్వీ” అన్నాడు భవభూతి.

శే—భవభూతి అన్నమాట ప్రతిపాదభూతీకూడా అనడం మొదలెడితే, సువ్యూహాత్రం ఒప్పుకుంటావా? అతడు ఎందుకూ, ఏనందశృంగలో, ఏరీతిగా అన్నాడూ?

ఆ—నీది మొండివాడనగాని, నువ్వనేమా టేమిటి?

శే—సువ్యూహానేది తెలిసేటట్టు, తెలియడానికి, తెలుసుకుని మరీరాస్తే బాగుంటుందని.

ఆ—య్యో మూర్ఖుడా! తెలిసేటట్టు ప్రతి పనికిమాలిన తెలుగువాడూ రాకుండు. వెద్యోళ్ళనించి తెలుగులో ఎంత మంది తెలిసేటట్టు రాయడంలేదుగనకా! నే వచ్చేదాకా ఒక్క పీనుక్కేనా ఇలారాయడం చేతయిందీ? కవిత్వం అంటే అనేక రకాలది ఉంటుంది. కవిత్వం అనేమాటకీ అర్థం పిరాయిస్తూ ఉంటుంది. ఈకవిత్వంలో సంగతి, వస్తువు, పదార్థం ఫలానాలని

ఇదనుకూ అగ్ర కవికే తెలియదు, కాని గొప్పభావం లోల ఉంటుంది. “ఏమి తెలుసు ?” అంటూ చొప్పునంటు ప్రశ్నలు ఈ కవిత్వంలోనూ వెయ్యకూడదు, గానంలోనూ వెయ్యకూడదు.

శే—అందులో ఒకగొప్పభావం ఉంటుందా ? లేక, ఉంది అని మనం ముందే అనుకోవాలా ? అట్లా అనుకుంటే, భావం లేంది ఎవీ ? అభావమా ?

ఆ—ఇటు అటుగుడానూ ! ఇక నే తెలుసు గోడం గురించా ? నేను రచననమయంలో సమాధిలో ఉంటాను.

శే—ఇప్పుడు స్వప్నార్థం ఇస్తున్నాయి నీ మాటలు ! ఇట్టే పంజా ఉంటూ సమాధి కర్ణంవసుటి నీకు ?

ఆ—“ఏకాగ్రత” అన్నమాట. అప్పుడు నేను తన్నుతనం చెంది ఉంటాను. గొప్పగొప్ప రసీంద్రులు అంతా అంతే. నా కప్పుడు మానవులు జ్ఞప్తికి రారు. ఏం పదాలు పడ్డాయో, పడలేదో నాకూ తెలియదు. ఏదోపద్యం చక్కావస్తుంది. రచించి పారేస్తాను ; బస్.

శే—అట్లాఅయితే, నీ అపూర్వోదేకంతో కూడిన నీ ఉత్కృష్టభావన చల్లారి, నీ అఖండాలోచనతో మిళితమై, నీ అద్భుతతత్వంనుత్పలంబిది ఇతరులకీ కలిగించడానికి వీలైన సక్రమభావపరిపథం జనించి, ఉచితభావలో గడ్డకట్టి వెలిసే పరికూ ఆనకుండానే నీ సచన సాంభిస్తావా ఏమిటి ?

ఆ—ఓ. తక్షణం. అప్పుడే కవిత్వం వేడివేడిగా ఉండడం.

అసలు నా కుత్సా శ్రద్ధేకపుముద్ద, రసభార. అమకు దాన్ని వేరే తెలుసుమాటల్లో పెట్టలేం. ఇంకో భాషలోకి దాన్ని తర్జుమాచెయ్యడం అసాధ్యం.

శే—బాగానే ఉంది. అర్థమై అహోహస్తేగా తర్జుమా తద్దినం! స్వభాషవాళ్ళల్లో పెద్దాకిగలక ఇది అభేద్యంగా ఉంటే, తర్జుమా తవాయి కలియుగంలో రాకపోవచ్చు.

ఆ—ఎమో, నచ్చినానలే, మూసినానలే. రాయడం అవతల గిరిటెయ్యడం నా పని. అర్థజ్ఞానం లేని వాళ్లు దాన్ని హేళనచేస్తారు నాకు లెక్కలేదు.

శే—అంటే నేనా ఇతరుల్ని అంత కనుక్కుని, ఎన్నంత అడిగావు?

ఆ—అమకు కాదు మనుషులికి మాతృర్యాలు సంతవర కుంటాయో చూద్దాం అది. హేళనకి హద్దుండాలి. నా కవిత్వం విరి, కీక్కురుచునకుండా నోరెత్తకుండా ఆహ్వానసిరాయడంచేత, కొందరు జనానికి హాసం ఎంతోంత దుద్ధ. వాళ్ళే అడ్డండ్డపు ప్రశ్నలు దీన్ని గురించి. పౌరుషం ఉంటే తమకుకుడా ఇల్లాంటిది రాసుకోగూడదా? నువ్వు చెప్పగలిగితే ఇల్లాంటికవిత్వం చెప్పి చూస్తానూ!

శే—నేనా? శాస్త్రం చెప్పనట్టుంది. నా తరమా, నూటికో వెయ్యికో నీబోటివాడు ఉండచ్చు.

ఆ—అంత అపరూపమైంది నేను చెప్పకూడదనా, నీ వాదం?

శే—రామరామ! అపరూపం కానిదికుడా చెప్పమనే!

తెలిసింతరవాతగాని అది అపరూపమో సామాన్యమో తెలియదు! ప్రతీ ఘంటా తొక్కిచూడ వలసిందే. అదోపుంత!

అ—నేను భాషకి నేవచెయ్యడం నీకు అయిష్టము

శే—భాష ఏ ఒక్కడిసామూ కాదు. ప్రతీ మనిషీ భాష వాడతాడు. మామూలుగా మాట్లాడడంలోనే కొందరు 'ఆహా!' అనేటట్టు మాట్లాడతారు. అది భాషానేవ కానా? ఎదేనా కాగితంమీద రాసింతరవాతా ఏమిటి కివిత్వం అవడం? పత్రికకి రాసినవాళ్ళు మాత్రమేనా భాషానేవ చేస్తూన్నది? రాయక్కణ్ణేను. భాష అడడం వాడడం అనలైన భాషానేవ. అది జనం అంతా చేస్తున్నారు. వాళ్ళు కిప్టపడి ఆర్జించింది నొల్లుకుని కవి తందే అంటున్నాడు. భాష నముద్రం లాంటిది. నముద్రంలో అట్టకుగున పడిపోకుండా మైమైకితేలగలిగిన అంగ్రహార్యంలాంటివాన్ని ఆధారంగా చేసుకుని సంగతి సంగ రాబ్బి కవ్వంగా చేసుకుని నాలికిలనే తాళ్ళతో, జనం అంతా కలిసి మథనంచెయ్యగా చెయ్యగా బయల్దేరే హాలాహాలాన్ని లయకర్తకి వదిలేసి అమృతాన్ని మాత్రం తనకి చేతయినంత పట్టి నిలిపేవాణ్ణి కవిఅంటారు. కవి తనజీవితం అంతా ప్రజలు ఆడేమాటలు విని, తన ఆలోచన అంతా ఆ పదాలల్లో చేస్తే, తన భావాన్ని జనహృదయాలకి వీలైనంత తక్కువశ్రమతో పాకించవచ్చు. కవి ప్రతిభగలవాడుగనక, ప్రజలభాష నిమిషంలో నట్టగలడు. కాని, కవి వాడినభాష యావత్తూ ప్రజల కందరికీ అబ్బడంఅనేది ఓపట్టాన్ని ఉండదు. ఒకవేళ ఆ కవి

అఖండుడై తే అబ్బవచ్చు. అప్పుడేనా విశేషకాలం పడుతుంది. అందుకని భాషా సేవగురించి ప్రసంగంలో ఒకవ్యక్తి చెయ్య గలిగినవని మాత్రమే చెప్పడం అవసరం! అందులో, నీ భాష వింతభాషకూడానూ !

ఆ—నాకు మామూలు సందర్భాలు తగుల్తుంటే నేను మామూలు భాషలో రాసేసి ఉండేవాణ్ణి. నాకు తారసిల్లేవన్నీ వింతసందర్భాలూ కొత్తసంఘటనలూనూ ! ఏట్లా కవిసమయాలూ భాషాకూడా వింతగా ఉండాలి మరి, నే నెం చెయ్యను?

శే—సందర్భాలూ సంఘటనలూ ఎంత వింత రకంవేనా కావచ్చు. అవి, పైకి చెప్పుకోగలిగిన. వ్యక్తి వ్యక్తికీ వేరు వేరుగాకుడా ఉండచ్చు. కాని ఎల్లాంటి పరిస్థితుల్లోనైనానరే, ఎవడైనా ఒకమానవుడు, అనగా శిలావిగ్రహంకానివాడు, తన భాష వాడు, ఎట్లా ఎట్లా ఆలోచించిఉండేవాడో అట్లా ఆలోచించి అప్పటి చిత్తవృత్తిని మాటల్లో బంధించేవాడే కవి. అందుచేతే, ఎప్పుడో పూర్వం ఒక్కొక్కరికవి రాయగా నిల్చి మనదాకా వచ్చిన పదాలవల్ల మనకి జనించేభావం మన మనస్సులోకుడా అనాదినించీ వాసంచేసిఉంటూ, అప్పుడు కవిచేత నిద్దట్లోంచి లేవకొట్టబడ్డట్టు కనిపిస్తుంది. నీకు వింత భాష బయల్దేరడానికి కారణం నీ స్వంతపైత్యం అయి ఉంటుంది. స్వంతపైత్యం స్వంతానికి ఖర్చుపెట్టుకోడం మంచిది గాని, దేశంమీద రుద్దడం ధర్మమా ?

ఆ—ఏమిటి నీమాటలూ ? కుమలిపోయిన హృదయంతో

మానవజీవితంయొక్క పునాదుల్లోంచి పైకంటా ఉండే ప్రణయాది రహస్యాలు పెల్లగించి...

శే—ఒప్పుకున్నాం !

ఆ—నా సున్నితమైన మనస్సులో వాటిని భరించలేక...

శే—కావచ్చు !!

ఆ—మనస్సు విప్పి...

శే—విప్పి చెప్పాలనుకుని, భాషతో దాన్ని తాళం వేసేస్తున్నావ్. “ప్రకటయు గూఢయునునగు సరస్వతి” అన్నవాల్సివర్సికూడా ఏమంటావో తెలియదు. ఏ తరం వాటింతనవాత ఎవళ్ళేనా ఎదేనా భావం తమరిదని ప్రకటిస్తే అదికూడా నీ పదాల గర్భంలో ఉందని సేచీకుడా పెడతావేమో !

ఆ—అన్నట్టు జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను ముందు ముందు శతాబ్దాల జనకోసమే రాస్తూంటా !

శే—ఈమాట బాగుంది. వ్యాకరణాలూ సింఘులుట్రులూ ఎదురుగుండా పెట్టొకని కొందరు కవిత్వం చెబుతాయి. వాళ్లు రానేది గతించినవాళ్లకోసం. సువ్వు ముందుముందువాళ్లకోసం రాయి. “మనం మాట్లాడుకునేది ఓ తాటాకుగ్రంథమిద రాసి పారేశామంటే ఓరెండువందల గేుళ్లయేసరికి ఓటాబా కోవనిషత్ అవుతుందో” అన్నరీతికం మాటలు నీకు శరణ్యం గావును! బతికున్న వులు కొందరైనా అట్లు వెనకాముందూ చూడగలవాళ్ళున్నారు నయమే. కాని, బతికున్నవాళ్ళ కోసం గుడా రాయడం ధర్మం. ఒకరోజులో ప్రపంచం బోలెడు

సాగిపోతోంది. నిన్నటిదే ఈవేళ అక్కణ్ణేను. ముందుముందు
వాళ్ళకి మనమాటలు దిగదుడుపుకేనా సరికిరావోవచు.
ఒకరున్నవాళ్ళల్లో కొందరేనా హస్తాస్తే వాకు... సఫలం అను
కోడంలో ద్రోహం లేదు.

ఆ—ఇంత మీ మాంసలో పడితే నువ్వు దమ్మిడి యెత్తు
రాయలేకుండాపోతావు చివరికి, బాగ్రత్త! నా కవిత్యం ప్రకృతిని
అనుసరించి ఉంటుంది.

శే—అంటే !

ఆ—ప్రకృతికి అర్థం ఏమిటి ? ప్రపంచానికి అర్థం ఏమిటి ?
జీవితానికి అర్థం ఏమిటి ? ఏదో ఉంటుంది, ఉండవలసింది, మనం
చెప్పలేం ! అల్లానే నా కవిత్యంకూడానూ! ఇదీ, ఒక మిథ్య.
పురుషుడికిమల్లే ఇదీ అచాక్షాన్సనగోచరం !

శే—అగమ్యగోచరం ! అల్లానేకానీ. ఎవరిశిష్టం వారిది.
నీ యందుండే మనకారంకొద్దీ ఇంత అసలనిసానింది.

ఆ—అర్థం అయోగో, తిట్టడానికో దీరించడానికో,
ఎందుకై తేం నువ్వుకొంత నేపు నా మాటలుపుచ్చు... కూచో
డమే నాజన్మకి సార్థం ! ఏవంటివాళ్ళు మనసులుగురు నామా
టల్లో అర్థంలేదని గోలచేసిన కొద్దీ నాకు సమం. ఎల్లాఅయి
తేని, నా మాటలకి ఒకవిధమైన నృక్తిత్వం ఏర్పడుతుంది.
అంతేగా ఎవరు కోరుకున్నా !

శే—నిందాస్తుతులు నీకున మంగనక సమస్కారం. అయి
నా, నీ మాటలున్న కాగితం పట్టుకుని ప్రతీవాడూ నీ దగ్గిరికి

రాడుకదా!

ఆ—వచ్చినా లాభంలేదు.

శే—మనమిమనిషినిగ్గిరికీ నవ్వు వెళ్ళలేవుకదా !

ఆ—వెళ్ళు!—నా కేంసీ !

శే—ఈ మాటలఅర్థం ఏమిటి అని నిన్ను, కూడదనితెలిసీ, అడిగాను. ఒక వేళనవ్వు చెప్పగలిగిఉన్నా అది ఒప్పుకోకపోయే వాణ్ణి. ఎచేతంటే, చెప్పదలచింది ఆముక్కలు చెప్పాలిగాని నవ్వుకాదు. నువ్వైతే, అందులో లేనిపదాలు కొన్ని సర్దడం, ఈ పదాలుచూసినప్పుడు పండితుడై సవాడికికూడా స్ఫురించని కమామీషులు కొన్ని జొసపడం లాంటి గారడీలుచేసి ఏదో అర్థంతియ్యచ్చు.

ఆ—అసలునేను సద్యం పాడేసరికి నన్ను ఆర్థమే అడగరు.

శే—క్షమించు. పద్యంలో ఉండగల కవితాస్వనికి, అగమ్య త్వం మొదటిపూత ! రాగాలుతియ్యడం రొండోపూత !! సగం వినపడి కడంసగం వినపించకుండా మింగెయ్యడం మూడో పూత !!! పూతమెరుగులు కవిత్వంకిందకి రావు. ఎల్లానో జనాన్ని ఆకర్షించడంకాదు నీ పని; ఆకర్షణ సక్రమంగానూ, సవ్యంగానూ ఉండాలి. పాతప్రతిష్ఠచేసి ఆకర్షించు. మొదటే నువ్వు అతీతుడవని బయల్దేరకు.

ఆ—జనం అంతా మూర్ఖులు. నే నేంజెయ్యను?

శే—మూర్ఖుల్ని ప్రేమించు. వాళ్ళని హడలగొట్టకు. ఎవరిని ఉద్దేశించి రాస్తావో వాళ్ళనంగతి గమనించు. వాళ్ళభా-

వవాడు. వాళ్ల అంతస్తులో చేరు.

ఆ—పోదూ! నేను కవిని. కవిత్వం చెబుతాను.

శే—నువ్వు మాటలు చెప్పు. అవి వెళ్ళి కనాన్ని అర్థించేటట్టు చూడు. అప్పుడు అవి కవిత్వం అని జనం అంటే, నువ్వు కూడా అనుకో. కాలమే కనిత్యాన్ని నిర్ణయిస్తుంది.

ఆ—మన తెలివి అవతలవాడికి ఏమీ తెలియదు అండం లోనే ఉంటోంది.

శే—ఎక్కడున్నా నో, అసలుంటేను పోతాను.

(అని నిష్క్రమిస్తాడు. తెర.)

వేషం తగాదా

[సభానిమిత్తం సరంజాం అయి ఉంటుంది. వేదిక. గానిమీద అగ్యంతులవారికి ఒక కుర్చీ. బల్ల. దానిమీద నల్లగుడ్డ. రెండు దీపపు స్తాండులు. ఎడట చాపలూ, తివాసీలూ, బెంచీలూ, కర్రకుర్చీలూ వగైరా. జనం కూర్చునిఉంటారు. కొందరు వస్తూంటారు. శేషం, ఆనందం, సభాపతి, భావరాజు, రత్న శాస్త్రి వగైరాలు వారిలో నామకులు. ఉపన్యాసకుడైన బలవంతరావు వస్తాడు. కార్యదర్శి ఆయన్ను, నమస్కరించి, ఒక కుర్చీ చూపెట్టి గౌరవిస్తాడు. సంగీతరావు దర్జాగా వస్తాడు.]

ఆనం : రావోయ్, రా. (అని తనవక్క ఖాళీచేస్తాడు).

సంగీ : (వెళ్ళి అక్కడ కూచుంటాడు).

శాస్త్రి : కార్యదర్శిగారూ! అధ్యక్షులు, బసలోంచి బయల్దేరినట్టేరా?

కార్య : చిత్తం ఏం అల్లా అడిగారు? అని తెలియడం కంటే వారే ముందుస్తారు.

శాస్త్రి : ఏమీ లేదు, వచ్చింతరవాత జరగనుసిన లాంఛనాలూ దానాదీనా సభ ప్రారంభించే సరికి ఆలస్యం అయిపోతుందేమోనని.

సంగీ : కాదు

శాస్త్రి : ఏడిసిపట్టే ఉంది. ఈ సభకి ఈ రోజున ఫలాలూ వారు అధ్యక్షత వహించాలని ఉపవాదించడం వగైరాలు జరగకుండానే అధ్యక్షుడు వెళ్లి కుర్చీలో కూచుంటాడా?

సంగీ : సర్వమూ ముందే స్థిరపడిపోయి సవరనరావుగారు అధ్యక్షుడు అని అంగీకరించి తెలిసే ఉన్నప్పుడు ఆయన ఇల్లా వస్తూనే ఇల్లా వెళ్లి కుర్చీలో కూర్చోవచ్చులెండి. తమరు ఊరుకోండి. తమకు “ఎట్టికెట్టు” తెలియదు.

శాస్త్రి : ఎమో! ఆ వెధవటిక్కెట్టునాకు తెలియదు.

[కారు చప్పుడు వినబడుతుంది. కారు ఆగి ట్రపుతుంది. అధ్యక్షుడైన సవరనరావుగారు ఎస్తూంటే కార్యదర్శి వగైరాలు ఎరుగుకోలు ఇస్తారు. ఆయన చిరునవ్వుతో వెళ్లి గలగబా వేదిక ఎక్కి అగ్రాసనాధిపత్యం వహిస్తారు. కార్యదర్శి ఆయన మెల్లో దండవెయ్యగానే ఆయన దాన్ని ముళ్ళకంచే తీసేసినట్టు తీసి బల్లమీద పెడతాడు. అందరూ చప్పట్లుకొడతారు.

నవరసరావుగారు ఒకసోడా తీసుకుంటారు. తరువాత ఆయన తనఎగట బల్లమీద పెట్టిఉన్న కాగితపుముక్క తీసి, సులోచనాలు తుడిచి, పెట్టుకుని, చూసి, నకిలించి, లేచి]

సం : కార్యక్రమములో, అసగా ఈ ప్రణాళికలో, మొదటి అంశము ధైర్యప్రదం.

[అని చెప్పి కూర్చుంటారు. కార్యవర్గి సంగీతరావు కేసి చూసి తల ఎర్రేస్తాడు. సంగీతరావు వేదిక సరసకి వెళ్ళి నిలబడి, నిధుల వివాదమును, చేతులు జోడించి, గొంతెక్కు సర్దుకుంటాడు.]

కామ్రీ; అంతా లేచి నిలబడడం ధర్మం మరి.

[ఎవడో ఒకడు అల్లా పైకి అనేసినతరవాత బాగుండనని చెప్పిసి కొందరు లేచి, కొందరు సగంలేచి, చాటువాళ్ళు కూర్చుని, కొందరు నక్కవాళ్ళు పెట్టుకువేళ్ళాడీ ఎల్లానో ఇచ్చుతారు.]

సంగీ: “నిటలాక్షుం డివు డెత్తిచిచ్చినను రానీ...”

[అనేది పూరికల్యాణిలో పాడబోగా నలుగురూ పకాలు మంటారు.]

కామ్రీ : (సంగీతరావుదగ్గర కళ్ళి అకడిచెవులో, తెలుగుని ప్రార్థనముటి నీమొహం : దేవుడికి తెలుగురారు. సంస్కృతాన్ని కానీ !

సంగీ: (కొంచెం కోపం నటించి) “వృత్తాగ్రవాసీ...న చ. పక్షిరాజీ...”

[అనేది ప్రారంభించినా అందరూ గోలగానే వర్తిస్తారు.
సంగీతరావుకి చాలా కోపంవస్తుంది.]

సవ : (కలగ చేసుకోకపోతే బాగుండదని) కార్యదర్శిగారూ!
ఇదంతయు మున్నుందే నిష్కర్ష చేసి యుండవలసివచ్చే!

ఆనం : 'జనగణమన' పాడవోయ్!

శేషు : అందులో "ఆంధ్ర" అనేమాటగాని, కృష్ణా గోదా
వరీల స్మరణగాని లేదు, కనక వద్దు.

భావ : 'పంచమాతరం' పాడండి.

శాస్త్రి : దేవుణ్ణి పరించి అయితే 'పంచేశితరం' పాడాలి

భా : 'పితరం' అంటే మాత్రలు చెడతాయి.

శాస్త్రి : 'మాశరం' అంటే గోత్రాలు విడతాయి.

సవ : (గొంచెం తీవ్రంగా) అయ్యో! ఇదే నా శాసన! సంగీ
తరావుగారూ! తమరు తమచిత్తమునకు వచ్చిన దైవప్రార్థన
మాకు చేసి పెట్టుడు.

సంగీ : చిత్తం. కాని, శృతి లేకుండా కనక నేను పాడకే పాడ
ను, ఊమించాలి.

కార్య : పోనీ నువ్వు రావోయ్! ఆనందం !

శేషు : చచ్చాం ! ఆనందం వస్తే అతని పదనంపుటికి అర్థం
బోధపడదు.

శాస్త్రి : దేవుడికి గానంతోపాటు అదీ బోధపడి తీరుతుంది.

సవ : ఆయ్యలారా ! ఇట్టి పరిస్థితులలో నేను ఏదైనా చర్య
తీసికొనవలయు.

భా.: (గబగబావచ్చి) “జయ జయ జగన్నాథ! జగజ్జనన
స్థితినంహరికర! ననాశన! శాశ్వత! విశ్వతోముఖ! నిర్వికల్ప!
సింహాకార! అదిగ్దేశకాలవ్యవచ్ఛేదీ! ఆది సద్భ్యాంతకూన్య!
అప్యయ! అనాత్మనకలకామ్య! అనంత! అద్వితీయ! సరస్వతసమ
స్తోతాధిక నచ్చిదానందస్వరూప! నమస్తే నమస్తే నమః”.

[అని లయశేకుండా పాడతాడు, అంతా కూచుంటారు.]

నవ : లేచి కాగితం చూస్తూ) తరువాత విషయము అధ్య
క్షుని ప్రారంభోపన్యాసము.

[అని చదివి, కొంచెం మొగమాటం అభినయించి, చిరున
వ్వు నవ్వి, బల్లమీది పైండు కొంచెం జరిపి మళ్ళీ ఆసలుచోట
పెట్టి దండలు కట్టుకుని]

నవ : సభ్యులారా! ప్రస్తుతగరిస్థితులలో నేటిదినము ఈపుర
మున మీ సంఘముతరపున ఈ సభ ఇంత జయప్రదముగ
జరుగుట విక్సీలి గొప్పనంగతి.

శాస్త్రి : అప్పడే!

నవ : ఈ సంఘకార్యదర్శి నన్నిచ్చుటకు ఆహ్వాన మొనర్చు
టలో నామెడ చూపిన ఆదరణయు, నాకు చేసిన మర్యాద
యు (జేబుల్లో చేతులు) ఎంతయు శ్లాఘాపాత్రములు. యువకు
లింతపట్టుదల చూపుచుండ వెరుకంజవేయుట పిఠికితనమని
నేను నా ఆధిపత్యమునకు పల్లె యంటినిగాని వేటొందుకాదు.
(నులోచనాలు తీసి కుడిచేత్తో పట్టుకుని) ఇదివరలో ఈ కుర్చీ
అలంకరించు చుండెడివారు అపార ప్రజ్ఞావంతులు, అగణిత శ్రే

ముషీ ఘరఁధరులు. వారి మేధకును నా మేధకును హస్తముక
కాంతరము కలదు. ఆ కారణమును బురస్కరించుకొని సిరాశ
చెందుట మానవధర్మ విరుద్ధమని యోజించి, ఉన్నాఁడికరముల
తో కరములతో, కార్యసానుకూలము చేయవచ్చును"దా య
ని నచ్చితిని. చాలమంది అప్యాయులు తమ ప్రారబ్ధవిషయ
ము అంత్యమున చేయుదురు; అసగా వారు మొదట నేమి
యు చెప్పక, అంతయును చివరకు దాచి యిచ్చె"ము అని
వాగ్దాసము చేయుదురు. అట్లు చేయుటవలన రెండులాభములు
గలవు.

సంగీ: (శాస్త్రీతో మెల్లిగా) అట్లు చేయడంవల్ల ఒకలాభం
తీసికొండం. రెండో జేరుటీ?

సవ: అయ్యా! "ఎట్టికెట్టు" తేలికే, నేను చెప్పజాలను.

శాస్త్రీ—(సంగీతరావుతో) అయిందా! నీకుమాత్రం
ఎక్కడెడిసింది ఆ టిక్కెట్టు?

సవ—మొదటి దేది యన, ప్రస్తుతవిషయములో లోగడ
తనకు ఏవిధమైన తయారీ లేకపోయినను, అప్పట్లో ఇతర
ప్రసంగములు వినుచుండుట తటస్థించుక కాబట్టి కొండొకచో
అవి తెలిసినచో వానిలోకి ఘాటుభావములకు విరుగుడు
పెట్టె"చు, క్రూరభావములను దుష్ప్రయో, ఖండభావములను
పూరించుచు, సమధాతు మిమ్ము చెప్పవచ్చు. రెండవ దేది
యన ఒక వేళ ఇతరులమాటలు జాగ్రత్తగ వినినను, అవగాహన
కానవత్తుమున, తనఅభిప్రాయము వారియభిప్రాయముతో నేకీ

భవించే ననియు, ఆ అభిప్రాయము గుణగ్రహణ పార్శ్వాలకు నభ్యులకు తెల్లమే కదా యనియు, దానిని మరల ఏకరువు పెట్టుట చర్చితచర్చణ మనియు అనివైచి నభ చాలింప వచ్చును.

శేషు—అవును. ఆనందంలాంటివార్ల భావోపన్యాసాలు తెలియవ్ ?

నవ—అట్టికారణములవల్ల నెంతమాత్రమును కాకపోయినను మీతోందకచేతునైన సేమి, నేటి ఉపన్యాసకులగు బలవంత రావుగారి విలువగలవాక్యములను విచిటగురించి మీమనముల దభుకొత్తుచున్న కౌతూహలములవల్లనైన సేమి, మఱి యితర కారణములవలననైన సేమి, నేనింతటితో ప్రస్తుతము విరమించి, మించి, బలవంతరావుగారిని 'వేషము' అనెడి విషయమును గురించి, తమఉపన్యాసములను ప్రారంభించవలసినదిగా కోరుచున్నాడ.

[అని నవనరావుగారు ఊర్చీనా కూచుని, సులోచనాలు నుడుటిమీద పెట్టుకోగా, కలకలం బయలుదేరుతుంది. ఆయన సోడా తాగుతాడు. బలవంతరావు వేదికమీదికి వస్తాడు.]

బల—మిస్టర్ ప్రెసిడెంట్,

కొందరు—టెలుగు, టెలుగు టీసీ, టెలుగు ప్లీజ్.

శాస్త్రి—ఠాంప్రీట్, సెన్సీట్.

ఆనం—పారా హుమర్ !

బల—లేడీస్ ! అండ్, డే—

నవ—(తేచి ఉపన్యాసకునితో) ఆగు డాగుడు. ఏమియ్య
కార్యదర్శిగారూ ?

కార్య—(వస్తూ) చిత్తం.

నవ—ముందు వారితో ఉపన్యాసం బాంధ్రంబుననే యని
వీర్రాటుగ చెప్పకపోతిరా?

కార్య—చెప్పానండి. చెప్తే వారు అప్పుడప్పుడు మాత్రం
ఆంగ్లపదాలూ, ఆంగ్లశ్రియాలూ ఆంగ్లసంప్రదాయాలూ అ
ప్రయత్నంగా దొర్లుతాయేమో గాని, ఆంధ్రాన్నే ప్రసంగిస్తా
నన్నారు. దానికేమండి, ఆమాత్రం అడ్డమైనవాళ్లకీ దొర్లు
తున్నాయి అనేశాను. కాని వారు తోడుతూ మజ్జిగపోసు
గున్నట్టు మొదట్లోంచి ఇల్లా చేస్తారని నేను అనకోలేదు.

నభా—అల్లాయి తే ఈ సంగతి వోటుకి పెట్టండి.

నవ—మీ రిక్కడకు వచ్చి అదేటిదో తీర్మానపూర్వ
కముగా మున్ముందు శ్రుతపరవుడు.

నభా—ఇవేమన్నా కోర్టు కెక్కుతాయనా మీభయం ?
పోసే అల్లాసే చేస్తాను.

“బలవంతరావుగారు ‘వేషగ’ అనే విషయం గురించి
తెలుగులో ఉపన్యసించాలని ఈ సభవారి ప్రార్థన.”

శేషు—ఈ ప్రతిపాదనని నేను బలపరుస్తున్నాను.

నవ—ఎవరికైనను ఆక్షేపణ ఉన్నదా ? లేక ఈ మాట
లిట్టులే యునిచి ఓటునకుం బెట్టనగునా!

సంగీ—కొద్దిగా సవరణ అవసరమండి. ‘తెలుగులో’ అనే

మాటకి పూర్వం—‘అర్థ భావ రసములు జారనీయ కుండా ఉచిత మైన సంగీతము కలుగుతూ’ అనే ముక్కలు చేర్చాల్సి.

శాస్త్రి—మరోసవరణ మిక్కిలి అవసరం. ‘తెలుగులో’ అనేపదానికి వామభాగమందు “గ్రామ్య తెలుగు కానట్టి” అనేమాటలు వెలువాలి.

శేషు—“అగమ్య, అస్పష్ట, అంధ పదాలతో నిండియుం డని” అనే వరతు “తెలుగులో” అనే మాటమీద పెట్టాలి..

భావ—అయ్యా! అందరికీ నమస్కారాలు. కొత్త సందర్భం మనకి ఘటిల్లినప్పుడు దాన్ని అవగాహన చేసుకోడం మన ధర్మం. మనస్వంత ప్రత్యేక విశేషాభిరుచులకి కొత్త సందర్భం అనుకూలమా ప్రతికూలనూ అని మొదట్లోనే బెదిరి బేజారై పోవడం అజ్ఞానం. ఒకవిషయంలో మనకి ఉండ గల కాస్తజ్ఞానమూ పట్టికెళ్ళి మనకి సంబంధం లేని ప్రతీకొత్త సందర్భంలోనూ ముందుకి తొయ్యడంగాని, తత్ప్రకారమే ఆ కొత్తసందర్భంయూవత్తూ నడవాలని పట్టట్టడంగాని చాడ స్తం. ఎవరో ఉపన్యసించ రమ్మనడ మేరీటి, ఓట్లేమిటి! ప్రతీదానికీ ఓటే సాధనమా? ఒకానొకసభ ఒకరోజున జరపడమా, ఆపడమా అనేది ఓటుకి పెట్టారు, బాగుంది. ఒకాయన తనకి అప్పట్లో ఆకలి అవుతోందా లేదా అనే విషయం కడంవాళ్లు ఓటుకి పెట్టాలని కూచున్నాడు. ఒక పండితుడు ఒకానొకదినం బుధవారమా గురువారమా ఓటుకి పెడితేగాని ఆగ్రహాలు వస్తాయన్నాడు. వ్యాపారం అల్లా రాసీయక మీకు ఇష్టం

అయితే ఆయన చెప్పే ముక్కలు ననండి లేకపోతే ప్రయోజనంలేని చోటకూడా కరపిడినూత్రాలు సంధించటం ఎందుకు కనక, తలో కిల్లీ యిచ్చి జనాన్ని సానంపండి.

కార్య—(కిల్లీలబుట్ట తెచ్చి కిల్లీలు ఇస్తాడు.)

నవ—వీరు చెప్పినమాట బాగుగనే యున్నది. అబ్బా! ఇప్పుడు పెట్టె తీరేమయ్యా ఈ పం న? కిల్లీలూ! తృటికాల ముగజాలకపోతే! ఈ మహాసభ యుండునో మానునో ఏ తెలుగుదురు?

కార్య—ఎల్లా అయినా ఇవ్వవలసిందే! నండి! మిగిలిపోతే ఇన్నీ ఎం జేసుకోం?

నవ—సరియే. అటులే కానింను. ఏదియో ఇంచుకుంతయైన “ప్రాణాయన్వాహ” చెట్టుక గడకాలమైన నేటివారు మనలేరు.

[అని కూచుంటాడు. సోడా తాగుతాడు.]

బల—సభాధ్యక్షా, సభ్యులారా! మీరు నాభాషగురించి తగాదా పడనద్దు. మీ కార్యదర్శిగారు నన్ను ఆహ్వానించుట ఇంగ్లీషులోనే జరిగినాడు. నేను తెలుగులోనే అంగీకరించాను. ఆయన అప్పటి ధోరణిచెట్టి ఇచ్చటి ప్రసంగం ఆంగ్లంలో నేమో అని భ్రమించాను. ఒకటే సుకాదు సాటితెలుగువాడి తనభావం ఇంగ్లీషులో చెప్పవలసిరావడం తెలుగువాళ్ళ అవ్యవస్థగాని తెలుగుభాష ఔన్నత్యంగాని కాదు. తమభాషని తమరేవాడక ప్రపంచభాషల్లోల్లా తెలుగుభాషేమిక్కిలి

గొప్పదని, ఇతరులు — అసగా తెలుగు తెలియవలసిన అవసరం లేనివాళ్లు — ఇంబువ్వారని తిమరు ఇంగ్లీషులో సంతోషించడం తక్కిన తెలుగువాళ్ళు గర్వించబడనివిషయం కాదు! నాకు ఎక్కడనెట్టి మొజ్జిభావాని రెడుమూడూ నా తెలుగులోనే నేను చెప్పగలను. చెబుతాను.

భావ—వినుడు వినుకు.

శాస్త్రి—సరేకాని, ఇదా 'వేషం' మీర ఉపన్యాసం? నోటికి వచ్చిందల్లా పేర్చడమా?

బా—అయ్యో శాంతించండి. నేను భాషగురించి అన్నాను. భావఅనేది భావం దాల్చే వేషం. అందుకని నేనా 'వేషం' యొక్క వాడులు వాటలేను. భావం అంతిర్యం, వేషం ప్రత్యక్షం! ప్రకృతి భగవంతు వేషం. కాని, 'వేషం' అనేది మనం సాధారణంగా మనుష్యుల దుస్తులూ, మనుష్యుల అలంకారాలూ, మనుష్యుల ఆభరణాలూ, దించే వాడతాం గాని ప్రకృతిలోని స్వరూపాలగుంచి వాడం.

నంగీ—చాలా కర్రపిడిగా ఉంది.

శాస్త్రి—వేషం అంటూ పట్టి మెట్టవేషాంతంలో పడ్డాడు.

బల—వేషం అనే సవానికి వాడకం విరివిగా ఉంది. 'వీడివేషాలు నాంగ్గిరా?', 'అట్టే వెట్టివెట్టివేషాలెయ్యకు చితక పొడిచేను' 'వేషం మట్టకి దర్జాగా ఉంది' లాంటివాటిల్లో. వీటిల్లో 'వేషం' అనే మాటకి అలంకారం, టక్కరితనం లాంటి అర్థాలు స్ఫురిస్తాయి. అయితే 'వేషవేషాలు' అనేమాట కూడా ఉంది.

శాస్త్రి—ఎంత ప్రాలుభం వచ్చిందనిరా దేవుడా ! అన్నీ అప విత్రపు కూతలెనూ.

సభా—ఇంకా సంస్కృతంగా ఉంటేగాని ఆయనికి నచ్చదండీ.

నవ—అయ్యా ! ఈచూటు అసభ్యముగను, అటంకముగను వర్తించెడివారిని పంపివై చెద.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు)

బల—ఈని 'దొంగవేషాలు' అనే మాటకూడా ఉంది. అంత మాత్రాన్ని వేషం దొంగతనం ఒక్కటే అని మనం నమ్మకూడదు. ఎంచేతంటే దొంగాడు వేషం వేసుకోకపోవచ్చు, వేషం వేసుకున్న వాడు దొంగాడు కానక్కర్లేదు. వేషం అంటే అందరూ ఎరుగున్న దొంగతనం.

“పగలెల్ల నాటల బ్రమయించుచును, నందుగొందులెల్ల నెఱిగి శొనుచు, రేలు కన్నగాండ్రగుచు సగల్గు ప్రవేశించి...”

అని సూరన్న చెప్పిందాల్లోకూడా ఆ తేడా కనపడుతోంది. ఎటోచ్చీ అల్లాంటి దొంగతనాలు రాత్రెళ్లే అంటాడు సూరన్న. నేటికాలంలో కూడా “ఈసోజన పగటివేళే వేషంలో వచ్చి అన్యడలాగ మీకు కనిపిస్తాను నన్న పోల్చండి” అని ముందే జనానికి నోటిపెచ్చి, అల్లా వచ్చి, ఎవరు ఎంత కల్లెట్టుగువి పగటి వేళ ప్రయత్నించినాకూడా గుర్తింపబడకుండా వర్తించిన సున్నం వీరయ్యగారిని మనం ఎరుగుదుం. అయితే సూరన్న...

ఆనం—అయ్యా ! అధ్యక్షులవారు క్షమించాలి. ఒక చిన్న మనవి.

(బలవంతరావు కేసి తిరిగి) సూరన్న ఏమంటాడో పేరన్న ఏమన బోతాడో మాకక్కర్లేదండీ! మీరేమంటారో అదే కాసిండి. వారూ వీరూ చెప్పేసినదాంతో రచనలు కొట్టిపారేసినట్టు మీ ఉపన్యాసం దంచకండి మరి ?

బల—ఎవ రామాట్టాడుతూన్నాడీ ?

శేషు—అనందంగా రండి. ఈయన కవిత్వంచేసేటప్పుడు తప్ప కడంఅప్పుడు భావం బోధపడేలాగే వ్యవహరిస్తారు.

అనం—వీరు శేషుగారండి. ఈయన రాసిందీ చేసిందీలేదు గాని ఉండడమే జరిగితే తప్పకుండా బోధపడుతుంది.

నవ : (లేచి) క్షమించవలె. పానకములో పుడకలకైవడి అడ్డున చ్చువారిమీద చర్యతీసుకొనక మరి ఆగ లేను. (బలవంతరావు తో) కానిండు.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు.]

బల—ప్రస్తుతవిషయానికి సంబంధించిన పూర్వరచనలం తెలుసుకోడం సేరంకాదు సరిగదా తెలుసుకోకపోడం ద్రోహం. ఏమి ఉండేసిందో తెలిసి నప్పుడుగాని మనుష్యులకి ఇక ఏం ఉండాలో తెలియదు. పూర్వుల అనుభవం దూరంగా తోసి స్వతంత్రయత్నంమీదే ఆధారపడేమానవుడు తనజీవితం అంతా తనబుద్ధిబలం వెచ్చించి వెయ్యేళ్లకిందట స్పష్టంగా గుర్తింపబడి రూపం తాల్చి ఉన్ననంగతే నేడు కని పెట్టడం దేవుడిచ్చిన బుద్ధిని సద్వినియోగం చెయ్యడంకిందికిరాదు. కాబట్టి క్షమించాలి. 'వేషం' అనేమాట ఇంకా ఇతరపద ప్రయోగాల

లలో ఉంది. ఎగటి వేచు, భామవేషం, శంతులపటాణీవేషం, నాటక వేషం, వేషంవెళ్ళుడం ... అలా!! ఒకడు, అసలు ఎవడో ముందు మనకు తెలిసిఉండి తరువాత బుద్ధిపూర్వకంగా ఇంకోడు లాగ మరణి కనపడగలిగి, ఆ ఇంకోడు స్థలంలో జనాన్ని - వీలై నంతమందిని - ఎ.గొట్టగలిగితే ఆ ఒకడు వేషం వెయ్యగల డన్నమాట. ఇన్ని జీవరాసుల్లోనూ ఒకరి వేషం ఇంకోరిది కాకపోడంవల్లే వేషధారణయొక్క అవసరం కలిగింది. కాని, వట్టిబాహ్యవేషం వేసుకున్నంతమాత్రాన్ని అన్యత్వం సరూపణ కాదు.

శాస్త్రి—(ఆనందంతో గట్టిగా) సరే. వీడు నాటకాల బాపతుర్రోయ్.

నవ—(లేచి) ఎవరది ?

శాస్త్రి—నేనేనండి. మాచాడితో ఎవో చెప్పగున్నాను. తరువాత జ్ఞాపకంరాదేమో అని. ఇది పైవేటు.

నవ—రహస్యంబా! మేమును వింటిమే! సరి నిశ్శబ్దముగ మాత్ర ముండదు. (అవంతరావుతో) మీరు కానియ్యడు.

(అని కూచుని సోడా తాగుతాడు).

బా—అంతర్యంలోకూడా అన్యత్వం సాధించుకున్నప్పుడు గాని వేషధారణానికి సార్థకతలేదు! తనమనస్సు తనస్వత్వం తాత్కాలికంగా చంపేసుకుని, అన్యమైన ఒకానొక కల్పితపాత్ర యొక్కమనస్సు, స్వత్వం, వేషం, భాష తెలుసుకుని అనుభవించి తెచ్చి తనమీద పెట్టుకుని, అంతటితో ఆగక, అన్య

ట్లో ఉండే శ్రోతల్ని ప్రేక్షకుల్ని - “మనం అనుభవించుతూన్నది మనం ఎరుగుండగా ఇక్కడ ఉన్న ఫలానా వేషధారి అవిష్టా, లేక కేవలకల్పితం అయి ఇక్కడ లేని ఫలానా పాత్రయొక్క అవస్థా అనే మిథ్యలో దింపి జీవితంయొక్క మిథ్యాత్వం అందరికీ చిటిగెలో తమాషాగా బోధించగలగడంకంటే మానవజన్మ యొక్క సార్థకతమనోటి లేదు. ఆరీతిగా నటించడం మహా కార్యం.

శాస్త్రి—నాటకాల్లో తిరగడమా?

శా—వేషాలు వేసేవాళ్ళలో పాడైపోయినవాళ్ళూ, పాడై పోయి వేషాలేనే నాటా ఉంటారు. కాసి, ఎన్ని విధాల తను పాడై నా ఎంత చచ్చుకొన్నాడు అటుడై నానరే మంచితనం గలిగి ఉంటాడు. మంచితనం ముస్సులో ఉంటేగాని నటించడానికి మానవుడు వెళ్లనే వెళ్లడు. నటులలో పాడైనవాళ్ళు కొందరంటే నటే తరుల్లో పాడు చేసేవాళ్ళు అంతా ఉన్నారు. కాసి, నా ప్రసంగం వ్యక్తులగురించి కాదు. కొందరి నటులకి ఇంకా ఆంక్షర్యంనంగతి తెలియలేదు. మనమ్యుణ్ణి అన్నడుగా మారనీయకుండా తనస్వత్వాన్నే స్థాపించి తనవ్యక్తిత్వాన్నే సిద్ధాంతంచేసే గానాన్ని - (అదీ మళ్ళీ పాపలారకం) —వదల్లేని నటులున్నారు. ‘వేషం’ అనేపదానికి అర్థం కొందరి చమ్మికొట్టు దిగి వారిహృదయంలో ప్రవేశించలేదు. ఆంతర్యం మార్పుకోడానికి మానవుడి మనస్సు పెట్టివుట్టింది. ఆంతర్యంలో మార్పులేకుండా ఊరికీ బహిర్యేషం వెయ్యడం దొంగవేషం వెయ్యడం.

సభా—సభవారిమీదన్యచాలా వేషాలు ప్రయోగిస్తున్నారు.

నవ—ఎవరది ?

శేషు—వారు సభాపతిగారు.

నవ—నిజమే ?

సభా—కాక పోడం ఏమిటి ? నేనే సభాపతిని.

నవ—కార్యవర్గిగారూ ! ఇదియూ మీ వేషము ? మీ కుట్రయను.

శాస్త్రి—అధ్యక్షుడుకూడా ' వేషం'లో పడ్డాడు.

నవ—మీరు అసలు సభాపతిని వేరే ఉంచుకొని నన్ను కుర్చీ మాత్రునిచేసి ఇక్కడ నియమించితిరా ? అట్టిచో నేనేగదా.
(అని వెళ్లబోతాడు.)

చాలామంది : రామరామా ! అది ఆయన పేరండీ !

నవ—(ఆగి, నవ్వుతూ) అటులనా ? రూఢియే ?

శాస్త్రి—అవునో కాదో టిక్కెట్టు చూపెట్టమనండి.

సభా—లేకపోతే ఓటుకి పెట్టండి, తమదయ.

బల—ఆగ్రహిస్తే కార్యంలేదు. దయచెయ్యాలి.

శాస్త్రి—దయచెయ్యడంఅంటే ?

బల—(నవరసరావుతో) భుక్తం తమదేగా కూచోండి.

నవ—నరేత్వరగా తెముల్చుడు. ఇది ఇటులనే యేడ్చు.
చుండును.

[అని మళ్ళీ కుర్చీఅలంకరించి పోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లుకొడతారు.]

బల—జీవితంలో దిగంబరమత సిద్ధాంతాలు ఏకాండరొ
 ఉన్నా, చాలామంది మానవులు ఏదో వేషం వేసుకునే ఉం
 టారు. ఆవేషం దేశకాలపాత్రల స్థితి గతి వైపరీత్య స్వ
 భావ అదృశ్యాలబట్టి ఉంటుంది. నాటకరంగంలాదికి పాత్ర
 ఏదో విశేషవేషంలో వెళ్ళాలా అక్కర్లేవా అనేది తంటా
 విషయమే. ఏదో కొత్తగా ఉండే వేషం భాషా అక్కర్లేన
 నేనాకు జ్ఞాని, తస్యకార్యం న విద్యతే. కొంత అదనపు వే
 షంతో అక్కడ నిలబడితేగాని మామూలుగానేనా క్షే
 కులకి అనిపించదనిన్నీ, జీవితంలో మామూలుగా ఉండే
 వేషంలోపాత్రమీ రంగంమీద సిద్ధం అయితే, ఆ దృశ్యం,
 విశేషభావనాశక్తిలేని జనానికి పేలవంగా ఉండి పట్టివ్వదనిన్నీ,
 అన్యత్వస్ఫురణకీ తరతమ భావరస్యయానికి విశేషవేషం
 దోహదం అనిన్నీ, కొందరు జ్ఞానుల విశ్వాసం. అందువల్ల,
 పాత్రయొక్క వయస్సుని బట్టి (—బాల్యావ్యవస్థలన్ని
 అనుసరించి), పాత్రయొక్క తాఖతును, బట్టి (—వర్ణ
 ఆశ్రమ ఉద్యోగధర్మాన్ని అనుసరించి), పాత్రయొక్క
 పరిస్థితుల్నిబట్టి (—ఆపాత్ర ఉన్నది గృహమా, ఆరామమా,
 దుర్గమా, ఆస్థానమా, అంతఃపురమా, అరణ్యమా, యుద్ధ
 రంగమా, ఘంటాసభమా అనేదాన్ని అనుసరించి), పాత్ర
 యొక్క కాలాన్నిబట్టి (—అదిభూతకాలం అయినా పురానా అని
 తేల్చే ఆకాల భాగాన్ని గురించి వర్తమానకాలం అని జనాభాక
 తెలిసినదాన్ని అనుసరించి), పాత్ర ఎవరిముఖ్యుల అభిన

కొంగు విశ్వవిద్యాలయం
 కొంగు విశ్వవిద్యాలయం

యింపబడుతోందో ఆనభవారి విజ్ఞాన బౌద్ధత్వ అభిరుచుల్ని బట్టి, నాటకం ఆడించేవారంటూ ఉంటే వారి కృషిపరిశోధనలూ వారి కథాభిలాషా వారి సత్వస్థాపనాప్రియత్వమూ వారి భవబలముబట్టి, నాటకంఆడేది కిరాయింటుల క్షణికసమాజం కాకపోడాన్నిబట్టి, ఉంటుంది, ఉండాలి. పైగా, ఆయా వేషాలు వర్ణరూపాలు ప్రేక్షకులకి స్ఫురింప చెల్లడమేగాని కావలసినదీ, అమట్టుగా ఉన్న బావతో ఋణం తెచ్చిన బావతో డబ్బోసి ఆ అనలుగుస్తులన్నీ కొనుక్కొచ్చి అపోడంకాదు! మరణాలు విస్తారం అవడంవల్ల నాటకవేషధారణం తృప్తికరంగా ఉండదు. వృత్తింటున్న ఏమనీ కార్యంలేదు చాలాభాగం పురాణనాటకాలు. పురాణనాటకాలు రచించడంలో నడుపాయాలు లేకపోలేదు. నూతన పాత్రసృష్టి అవసరంలేదు. “ఈ నాటకమునందు వచ్చుపాత్రలు” అని కీర్తిక పెట్టేసరికి కావలసినంశమంది శివకేశవులంటి వాళ్ళపేర్లు ఆ పుస్తకంలో హాజరుతాయి. ఇస్తువులభించినతరవాత పేరెట్టడం ప్రపంచంలో - ప్రపంచం. ఇక్కడ పేర్లుమాత్రం మొదటే దొరుకుతాయి, వాటితిరపువస్తువులు పుట్టనే పుట్టవు. కథాకల్పనా ప్రజ్ఞ అనసరంలేదు. బాగుండకపోతే, లోగడే అల్లాఉంది సన్నెంజెయ్యమన్నారు అనడానికి వీలంది. మన దేవుళ్లు స్వయంగా నాటకరంగంమీదికి వెలిసి పావలాతో మనకి మోక్షం ఇచ్చేస్తారు. దొరికినకాడికి అదిమనం ఇంటికి పట్టుకుపోడమే తరవాయి అనే నమ్మ

కంతో నాటకానికి ఎగడే అంధజనాన్ని విరివిగా ఆకర్షించు
వచ్చు. నేటికాలపు సంగతులతో నాటకం అయితే వీధంట
వెళ్ళే అడ్డమైరవాడూ దానియొక్క యోగ్యతా యోగ్యతలు
తరిచి చూసి విలవకట్టేస్తాడుగాని, వీలై సంత వేనకటి కథ గ
లదీ, కాలవిషయంలో అస్పష్టతగా ఉండేదీ, దేవుళ్ళు ఆడే
దీ లాంటిది అయితే ఎన్నో అసంధర్భాలు అందులో పోగుపడ్డా,
'వాళ్ళు మహిమగలవాళ్ళుగదా, ఈ పూరితోటలోనే, వెనక
వాళ్ళు ఎందుకు ఉండి ఉండకూడదూ!' 'వాళ్ళు ఇచ్చారావులు
గదా, చమ్మిద్రాస్నూ ఎలెక్ట్రిక్ బల్బు కొనుక్కోడానికి
వాళ్ళు మాత్రం ఎందుకు బదులుచేసి ఉండకూడదూ!' 'మనకే
ఇంగ్లీషు వచ్చినప్పుడు దేవేంద్రుడు మాత్రం హిస్ హిస్ హు
ర్రేలాంటి ఇంగ్లీషు ఎందుకు ఎరిగున్న వాడయి ఉండకూడదూ!'
లాంటి సమర్థింపుల్లో ఎల్లాంటిచిక్కనా విడ గొట్టేయ్యచ్చు!
అదీగాక, నేటిసందర్భాలు పట్టిగెళ్ళి వాళ్ళకి ముడెట్టి అప్ప
ట్లో వాళ్ళకి మాత్రం ఈ సమస్యలు ఎందుకు ఉండిఉండకూడదూ
అనివాదించవచ్చు. ఘనపరిమాణమూ సృత్యగాన వాక్చేష్ట
లూగల మనుష్యులు పాత్రలుగా రంగంమీదికి వచ్చిపోయే
పురాణనాటకాలు బయల్దేరింతరవాత ఆ పురాణ పాత్రల వేషాల
చిక్కు తటస్థించింది. చారిత్రక నాటకాల్లో శిల్పశత్ర
పదరచనల సాహాయ్యంవల్ల వేషంయొక్క పరిణామ వర్ణన
పాలు జ్ఞానులు స్థిరపరుచుకోవచ్చు. సాంఘిక నాటకాల్లో
మరీ స్పష్టంగా వేషనిర్ణయం జరగవచ్చు. పురాణపాత్రల వేషమే

తగాదా. వాళ్ళవేషాలు పురాణనాటకకారులు ఎరుగుదు
రేమోనాకాని చెప్పరు. 'అంతట బ్రహ్మప్రవేశించును' అంటాడు
అంతే. ఏ తిట్లకో సిద్ధమై నటులే ఏదో ఏడుస్తారు. పురాణపాత్ర
లు ఆంధ్రనాటకపాత్రలుగా మారిపోవడంలో నలిగి క్షుణ్ణంఅయిపో
డం జరిగిందని తెలిసిన పండితులు కాధాడి చెబుతూంటారు.
జనగంజకత్వం- ఒక్కొక్కప్పుడు అపసవ్యమైన రకం- మనస్సు
లోపెట్టుకుని, నాటకకారుడో, నాటకంఆడించేవాడో నటుడో,
మాట లందించేవాడో తెలిసో తెలియకో ఆ పుణ్యం కట్టుకుని
ఉంటా డనుకుందాం. ఆ పాత్రలు సగపాలు దేవుళ్ళు, ఇమిటే
షన్ దేవుళ్ళు, ఇప్పటి జపాన్ దినుసులాంటి చౌకబారు
దేవుళ్ళు, దేవుళ్ళలాంటి మనుష్యులు, మనుష్యుల్లాంటి
దేవుళ్ళు, శుద్ధ పచ్చి మనుష్య మాత్రులు - ఈరకం
అయితే వాళ్ళ పతనంగురించి ఎవరైనా దుఃఖించడం
అనవసరం. ఆ మాత్రం కష్టాలు ఎవరికేనా వస్తాయి. ఋషు
ల్ని గురించైనా చింతిల్లడం అనవరమే - ఎటొచ్చీ వాళ్ళకి కా
స్త జనవిచారగడ్డలూ వాటి కంపూతప్ప ఇతరబాధ లేదు.
మరీపెద్దదేవుళ్ళకి మరీకష్టాలొచ్చాయి. ముఖ్యంగా బ్రహ్మ
విష్ణు, శివుడు, వీళ్ళ భార్యలు, నారదుడు. బ్రహ్మాదులు వరాలి
వ్వడంతప్ప ఇతరత్రా ఏమీ ఎరగని అమాయకులే. అయితే,
వీళ్ళని లాక్కొచ్చి నాటకకారులు వీళ్ళవేషం వేయించితీర
తారు. సాటిమానవుడి హృదయంగాని, స్వంత హృదయం
గాని మానవుడికి బోధపడదే, వీళ్ళహృదయం నాటకకారు

శిశి ఎల్లా తెలిసింది అంటే ఏమో తెలిస్తే చెలియనద్యు .

అదర్భంగా పెట్టుకుని ఆరాధించుకునే నిమిత్తం సామాన్య బుద్ధికి అతీతమైన సంకల్పాలతో ఉత్తమ లక్షణసముదాయాలకి మూర్ఖులుగా దేవుళ్ళని మానవులు భావనలో సృష్టించుకుంటారు. దైవసంపద గాని అచురసంపదగాని మానసిక లక్షణసన్నివేశమేగాని స్థూలశరీర సంబంధికాదు .

శాస్త్రి—ఓరిబాబో! పురాణనాటకాలు కూడవంటావా? నవ—తమకు తరుణము ఇచ్చినప్పుడే తమరు మాట్లాడుదు.

సభా—వీరు తమకి తరుణం ఇచ్చినప్పుడు మాత్రం తప్పకడం ప్రవీటింపుడూ మాట్లాడుకుండా ఎంతమాత్రం ఉండలేరు.

నవ—అయినయెడ చర్యతీసుకొనుట రూఢి.

శాస్త్రి—తమరు ఏం తీసుకున్నానరే. బద్ధుణ్ణి.

[నవరసరావుగారు సోడా తీసుకుంటాడు.]

బల—ఆయా దేవుళ్ళను గురించిన ఊహలు శిలారూపంగాని చిత్రరూపంగాని ధరించి విగ్రహాలుగా గాని బొమ్మలుగాగాని మారి సంకుచితం అయినా అవి వాగ్రహితం అవడంచేత మానవుల మన్ననకి పాత్రం అవుతూనే ఉన్నాయి. కాని, ఒక మనిషి—వాడికి ఎన్ని రాగాలొచ్చినానరే — దేవునిరూపంలో వచ్చానంటూ మాట్లాడడం మొదలెడితే నవ్వులాటే. అతిపవిత్ర విషయం ఆచరణలోకి దింపగా అతిఅపవిత్రంగా పరిణమించడం ఇదే. అసమర్థులైన నటులు దేవపాత్రధారణం చెయ్యగా చూసి మోసపడి నేను ఇట్లా అంటున్నానని తమరు

మోసపోవద్దు. వెయ్యవలసిన వేషం చూసి గొప్పదేవుడిది అయిన కొద్దీ అందుకుమరీ నటేతరుడుగాని అసలు అంగీకరించడు. అందుకనే కొత్తవాళ్ళకీ, పాటారాక మాటా ఖణిగీబిణిగీ చెప్పలేకవాళ్ళకీ, ఏదోవేషం సరదావాళ్ళకీ, అసలువాళ్లు దగా చెళ్ళగా పూచీ గడిపేటందుకు వచ్చేధర్మాత్ములకీ అవి సద్దుతారు. ఆఖరికి దేవుళ్ళ వేషాలికికూడా సగురుల్ని తేవలిసాస్తే చచ్చే యెత్తువస్తుందని నాటకాలు ఆడించేవాళ్లు అంటారు. అయితే మహత్తరంగానూ ఆచరణీయంగానూ ఉన్న పురాణగాథ స్వజననిదితంఅయి ఉంటుంది గనుక దాన్ని వినర్జించుకో సక్కలేదు. ఎందుకంటే కథ సృష్టించడం అంటే మజాకా కాదుగనకనున్నా, మనంసృష్టించేకథలు ఎల్లాఉంటాయో మనకి తెలుసు గనకనున్నా. కాని పేర్లుమాత్రం పురాణంలోవి ఎత్తుగుని, వాటినిగురించి జనబాహుళ్యంలో ఎంతమాత్రమూ ప్రచారంలో లేని తికమకలు ఆ పేర్లతో జతపరిచి సంకరం చెయ్యడం అధర్మం. మార్పులు అవసరమే. దేనికేనా ఓదారీ, ఓతెన్నూ, ఓనబబూ, ఓచందర్పమూ, ఓక్రమమూ, ఓఅనుభవమూ, ఓనేర్పూ, ఓకూర్పూ, ఓపనివాడి తనమూ ఓబోధకత్విమూ ఉండాలి.

పురాణబ్రహ్మచతుర్ముఖుడు, పారిజానతుడు, సృష్టికర్త, వేదమూర్తి... ఇల్లాగా భాషించడంవాడు. నాటకబ్రహ్మ సాధారణంగా యంబ్రహ్మ. ఒక్కొక్కప్పుడు తలకాయలుమాత్రం నాలుగుంటాయి. ఒకసారి ఆ పెట్టాడు తలకాయలు వేష

ధారి చెవులు మూసెయ్యడంవల్ల అతడికి ప్రాప్టింగ్ అందక, ఆ బ్రహ్మబిక్కమాటకూడా అడలేకపోయాడు - వీడి వేదాలు బంగారంగానూ! ఒకసారి ఒక నాటకహిరణ్యకళిపుడు పెద్దవచనం చదివి బ్రహ్మని వరాలు కోరుకోగా, బ్రహ్మ కనుసంజ్ఞలు చేసిచేసి, “నరే ఇచ్చితిని” అని తన పార్శ్వ కాస్తాఅనక, డిచ్ లో వాళ్లకి వినపడేలాగు “నాకు పార్శవ రామ. నేను రైల్వో ఇప్పడే వచ్చాను” అని హిరణ్యకళిపుడితో అన్నాడు. పురాణవిష్ణువు, లోకస్థితికరుడు, నర్వవ్యాపి, అవతారధారి, శేషశయనుడు, ... ఇల్లాగ్గా ఊహింపబడ్డవాడు. నాటక విష్ణువు ఏ ఒకటి రెండు లక్షణాలలో కలవాడైవచ్చి ఊరుకోక మామూలు మనుష్యులకంటే హీనంగా ప్రసంగిస్తాడు. ఎంత సంగీతం వచ్చిన నటుడైనా అదేరకం. పురాణకళిపుడు అర్ధనారీశ్వరుడు, అనిలాక్షుడు, మంగళకరుడు, లోకసంహారి, తాండవమూర్తి... ఈలాగ సంకల్పించుకోబడ్డవాడు. మనసావ్యసృష్టుడు అని మహాకవి అభిప్రాయం. నాటకకళిపుడు త్రిశూలం గాన చందమామ గాన వాముగానీ, దొరికిన పరికిరాలతో డబ్బికిన్నా గడ్డంతో తయారు. ‘శివశివా! నీ కెంత గతి పట్టిందిరా!’ అని ప్రేక్షకులూ శ్రోతలూ అనుకునేటట్టుగా నాటకకళిపుడు సంభాషణవగైరాలు చేసి, తాండవం వగైరాలు లేకుండానే పారిపోతాడు. పురాణాంధ్రుడే అసలు ఒక అనందరస్థుని కల్పం. ఆయనమీద ఎప్పుడూ విశ్వాసరాహిత్యమే. ఆయనపైదాకి ఎప్పుడూ తవాయే. ఆయనకెప్పుడూ ఉట్టానీదాభయమే. ఇతరులపై చెడగొట్టాలని ఆయన ఎప్పుడూ

స్త్రీలని పంపడమే. నాటక ఇంద్రుడు ఎప్పుడూ నభాచెయ్యడమే. మామూలుసంగతులు ఎప్పుడూ ఇతరుల్ని అడగడమే. భోగ రాయడునక వారికోర్టులో ఎప్పుడూ బోగంటటే. వీలై నంతపచ్చిగా ఆ మేళం జొనపడనిమిత్తమే కొన్నినాటకాల్లో ఆ కోర్టు. నాటక ఇంద్రుడు అయిదారు రాగాలు అనడం వచ్చిన వాడున్నా చమీకా వేషం (—పువ్వులతోనహా—కళ్ళనిమిత్తం) తొడుక్కున్న వాడున్నా అయితేసవ్వు తెప్పించడు. ఇంపు రాణనారదుడు. ఈయన ఒక గొప్పకల్పన. “అధ్యాత్మవేదియుం గృహభువునైన నారదుండు—పారదరుచి దేవకుడు—అతుల భాగ్యోదయుడు—అపార దయామతి—వివేక విశారదుండు—ప్రాచీన బర్హికి ఆత్మతత్త్వ ముపదేశించినవాడు—ఈశ్వరవత్త మై బ్రహ్మభివ్యంజకములైన న్యస్తస్సరంబులు తమయంతన మ్రోయుచున్న వీణాసంగతం జేసి నారాయణకథాగానంబు నేయువాడు—భగవంతుండగు నారదుండు” అని పోతన్న (—వ్యాసుడు) పొగిడిన భాగవతోత్తముడు, భక్తశిఖామణి. నాటకనారదుడు పరమ శాస్త్రి రకం. వాడివేషం—బొంబాయిబా పతుగావును—తలంతా బాగానున్నగా గవ్వమెరుగు వచ్చే లాగు డెక్కించిఉండడం, వెనక్కి నిగిడే పిలక ఉండడం—అది అచ్చంగా ముచిగి శలంగాఉన్న గంగాబొండం అనిపించడం! పాండ్యు—వాయిదాచి చిడతలు —చేతులో తీగలులేనివీణ (—పోతన్న రాసిసాన్నిబట్టి నారదుడు. నారదుడుదరించే మహా దానంతట అదే విష్ణుకీర్తనలు మోగుతుంది గనక

కొందరునటులు ఆనంగతి గ్రహించి తమ కట్టెకి తీగెలు లాగేసిఉంటారు), తీగెలున్నా చేత్తో ముట్టుకోరు; ముట్టుకున్నా ఒకచేత్తోనే శిల్పకిందులా వాయింపు. నాటకనారదుడు 'అగ్గిపెట్టెగాడు'ట. అందుకనే మాటలు వినిపించనిచాట పాడుతూ పాడుపెన్లు చేస్తూంటాడు. పాడతాడని మనం క్షమించాలి. నాటకనారదుడు దేవుడూకాడు, ఋషీకాడు, మనుషీకాడు, మంచి రాక్షసుడూకాడు—ఒకటోరకమైన లుచ్చా. అటువంటి వాణ్ణి, పట్టుబడితే, మామూలుగా తవ్వి చాతరేస్తారు. విశ్వ ప్రపంచమూ సత్యాధారం అనిన్నీ, సత్యం తెలియడంవల్ల కలహాలు ఎక్కువే అనిన్నీ సూచించడానికి పురాణనారదుడు కల్పించబడి ఉండవచ్చు రాగాలు మనకి లంచంగా ఇవ్వలేని నారమణ్ణి నాటకంలో చూస్తే ఆపాత్ర ఎంత అపాత్రం అయిపోయిందో తెలుస్తుంది. ఇక లోకమాతలుగా ఉహించుకోబడ్డ లక్ష్మి, సరస్వతి, పార్వతులు. ఎవరో మాతలు ఆ రూపాలపేర్లెట్టుకుని కనిపించినప్పుడు దేవత్యపుష్కరణ ప్రేక్షకులకి అపుతుంది అనుకోడం హాస్యాస్పదం.

ఆనా—లేకపోతే మగళ్ళా ఏమిటి ఆడవేషం వెయ్యడం? భ్రమంనుల్ని మీరు వెనకేసుకొస్తారురావును !

బల—వెనకేసుకురాను. భయపడకండి. అయితే, కళలో శాసనంచెయ్యడం సాహసం అనిమాత్రం అ.టాను. ఎంచేతం లే వ్యర్థం. భ్రమంనులైనా శోరసం ఒప్పించడంలో ప్రచారం లేని ఆ రోజుల్లోనే విశేషఖ్యాతి గాంచిన కీ. శే. జగ్గరాజుగార్ని

ఎరుగుమం. నేను శృ గారం ఒలికించుతూన్న సరసింహారావు గార్ని ఎరుగుమం. ఆభుకుంసుల్ని మించిన టీమణులు రంగంమీద ఉన్నారేమో వెతిగాలి.

మెట్టికి, పురాణంలో ఉన్నంతవరకు అల్లాంటి పాత్రలు జనయొక్క భావనలో ఉండేవారు తీరిపోయేవి. వాళ్లని నలుగురి ఎడటికి మనిషివేషాల్లో ఈడ్చి వాళ్లచేత నిత్యకృత్యపు సంగతులు మాట్లాడించే సకి, వెంచాలా గొప్పవాడని పేరు మోగిపోడంచేత వాడి దర్శనభాషణలు జన్మతారకం అనుకుని వాణ్ణి ఆహ్వానించగా వాడు నోరు విప్పేసరికి “ఛేసె! వీడుట్రా” అనిపించేట్టు, నవ్వులాటగా తియారయింది. నాటకదేవుళ్లు పరిహాసానికి అనుకూలం అయిన సరుకుగా మారిడం జరిగింది. ఇది మహోద్ధరణమా మోక్షప్రాప్తా ?

సం—అది భావనలేనినాళ్ళ దెబ్బలాట.

బల—ఇతిరులు తమభావనతో అట్లా అనుకుని తీరాలి అని మీరు కోపపడితే, మేం భయపడి అట్లానే అనుకోవలసివస్తుంది. అది కాదు పని వాడితనం. అదే ఇతిరులకి అట్లా అనిపించాలి.

సంగీ—పోదూ ! పాట తిన్నగా పాడితేనరీ ! వేషంలో ఏముందీ! మాటల్లో ఏముంది, నటుడు సంగీతం తిన్నడంలో ఉంది.

బల—నాటకాలు గొప్పవై నప్పుడుగాని గొప్పనటులు పుట్టరు. ముందు నాటకకారుడూ, తరువాత నాటకాలూ, తరవాతి నటులూ, అదీ శ్రమ! ఏమైనా, దేవతలు తమకు ఏయే వేషంలో ప్రత్యక్షం జరుగారో ఆయొక్క వయనం, ప్రబంధకి పుల్లాగ, నాటక

కారులు చెప్పడం వయం. మానవ పాత్రాల్లో ప్రత్యక్షంలో సాధించడానికి వీలులేక త అఖండం అయిన కార్కాలు నాటకకారుడి దృష్టిలో ఉండి దేవుళ్ళని రంగంమీదికి 'సమను' చెయ్యడం అతనికి తప్పనిసరి అయితే, ఆ నాటకకారుని, ఆనాడేవుణ్ణి ఒకలిప్త కవడచుని లేక్షణం అతడు అంతర్ధానం కావడానికి సెలవు ఇవ్వడంకా, మాటలు పెట్టుకుండా మొద్దులా, కనపడేటట్టు చేసి కాపెట్టో తెలివేయించి ఊరికోసడమో, అతేరుణ్ణిచేసి కింతర్థని పరోక్షంనించి వినడేటట్టు చెయ్యడమో అవలంబిస్తే. కొంతవరకు సరిహాసం కట్టచ్చు

శాస్త్రి—నాటకం ఆంతు విలాసం, వినోదం. 'వేషం' అంటూ పెట్టి ఏమిటి ఈహంగామా?

నన—ఆగుడు. సమను త్వరలో ముగిస్తుడు.

బల—నాటకం సినోదమే, నాటకంరా నే గొప్పే. మాస్తే తనూమాయే. కానివేస్తే వీచం అ? కొందరి వాదన. అనవసరపు అల్పరాగప్రజ్ఞ నే సామావధిగా పెట్టుకుని సాధారణ ఆంధ్రనటుడు ఎందునా బొందసివాడు అయ్యాడు. నీచమైనా పెద్దవాళ్ళు వేషాలు వేశారుగదా! గాముడు వనంలోవేషం. సీత అగ్ని నాక్షి వేషం రాణుడు సన్నాసివేషం, పాండవులు విరాటరాజుఇంటో వేషం. నతి వాగ్ధతివేషం వాగ్ధతిపెళ్ళికి అచ్చరలవేషం. విష్ణువు మత్యకూర్కాదివేషాలు. కృష్ణుడేవేషం. వైగా ఆ కృష్ణుడి మాయవేషంగా ఆనంతం, అని వింటాం.

వేషంచూడడం విలాసంకావచ్చు, వినోదంకావచ్చు, వేషం

వెయ్యడం అంతకంటె ఎక్కువదే. ఒక్కొక్కవేషం సజీవంగా ముందు వ్రాసినవాడిచేతా, తరవాత వేసినవాడిచేతా ఒప్పించబడితే, అదినిజంగా మహోత్సవం. అట్టివేషం ఒక్కొక్కటి నూరుగురి మనుష్యుల స్వభావలేశాల్ని లోపల ఇముడ్చుకుని ఉంటుంది. ఆవేషంవంటివాడు ఏ ఒక్కడూ ప్రకృతిలో దొరక్కపోవచ్చుగాని, ప్రకృతిలోపంటి మానవుల లక్షణాలు ఆవేషంలో చాలాదొరుకుతాయి. అట్టివేషాలుగల ఒక్కనాటకంతో చాలామంది మనుష్యుల్ని మనం గ్రహిస్తాం. అట్లాంటి నాటకాలు చాలా చూస్తే మనకి ప్రపంచంలో మానవుల ఆనందాలూ ధోభలూవేడుకగా బోధపడతాయి—ఎదటజరుగుతూన్నది అబద్ధంఅవడం చేతవేడుక, మన మనస్సుకి నాటడం వల్ల బోధ. అనగా ఒక్కజన్మలో అనేకజన్మల వృత్తాంతాలు మనికి తెలుస్తాయి. అట్టినాటకాలుచాలావ్రాస్తే, ఎన్నామనం ఈజన్మలోనే అనేక ఇతరజన్మలు ఎత్తినట్టు! అట్టినాటకాలు చాలావేస్తే, మనస్సుతోనేకాకుండా శరీరతః కూడా అనేక ఇతరజన్మలు మనం ఎత్తవలసి రావడంవల్ల షరీరజన్మసాఫల్యం. తనవేషం తనభాషా తనస్వం వదలడంలో మమకారం విడిచి, తనేకనిపించకపోడంలో అహంకారం చంపేసుకుని, రాజా మంత్రీ బంటూ లాంటివేషం ఏదేనాసరే వేసి సర్వభూతసమన్వయం స్థాపించి, తనే ఒక కల్పితపాత్ర అవ్వగూడదని ఏడిచి నవ్వి ఋతుగోడంలో ఆత్మవత్ సర్వభూతాని ఋజువుచేసి, తన నాశనంవల్ల ఏదోకల్పితపాత్రకి జీవం పోయ్యగల త్యాగి నటుడే! అదే మానవ జీవిత పరమావధి

ఈ రహస్యంలోనే మానవుల నాటకప్రీతికి కారణంకూడా ఉంది. హృద్దేశంలో వేంచేసి, చరాచరాల్లో నిండి, నాటకం అడిస్తున్నాడో ఆడుతున్నాడోగానీ, ఆ దివ్యనటుడు అందర్నీరక్షించు నుగాక! సమస్కారం.

శాస్త్రి—అయితే ప్రతీనాటకపువాడూ ఇంతే?

బల—ఓ, సంగతి తెలిసిన ప్రతీవాడూ!

శాస్త్రి—అయ్యా! అధ్యక్షులవారు! రెండుముక్కలు నా డొక్కలో నున్నవి. అవిక్కడ కక్కెద. లెక్కకు మిక్కిలియై, బంగరక్కరములతో చెక్కుట కిక్కలై, పెక్కు టక్కుటిక్కులు గలిగి, మిక్కుటమైన మక్కువ గలిగి, చక్కని చక్కెరముక్కలును, అక్కడక్కడ ఉక్కుచెక్కులవంటియు ...

సవ—అయ్యా! చాలును. దిక్కులు పిక్కటిల్లుచున్నవి.

శాస్త్రి—వేరు దిక్కుల కొన్ని డొక్క వాలికలుచేయు నవియు ...

భావ—చుహస్రభో! అగండి! ఓ రనేమా టేమిటి?

శాస్త్రి—నాకల్లాంటి గొప్పప్రమాణాలు ఉన్నాయి. ఆయిన ఇప్పుడు చెప్పింది శుద్ధకోశ.

సవ—మారు అంతటితో ఆగుడీ! ఇంకను మాటాడెడివారు న్నవారా? ఎవరును లేరని యనుకొనెద. తరువాతవిషయము—
'అగ్రాసనాధిపతి- అంత్యోపన్యాసము'

[కొంచెం దగ్గి, గొంతిక ఝాణించి నులోచనాలు ముక్కు మీదికి తీసి]

నభ్యులాగా ; చాలా కాలాతీతమైనది. ప్రప్రదమమున మీకు నేను చేసియున్న వాదానము నుపసంహరము చేసివైచికోసకలసి వచ్చుచున్నది గదా యని బిట్టువగచెద. జరిగినదానిలోని సారస్యమును గ్రహించుకొంటకై, యద్దానిని మీకే వీడెన. ఉపన్యాసకలు గోరంతలు కొండంతలు చేసినారు. అనలు ఇది తగాదాయేకాదు. గ్రహింపవలయునుగాని, ఏదియు తగాదా కాదు. ఉచితనాటకము చక్కగవ్రాసి, ఉచితనటులు రియ్యముగ నద్దానిం జదివి, ఉచితవేషములు సుందరముగ ధరించి, ఉచిత ధంగముపై లీలగ నెక్కి, ఉచితాభినయమును రమణీయముగ నెరపి, ఉచితరాగ మద్దానితో కోమలముగ మేళవించి, ఉచిత రస ముప్పతిల్లచేయునెడ, ఉచితముగ నుండునని నా సముచితా భిప్రాయము. సభ ఇంతటితో నరి.

[అని కూచుని సోడా తాగుతాడు. అంతా చప్పట్లు కొడతారు.]

భావ—అప్పుడు మేం అంతా ఉచితంగా విని ఉచితంగా చూస్తాం.

కార్య—అయ్యలారా! నేటి కార్యక్రమం ఇంత జయప్రదంగా జరిపి, ఇంత ఉచితంగా ముగింపజేసిన శ్రీశ్రీ నవరసరావుగారి కిన్నీ, నేడు ఉపన్వసించిన బలవంశరావుగారికిన్నీ శ్రమకోర్పి దయచేసిన సభ్యులకున్నూ, అనేక శతసహస్ర వందనాలు. సమస్కారం.

సమాప్తము.

తుక్కుముక్కల హక్కుచిక్కు

మా నవనవపురంలోకల్లా నా సమాజం నమోనాజ్ఞానదీ
 వం. దీల్లో అల్లు లుండరని తెలయడానికి దీన్ని అతీతాంధ్ర
 సమాజం అన్నారు. ఇందులో స్రతీసభ్యుడూ విద్యలో అయి
 తేను, లేక బేవిద్యలో అయితేను, ఉద్దండమే. నిర్వాహకవ
 వర్గంలో పసిపిల్లకోసం తొమ్మడుగురునే ఉంచారు. విశ్లేతా
 పిడుగులే. అభ్యర్థుడూ, ఉపాధ్యక్షుడూ, అతిజన, మహాజన,
 తర్జన, భర్జన, సోరోజన, నిరంజనులూ-అన్నట్టు నేనూనూ!
 తమదగ్గర అంధం ఎందుకు, కార్యశిల్పి నేనే! మృత్రిత్వం
 నాదే-చెప్పకపాడమే! అయ్య! నూతొమ్మండగున్నీ సవ
 నిధులన్నా, సవగ్రహాలన్నాకుడా లోపమే గాని పాపంలేదు, ఏ
 మనుకన్నారో! విలాసం, వినోదం, కాలక్షేపం, జటలూ,
 ఆరిగింపూ, భోగమూ ఇవిమాత్రం విషయపూర్వకంగా సమా
 జాదర్శాలుగా పెట్టుకుని, ఇవి సాధించుకోవడంలో అవుతూండే
 ఖర్చుకి ఎంతమాత్రమూ సమతీయ్యని యథాశక్తి స్వార్థత్యా
 గంచేస్తూ, చుట్టుపట్ల ఉండే ఆంధ్రమూర్ఖుల్ని (మా సమాజం
 లో సభ్యులు కానటువంటి ఏ కొన్ని రకాలోకపు తక్కిన అంద
 ర్నీ అన్నమాట!) జ్ఞానవంశుల్నిగా చెయ్యడానికి అంతా కం
 కణం కడితేగాని లాభం ఉండరని ఉరమగలవాళ్ళచేత ఉపవ్యా
 సా లిప్పించడంలో మా దేశనేవ ప్రకటించుకుంటూ, మేం తం
 టాలు పడుతుంటాము. గతించిన వార్షికోత్సవానికి సమావేశం

జరపడానికి మేంజేసిన ఆలోచనా, పడ్డపాట్లూ, అప్పుల్ని నమ్మనం చెయ్యడానికి (—ఇది సమ్మానయుగం అన్నారు పెద్దలు!) మేం వెచ్చించిన బుద్ధి 'శయప్రదం' గా (అనగా మరోళ్ళకీ ఇంకోళ్ళకీ జయం ప్రసాదించే రకంగా) సమావేశం జరిగిన వార్త ప్రకటించేయ్యడంతో మేం పడ్డ జాగ్రత్త అయినాసరే చివరకే మా కొచ్చిన నిష్కార్యమూ, ఈ సంగతులు కొంచెం మన విచేస్తాను! గమనించి న్యాయం విచారించండి పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎమరవడం అన్నా, డబ్బెట్టి తద్దినం కొనుక్కోడం అన్నా ఏడిచిపోతాడని అనర్హుడికి చేసిన సత్కరణం తస్కరణంగా పరిణమించడమన్నా, ఇదవునో కాదో చిత్తగించండి!

వార్షికోత్సవదినం వారంరోజులు ఉండనగా ప్రణాళికాలోచన గురించి వాహకలం సమావేశం అయినాం. తర్జనభర్జనలు తప్ప తక్కిన ఏమిటూ హాజరయ్యాను. అధ్యక్షుడే కుర్చీ 'తీసుకున్నారు.' దీర్ఘచర్చ నడిచింది. ప్రతి తభినీలూ సమగ్రంగా తలపోశాం. శక్తి నామధ్యమూ కొంచుకున్నాం. వీలూ సాలూ గుర్తించుకున్నాం. అగమ్యాలకీ అసాధ్యాలకీ నీళ్లు వోడులు కున్నాం.

అ—వార్షికోత్సవం వచ్చే ఆచారం వీలేమో!

గో—అసలు వచ్చే శుక్రవారం గావునగా, ఆ రోజే పెట్టండి.

నే—శుక్రవారం అయితే అంతా రారు - బహిరంగసభకి!

గో—అంతా ఎవరూ? అసలు బహిరంగసభ ఎందుకూ.

అని నాపశ్చ.

ఉ—నరిసరి. మన సంస్థ వెల్లడి నిమిత్తం నభ చేసుకోవద్దు! ఘోషణ అనేది ఈ రోజుల్లో ఎంతేనా అవసరం. ఘోషణ వల్లే పోషణజరగడం !

మ—మనకి ఘోషణ ఎందుకూ ?

ఉ—మనం చేస్తుండే దేశసేవ మూర్ఖజనానికికూడా బోధ పడగలందులకు.

గో— మన పస్లవల్ల తెలుస్తూనే ఉంటుంది కదా ?

అ—నిశ్చయంగా! ఆ పస్లన్నీ తిన్నగా తెలియనిచాళ్ళలో కూడా ప్రచారంచేసి ప్రచలనం కలిగిస్తే ప్రశస్తం కదా !

గో— తెలిసేటట్టు ఒక్క డప్పు వెయిస్తే చాలేమో,టూకీ గా వదుల్తుంది!

అ—డప్పు మరీ కఠోరంగా ఉంటుంది. బహిరంగసభే నా జూకుకొమైన డప్పు.

ని—జనానికోసం చేసినపస్లు జనానికి తెలియకుండా ఎల్లాఉంటాయి ? డప్పు ఏమనీ ?

అ—అబ్బ, కొన్నికొన్ని ఉండవచ్చునండీ! అల్లా అంటారే మిటీ ! మనం అంతా ఈ సమాజం ఉద్యోగపదవుల్లో ఉండడమూ, వ్యవహారిస్తూండడమూ ఇదంతా ప్రజాబాహుళ్యంలో ప్రకటనకావడం అనేది మనకి ఉత్తరోక్తా శ్రేయస్కరం అవునంటారా ? కాదంటారా ?

ని—అయితేకావచ్చు కాని మనం జనానికి చేసినదేముందీ?

అ—ఈ దార్ని నెళ్లే గొప్పగొప్ప పెత్తల్నీ, కవుల్నీ ఆపి, గంభీరోపన్యాసా లిప్పించలేవా, కావ్యపఠనాలు చెయ్యించలేవా!

ని—ఇప్పించాం, చెయ్యించాం ! మనం చేసిందేముంది ?

అ—ఓయి వెర్రివాడా, అప్పుడు మన పేరు ఎంతనుందికి తెలిసింద య్యా మనీ! మన యాజమార్గ్యంకింద అవన్నీ జగనివ్వడంలో మనం ఎంత ఔదార్యం కనపరిచామో, చూడవేమయ్యా ? మన ఆసరా లేకపోతే ఉపన్యాసపు ముక్కలూ పద్యం ముక్కలూ ఎక్కడైనా మూచూస్తాడా? అయ్యా ఓహారం గనభ తప్పకుండా ఉండాలి. ఓటుకి పెట్టమంటారా ?

ని—అవసరం లేదంటూన్నది నే నొక్కణ్ణేగా ! ఓటుం దుకూ? మీదే జముం.

అ—ఇది స్థిరపడ్డది గాక, మరి అవ్యక్తుడు ఎవరూ అనేది ఆలోచించు నాం. ఆంగ్లభాషలో ఉన్న “వలిత కేళాల్ని మన్ను న చెయ్యవలెను” అనే సామెతని బట్టి, ఒకసారి ఒక తాతగి. పిలిచాం ఆయన మన్ని గురించి వణుకుతూ ఒకటొంకంగా పొగికినా, జరించినుపించుకోక గోలగానే ఉండిపోయారు. మనకి సినీనా విరాళం ఇవ్వకపోతాడా అనుకుని మరోసారి ఒకధనకుణ్ణి అధ్యక్షుడుగా తెస్తే అతగాడు ప్రగూణంఖిస్తుకూడా మనదగ్గిర వసూలు చేసుకుపోయాడేగాని గవ్వేనా మనకి రాలప్లేకు. ఇంకోసారి, ఎదురుకోలు సన్నాహానికి రెండుమూడు నందలుకూడా తగలేసి, ఒక మహాధికార్ని పిలవగా,వాడు మన సమాజానికి సెంటు భూమేనా రుద్రభూముల పక్కనేనా మంజూరుచెయ్యలేదు.

వేరే ఒకసారి, ఒక పండితుణ్ణి పిలవగా, ఆ ఘటం మన్నీ ఊర్ని కలియగట్టివాడలతిట్టి, ఎఁణ్ణే నోరెత్తకుండా నొక్కేసి, చక్కా పోయాడాయ్రి. అందుకని, మనం ఈ విషయం బాగా ఆలోచించాలి.

ని—అన్ని అధ్యక్షులక్షణాలూ మీలోనే ఉన్నాయిగనక, మీరే అంతరంగంలో ఉన్నట్టే బహిరంగంలోకూడా అధ్యక్షుడగా ఉండరాదూ ఆ పూటా ?

అ—మీరు ఇష్టులుగనక అల్లా అన్నారు. కాని బాగుంటుందా మరి ! లోకానికి వెరవద్దూ ?

ని—మూర్ఖులోకానికి జ్ఞానబృందం వెరవవలసిన పనేమిటీ? గో—పోనీ, మన సమావేశ అధ్యక్షపదవికి—ప్రజ్ఞలూ, బిరుదులూ, యోగ్యతాపత్రాలూ గుదిగుచ్చి అధ్యధ్ధుల్ని దిరిఖాస్తులు పంపుగోమంటే బాగుంటుంది. చిన్న దరిఖాస్తుఫీజు కుడా పెట్టచ్చు.

అ—మీరు వికటంగా మాట్లాడకండి.

గో—నేనట్లా మాట్లాడవలసిన పరిస్థితులు మీరు కల్పించకండి—క్షమించి !

అ—ఇప్పుడు విషయం ఏమిటంటే, బహిరంగసభాధ్యక్షుణ్ణిగా ఎవర్ని పిన్తే మనకిలాభమూ అని ?

గో—అదేంటి నేచెబుతున్న దీనూ !

నే—నాదొక మనవి. మన్ని ఏకకుండా, ఉభయఖర్చులూ అతడేపెట్టుకుని, గొప్ప ప్రభుత్వోద్యోగంలో వెనకఉండం

చేత ఘాటుగా విమర్శించడం మానుకుని, ఇప్పుడు విరమణంలో ఉన్నవారిని వెతికి, రాసి ఒప్పించి, మీలో చెబుతాను. పేరు నొదిలిపెట్టి తీర్మానం రాచుండి.

అ—సరి. మరి కార్యక్రమం నిర్ణయిద్దాం.

మ—సమావేశానికి 'ఓపెనరు' కూడా ఉండద్దూ?

అ—అంత అవసరం లేదు.

మ—అదేమిటండీ అల్లా సెలవిస్తారూ ! 'ఓపెనరు' మా మూలు సోడాబుడ్డికే అవసరం అయిచప్పుడు, సమావేశానికి అవసరం కాకపోవడమేమిటీ !

అ—ఈ మధ్య అదో ఫాషన్ అయినా, లేకండాకూడా బోలెడు నభలు జరిగాయి. మీరు ఊరుకుందురూ! అధ్యక్షుడు దొరకడమే దుర్బటం అవుతూంటే, మరో ఘటంకిడా దొరుకుతాడు ఓపెనరుగా !

మ—అల్లాఅయితే సరే, పోనీ కొట్టెయ్యండి, ఎల్లానోఅల్లా !

అ—ఉహూ కార్యక్రమానికేనా ఏమిటవీ ! నిరుతి కార్యక్రమం దగ్గర పెట్టుకోవడమున్నూ, అప్పటిఅనందర్భ ప్రమేయాలు ఏమన్నాఉంటే వినర్జించి తాజావి ఏమన్నా అవసరంఅయితే తగిలించి గ్రంథం నడవడమున్నూ.

ఇంతలో అజ్ఞాటుగా "నలుగురు రాజుల" దగ్గిర్చించి అధ్యక్షుడికి ఆహ్వానం రాగా ఆయన, సంభాషణలో ఎన్నడూ పాల్గొనక కాఫీమాత్రం గొంటూండే అతిజనుడూ వెళ్ళిపోయారు. తక్కిన అయిదుగురం ఉన్నాం. 'కోరం' రెండే! చాలా

తక్రగా సమాజస్థిత్వాని మెవేరడానికి 'కోరం' ఒకటిగా ఉ
 లేనే సయం అనేటువంటి తీర్మానం ఒకటి గోకించడానికి
 మొదట పట్టడంగా అనుకుని, అభ్యక్తుడు తను అనువనరం అయిపో
 యానని ఇదవుతాడేమో అని మళ్ళీ అనుకుని ప్రతిపాదా ;
 సంహరించుకుని 'కోరం' రెండుగా లోగడ నిర్ణయించించాను.
 అభ్యక్తుడు వెళ్ళిపోడంతోనే ఉపాభ్యక్తుడు కుచ్చిలంకరించాడు
 —ఇంత మొహంచేసుకుని !

ఉ—నలే. గ.గగా చూడండి. మొదట ప్రార్థన. 'జన
 గణమన.....'

ని—తెలుగువారే ప్రార్థనగా మరోటి ఉంటే నయమేమో!

గో—ఒక్క ఉన్నాయి. ఉంటే, తెలుగువాళ్ళందరికీ
 భర్జించేది తెలుగుగో నిమిత్తంలేనిదే అని సిద్ధాంతం మనం
 మరిచి పోకూడదు.

ఉ—గోస్వమీ, నినుకుంచేదిగా, అదే కానితాం. అయి
 న్దానికి కాన్దానికి మార్పెంకూ ?

ని—గోసీ, ఎక్కడైనా అందులో 'అన్ద్ర' రాసింది.
 వ్యక్తుల్ని బట్టిగా సంఘం !

ఉ—అన్ద్ర ! సంఘంతోనం వ్యక్తి పోతేమండీ ? అదీకాక,
 పాడేవాళ్ళకి ఇప్పుడు కొంత అలవాటు ఎల్లా అవుతుందీ ! బాగా
 పాడితే ముక్కలు ఎవై తేం ?

ఉ—అది సరి. అల్లానే ఉంచుదాం. తరవాత అభ్యక్తు
 సారంభోపన్యాసం. సరే. విదన కార్యదర్శినివేదిక.

నే—సరే, తయారుచేస్తాను.

ని—తెలుగులోనేనాండి ?

నే—సరిసరి. మనం తెలుగువాళ్ళమని అమోఘుని సంగా ఉండడానికోసమేనా అది ఆంగ్లంలో ఉండడం కర్తవ్యం కదండీ! అప్పుడుగాని నివేదికకి తగ్గ దజ్జా, తగ్గ గాంభీర్యమూ ఉండప్ - అని మీరే అంటారు రేవు.

ని—మూర్ఖజనానికి తెలియద్దూ !

నే—ఒళ్ళిముక్క తెలియకూడదు.

ని—మరి సభ ఎందుకూ ?

నే—ఇంచులో ఏదో ఉందినోయ్ అని మూర్ఖులు భయపడేటట్టు భాష ఉన్నప్పుడే మూర్ఖులు దణ్ణంపెట్టి ఒప్పుకునేది, తెలుసా ! అందుకని, ఇంగ్లీషునివేదిక ప్రశస్తం. సంస్కృత నివేదికకుడా పనిజరుగుతుందిగాని ఇప్పుడు కష్టం. తేటతెలుగుని మూడు ముక్కల్లో సంగతి ఇదీ అనిచెప్పండి. 'చీత్, ఇన్ ట్రా' అంటాడు సభ కొచ్చిన ప్రతిమూర్ఖుడూనూ !

ని—అయితే మనసంగతి వెల్లడవడం ఎల్లా ?

నే—మన సంగతియొక్క వయినాలు వెల్లడవవుకాని మన సంగతి ఏదో గభీరమైంది ఉందని వెలడవుతుందిగా !

ని—చిత్తం. మీయిష్టం. నివేదిక యావత్తూ పదిహేను నిమిషాల్లో అయిపోతుందా !

నే—ఇంగ్లీషులో పది నిమిషాలే చాలు— నా ఇంగ్లీషు తమకి చెప్పాలా !

ని—తరవాత సభ ముగియచ్చుగా, మరేముంటుందీ !

నే—ముగియచ్చు. కాని కార్యక్రమం ఇంతే అయితే జనం దండిగా రారు. అనలే రారేమో !

ని—అనేక అనవసర జనం ఎందుకూ రావడం ? ఇవ్వులు వస్తారు. చాలదా ?

నే—ఓహిరంగ సభ అని పేరెట్టినా, ఆంతరంగికులు మాత్రమే అక్కడికి వచ్చి, ఆ వచ్చినవాళ్లుకూడా చెప్పల్లో కాలైట్టుగుని కూచుంటే, అధ్యక్షుడు నీళ్ళుకానిపోతాడు, సభ 'జయప్రదల'గా అయిందని ప్రతికటి పంపడానికేనా పీలుండదు.

మ—ఏదో ఆకర్షణ ఉంటేగాని అంతా రారు. బాలాదిగా అంతా వస్తేనే శోభ. లేకపోతే ధాగుడుముచ్చీ లాడినట్టుంటుంది.

ని—'అందరూ విచ్చేయరాధితులు' అందాం.

మ—అన్నానరే రారు. వచ్చినవాళ్ళుకూడా, అధ్యక్షుడు ఎల్లాఉంటాడో చూసేసి, పలుపుల్లో కట్టిపెట్టినారే ఆక్కుండా తెంపుగుని పారిపోతారు.

ని—'జనం' అంటే మీ ఉద్దేశం ఏమిటి ?

నే—ఉద్యోగులూ, ఆంగ్లోపాసకులూ, విద్యార్థులూ, విద్యార్థినులూ, పిల్లలూ తల్లులూ, కుంకుమమ్మలూ బోడమ్మలూ ఏరూ బస్తీలలో సభాజనం ! ఆంగ్లకూస్సులు విస్తారం పల్లెలలో సోద్యోమాడొచ్చే జనం !

ని—వీరందరినీ మన భవనాచరణలోకి ఆకర్షించే నిమిత్తం మనకి నిమిత్తంలే కార్యక్రమం ఇంకా ఉండాలంటారా ?

నే—ముఖ్యంగా ఉండాలి !

ని—మన వ్యవహారాలు చూసుకోడానికి మన బాధ్యతలు ఎంతవరకూ విస్తరించామో ఎవేమిచడానికి వీరందరినీ పోగు చేయటం ఎందుకూ ? పెద్దలు ఎలుగు చాలనూ ?

నే—మీకు ఆ ప్రాధీయత లేనట్టుందే ! అడ్డంగా వాడిస్తూన్నారా ?

ఉ—కొన్ని కొన్ని ఆకర్షకాలు ఉండాలండీ నిరంజనం గారూ ! మీ రెగరులండి. వెళ్ళజ్జేచి అల్లాచే నస్తాంసి. వాదన క్రియ తెలిసినంతమాత్రాన్ని ప్రతిదాల్లోనూ వాదనకి చొరపడడమేనా ! తగ్గండి.

గో—అల్పాహారం పెట్టించండి. అంతా వస్తారు.

ఉ—ఇదా తమ నలహా ! వేరే అడగక్కర్లేదు.

నే—చందావసూళ్ళు నిత్యఖర్చుకి చాలక ఛస్తున్నాం. మూకజనానికి అల్పాహారాలు కుడానా ?

గో—అయితే తమరే సెలవివ్వండి.

గో—దిగ్దంతుల్లాంటి శాస్త్రసండితులు ఉన్నారు. వారిని సకరింగా రమ్మని పిలిపించి జనానికి బోధ చెయించండి.

నే—అంతమందిలో బోధ ఎల్లాగండి ? ఒక మూర్ఖుణ్ణి కూచోపెట్టి బోధించేటప్పుడే గురువు చెవులైపి చేతులో పెడతాడుగదా, నలభైమందిని కూచోపెట్టి బోధ చెయ్యడం

మాస్తున్నాంగదా, ఒకేక్షణంలో మహాప్రజకి బోధచెయ్యడం పిలా ? బోధనవాసన కొట్టగానే వత్తని దిగు దిగు అని లేపిడి కొడతారు.

గో—అయినా సరే సమస్థుల్ని తెచ్చి బలవంతాన్ని ఉపన్యాసాలు చెప్పించి మూర్ఖసభ్యుల అజ్ఞానం పోగొట్టి దేశం యొక్క, అనగా సగరయొక్క, అనగా ఆసభయొక్క సాధారణ జ్ఞానపుమట్టం లేవగొట్టాలి. ఉపన్యసించేవాడు వేదికమించి దిక్కుపోతే సరీ !

చే—దిక్కుపోతే మోసేస్తారు.

ని—పోసీ, మరి ఇతర ఆకర్షణలు ఏమిటి ? మీఊహ కథలా?

నే—అవును. లలిత కళ లున్నాయి. కాని వాటిల్లో చెవికి ఉగిలే కళలు మాత్రమే సభకి మరీ తాజా !

గో—మన తర్జనభర్జన సోదరుల గానం పెట్టించండి.

నే—వాళ్ళ గాలిపాట సభకి చాల్తుందా ?

గో—చాలకపోతే చందా వెయిద్దాం.

నే—అది కాదయ్యా ! వీళ్ళపాట సామాన్యప్పాట ! అది తెగ ఎరుగుదురు గనక వభ్యులు ఆ గానం మెచ్చకపోతే ?

గో—పోలీసుల్ని కాపలా వేసి, మెచ్చుకునేటట్టు లాటిలతో తాళం వెయింతాం.

నే—జనం లేచిపోతే ?

గో—ఆవరణ గోడ దాటి వెళ్ళిపోడానికి అణా అణా

టిక్కెట్టు పెడదాం.

నే—ఇంతే మీ సలహాలు.

ని—గాత్రపాటా, యంత్రమా మీ రనేది?

నే—యంత్రమయేది గాత్రమయేది లోగడ ఎంతో కొంత వుండిన ఆకస్మించి ఉన్నవాడు— ఎంతో మొహమాటం ఉంటే గాని ఊరికేరాదు. ఉల్భాగా వస్తేగాని మనకి 'జయప్రదం' కాదు. పోనీ వాక్తిపుణ్యానికే వచ్చి పాడేవాళ్ళని ఒప్పుకుందాం అంటే, అప్పుడుకుడా మద్దెల ఫిడేళ్ళలాంటి పరికరాలకి బోలెడివ్వాలి; ఎచ్చిన జనాని కందరికీ 'స్లోరోఫారం' ఇవ్వాలి.

ని—అయితే ఈ మధ్య భరతనాట్యం ఊరేగుతోంది, పెట్టించండి.

నే—అందునిమిత్తంకూడా ఖర్చు తప్పదు. అదీ కుదరదండీ!

గో—ఏదీ కుదరకపోతే, ఎందుకయ్యా నీ కీతావత్రయం? శ్రమ మరోళ్ళదీ పేరు నీదీనా? ఏ ఖర్చు కూడదూ? నీసొమ్ము కాదే. సంఘావసరమైన ప్రజ్ఞ గల వ్యక్తిని సంఘం పోషించక పోవడం అట్లా ఉండగా, ఆప్రజ్ఞ నేర్చినందుకు శాస్త్రీగా త్యాగంకూడా వాడే చెయ్యాలనా ఆ రెండూ లేనివాళ్ళ వాదన!

నే—కార్యదర్శికష్టాలు తెలుసుకుని మరీ మాట్లాడండి. మీరు కానీ వసూలు ఇవ్వలేదు సరికదా,...

గో—చిత్తం చిత్తం. తమరు అప్రస్తుతాలు రానీకండి. చాలామట్టుకి వెళుతుంది.

ఉ—స్వామీ, అనలునంగతి చూడండి. నాకు అర్జెంటు పనుంది. పోతాను.

సో—నాకు అర్జెంటుపని ఎంతమాత్రం లేదుగాని, నేనూ పోతాను. మొదట కాళ్ళూ పట్టుకోను. తరువాత నేనూ జారుకోను.

(అని వాళ్ళిద్దరూ వెళ్ళిపోయారు. మహాజనమగుగానూ, సరం జనం గారూ, నేనూ మిగిలాం.)

నే—ఏమయ్యోయ్, మీరేనా ఉండి ఈమహాకార్యక్రమ నిర్ణయం తుద నెగ్గించాలి.

మ—పోనీ మనవాళ్ళచేత ఎదేనా నాటకం ఆడించండి, జనం విరగబడినస్తారు.

ని—నిజమేనండి. మనం విద్యావంతులంగనక, చక్కటి సంస్కృతనాటకం కట్టించండి. బరువుకి బరువూ ఉంటుంది, ప్రతిష్టకి ప్రతిష్టా ఉంటుంది, ఆనందానికి ఆనందమూ ఉంటుంది, ఒకవేళ మన యత్నం పాడై ప్రదర్శనం ఎంతో ఏడిసినట్టున్నా నరే 'శాకుంతలం' లాంటిది ఆడా లంటాను. చావు తప్పనప్పుడు సరియైనవాడి చేతులో చావమన్నాడు.

నే—నిజమేగాని, మనకి మాటలు తెలియద్దూ, నోరు పెగలద్దూ ?

మ—అందుకని, అభినయం ఎక్కువచేసేసి, మాటలు బాగా తగ్గించేసి, ఆ కాసినీ తెలుగు లిపిలో రాసేమగుంటే ! మూణ్ణిమిపాల్లో ఆడచ్చు ?

నే—అడచ్చు. మీరు దువ్వలతుడు వేస్తారా?

మ—బాబో, అదేమిటండోయి, నేను మాఅమ్మకి ఒకణ్ణే కొడుకునిగుడాను.

నే—సంస్కృతనాటకాలు రెండుమూడు హృద్యంగా ఉండేవి ఉన్నా అసలు పైం లేదండీ! విన్నారా! అదే అసలు ఇబ్బంది. అగోటీనూ, ఇంతా తంటాలుపడి మనం చివరదాకా ఆడినా, నూటికి నెయ్యిమందికి అది తెలియదు.

ని—అయితే, మనం ఇంగ్లీషు చాళ్లం గనక ఆంగ్ల నాటకం కడితే, చుట్టుపక్కల్నించి ఆంగ్లేయులుకూడా వస్తారేమో!

నే—హాథీగా వస్తాణ్ణెండి. వచ్చి మరి వెళ్లరుకూడానూ! కాని మనకి మాతృభాషాభిమానం లేదని ఎవరేనా అనుకోగల్రు గనక ఇంగ్లీషు మనం మానాలి. సత్తా లేక కాదు, బకటకలాడించెయ్య గలం! తెలుసుకోలేనివాళ్ళుకూడా మెచ్చుగుని మరి పోతారు.

ని—మన కెవరికీ హిందీకూడా రాదుగనక, పోనీ, తెలుగు నాటకం ఎదేనా తియ్యండి, మరి గత్యంతరం లేదు.

నే—అదే నాకు తోస్తోంది. ఒక వెయ్యి తెలుగునాటకాలున్నాయికాని నాబోటిగాడు వేషం వేద్దాంఅంటే మంచిది ఒకటి లేదండీ.

ని—పోనీ ఒళ్ళి ఆదర్శనాటకం మీరు చాసిచారేసి, తయారుచేసిచారేసి, అడేసిచారేసి, ఊరుకోకూడదూ?

నే—నిమిషం. నేను నాటకం పుర్రకాల్తో రానేస్తాను. కాని

యుద్ధం మూలాన్ని సందేహిస్తున్నాను.

మ—అదే చిక్కొచ్చింది. పోనీ రాయద్దు. పాతది ఎదేనా తియ్యండి. పద్యాలూ రాగాలూ లేకపోతే ఆ నాటకాన్ని తం పటెయ్యాలి, చూసి మరీ తియ్యండి. మీరు పాడగలుగా అ స్నట్టూ!

నే—పాడతానుగానండి, కళాదృష్టితో పాడతాను, వినే వాళ్లు కళాచుదృష్టితో విని, మన్ని వృత్తినటుల్తో పోల్చి, తేలిక చేసి చెప్పలు గిరవతున్నారు.

ని—ఒళ్ళినాటికి గిరవతున్నారు. ఇప్పుడు చెప్పలు చాలా ఖరీదు. తెలుసునా?

మ—అయితే మన సభ్యు లింశమం దున్నారు ఒళ్ళి రాగ నాటకమేనా అడలేరుబండి! రాగనాటకం లేకపోతే జనం ఛస్తే రారు. సుప్రసిద్ధ రాగనటుల్ని వచ్చి, ఉచితంగా, ఒక్క అరగంట, ఏదేనా ఆడిపాండ్రా అ తు రారూ?

నే—వస్తారు. మీరు ఎన్ని వందల ఇస్తారు పెట్టుబడికి?

మ—నేను ఉచితం అన్నాను.

నే—నేనూ అంతే అంటున్నాను. వందలు రాకపోకల ఖర్చుల సమిత్తిమాత్రమే! ఆడేవి ఉచితంగానే!

ని—పోనీ వచననాటకం ఆడిచూస్తేనండి!

నే—తద్దినంలా ఉంటుంది.

ని—అందుకనే! వార్షికం అన్నా తద్దినమేగా!

నే—ఇన్ని కళలు తెలిసిన వాళ్ళం, మనం వచననాటకం ను

తరామూ అడకూ కదు, మన పవిత్రనమాజంగడ్డమీద అటు వంటి పని జరగనియ్యకూడదు. తెలుగు వచనమొహానికి నాటకం ఏమిటండీ, బోడికి విస్సులాగా!

మ—పోనీ ఎదేనా పొట్టినాటకం ఆడితే!

నే—మనం అంతా పొడుగేగా! పైగా, జనం ఇంకా పొడుగు ఎగిరితే గాని పొట్టినాటకం లుకుకోలేరు. పొట్టినాటకాని కిప్పటి జనం బలాదూర్!

ని—కార్యశర్మ! నువ్వే సమర్థుడవయ్యా! ఏదో కార్యక్రమం చూడు. జనాన్ని ఆర్పించడానికి ఎవేనా ఉపన్యాసాలు పెట్టిస్తే!

నే—పెట్టించావచ్చు, పద్యాలు చదివించావచ్చు.

మ—వెనక పీష్వానారాయణరావురుంటివి ఉండేవి, అటువంటి ఫార్సు ఎదేనా ఆడిస్తే! ముతగరకంఫార్సులు లక్ష ఉంటాయి వెధవ్వి!

నే—నే చెప్తాను వినండి. ఉపన్యాసమూ, కావ్యవతనమూ ఫార్సు—ఈ మూడూకుడా మాటలతో పట్లే అనగా విలువ శూన్యంగా గలవి, గనక మనకి ఖర్చు లేనివి. దేశంలో ఉపన్యాసకులు రకరకా లున్నారు. శూన్యవిషయమీద ప్రసంగించేవాళ్ళూ, నియమితవిషయం వుచ్చుకుని అది తప్ప తక్కిన, లోకమంతా ముచ్చటించేవాళ్ళూ, విషయం నిమిత్తమాత్రంగా పెట్టుకుని స్వంతద స్తరం విప్పేవాళ్ళూ, తమరు చెప్పే గొప్పవిషయాన్ని స్వీకరించిన సభని చూసికోపగించేవాళ్ళూ—ఇట్లాగా.

వీళ్ళలో అనుభవం అయినవాళ్ళు రైలుఖర్చులు ముందు పంపిస్తే గాని రారు. తెలివిలేని కార్యదర్శులు అల్లా చేస్తూంటారు. నేను అల్లాంటి వని చెబుతున్నాను.

ని—మరి?

నే—“సీవంటివాడు ఆంధ్రంలోనూ, భూమిమీదాకూడా లేడు! నీ ఉపన్యాసం మాడొరిదాకా ప్రవహించింది. మేం అందులోనే స్నానం రోజూనూ! నువ్వు వచ్చేదాకా ఈ ఊరంతా ఉపోష్యాలంటారు. పాపం మూటకట్టుకోకు!” అని అతడిమీద కవితనం చెబుతూ రాస్తాను. వచ్చేస్తాను.

ని—వచ్చి ఖర్చుసాముకి వేచి వెడితే?

నే—పెట్టను. వాడూ చదువుకున్న ఆసామీ కదా! మనం బరితెగి వీధి పడతాడా? లోపల ఏడుచుగుంటూ, పని చేసి పోతాడు. ఒకవేళ నోరుచెడి అడిగినాగానీ “ఉత్తరంలో రైలుఖర్చు ఇస్తామని ఉందిటయ్యా! బుద్ధిలేదుటయ్యా నీకూ? ఈమాత్రం త్యాగం లేందే ఎవడిక్కా-వాలయ్యా నీ చవటోపన్యాసం. ప్రజ్ఞ నీకు ఉందని నువ్వు కనిపెట్టడంతోట నంభుని మిత్రం అది ధారపోయ్యుద్దుటయ్యా! నే చెప్పినతరువాతేనా నే రుగోసచ్చునే స్నానత్యాగమూ!” అని మనం కొంచెం జోరు చేస్తామా, నోరు మూసుకుని రోడ్డుచ్చుగుంటాడు. వాణ్ని మరీ పిలవం. ఇల్లా పడగొట్టేగా నడలాది మెళ్ళించి నేను మెత్త మెత్తటి ఉపన్యాసకుల్ని మన సమాజానికి తోలుకొచ్చిందీ! కాని, యిప్పుడు, గట్టివాళ్ళు ఖర్చులు లేందే వచ్చి చేతిచమురు

భాగోతం కట్టరు.—అసా ఉపన్యాసం కక్కరు.

ని—నలే. ఎవర్ని స్థిరపరుస్తారా!

నే—నాదృష్టిలో ఇద్దరున్నారు. వాళ్ళిద్దరుకూడా కొత్తగిత్తే. ఒకడు ఖండాంతర పరిశ్రమలగురించి, రెండోవాడు లోకాంతర కవిత్వం గురించి 'గంభీరోపన్యాసాలు' 'జయప్రపంగా' ఇస్తామని ఊటలూరుతున్నారు. వాళ్ళకి ఛాన్సు ఇద్దాం.

ని—సరి. కావ్యపతనం?

నే—ఒకతను రాత్రివచ్చాడు. తొమ్మిదణాలకాడికి బేరం స్థిరపడచ్చు.

ని—తొమ్మిదణాలు ఏమిటి?

నే—అతని పద్యాలు పావుగంటసేపు మన ఒహింగం నభలో అతనే చదవడానికి మనం తరుణం ఇస్తే, ఆంగ్లకవి ఒక డన్నట్టు, మొన్నాడు మన సమాజానికి అర్థరూపాయి బహుమతి ఇస్తానన్నాడు.

ని—మీరేమన్నారు?

నే—తొమ్మిదణాలు ఇస్తున్నాను.

ని—ఎందుకూ?

నే—నిర్వాహకసభ్యుల్లో ఒక్కక్కడికి ఒక అణా తేలిగ్గా పంచడానికి వీలుచిమిత్తం. అశిడు అచ్చుగున్నాడు.

మ—ఇంకా ఎవళ్ళేనా ఆల్లంకి పద్యకర్తల్ని తనతో తీసుకురమ్మనండి. పోనీ ఆరేటుచొప్పునే సమ్మానిద్దాం, వాళ్ళని గుడా!

సి—అతడు పాడతాడా?

చే—ఓ. కాని ఆ పాట వినపడ్డంతమేర గ్రహబాధలు తొలుగుతాయి అని భయం!

సి—అయితే పద్యన్వారస్యం యాత్తూ ఒళ్ళిదెబ్బన జనానికి తెలుస్తోంది కంటారా?

చే—తెలియదు. అందుకనే, అటువంటి వే, ఆంధ్ర మహాజనం మెచ్చడం అని చెప్పానుకదండీ. ఈ మహాజనానికి అల్లా మెచ్చడం అలవాటైపోయింది.

సి—అదేం ధర్మం? అటువంటి అభిరుచా మనం జనంలో కలిగించవలసింది?

చే—ముందే అభిరుచేమిటీ—ముందు వొత్తిరుచి. అనగా తెలియకుండానే మెచ్చడం. అది నవీనమైన ఒక ఆంధ్రకళ!

సి—తెలుసుకునికూడా మెచ్చుకుంటారేమో! అప్పుడుగాని మెప్పేమిటీ!

చే—తెలుసుకునా? నాధారణసభ్యుణ్ణి ఎవణ్ణేనా చెక్కెట్టు గుని “ఏమిటి ఈ పద్యతాత్పర్యం” అని కనుక్కోండి. “నాయిష్టం నువ్వెవడివ్, కనుక్కోడానికీ!” అంటూ కోప్పడతాడో లేదో! నభిలో అల్లా అడగరుగదా అని ప్రతీవాడికీ ధైర్యం. ‘ఓహో’ అంటే తీరిపోతుందని మెచ్చుకుంటున్నారట, దెబ్బలా పెందుకని— నేను చాలామందిని తరవాత కనుక్కుంటే చెప్పాను.

సి—తేలిపోజనం పెట్టేవాడు భోక్తల ఎదటికి స్వయంగా వచ్చి ‘పదార్థాలు’ ఎట్లా ఉన్నాయండీ అంటే, “దివ్య చకోరం

గా ఉన్నాయి, స్వర్గత్యుగా ఉన్నాయి, ఘట్టుక్లాసుగా ఉన్నాయి” అంటారేగాని, తింటూ మరోమోస్తరుగా మాట్లాడతారా? అదే పూటకూశ్యచమీడి-అనగా కిక్కుట్టు పెట్టిండి, అప్పుడు యజమాని అడగాఅడగడు, అడ్కిపోయినా భోక్తలు ఊహాకోరు!

మ—అబ్బ! చాలా ఆలస్యం అవుతోంది. చిక్కుమాలి ప్రహసనం ఏదేనా ఓటి ఆశ్చర్యం, అక్కడితో నభ విగడైపోతుంది, తీరిపోతుంది!

ని—ప్రహసనం నీచం కదా! అందులో పాషండులూ చోరులూ పాత్రలుండాలిగావునే! అప్పుడుగాని నవ్వు వస్తుందా మరి? ఏమయ్యా, కార్యదర్శి!

నే—మీరు చెప్పేది ‘సంస్కృత’ ప్రహసనంగావును! అది కాదుగా ఇప్పుడూ!

మ—ఏమైతేం, నవ్వు వచ్చేది ప్రతీదీ నీచమే అంటాను! మీరు ప్రహసనాల్లో వేషం వేశారుగా! మీరే అథార్టీ షిటిలో చెప్పండి.

నే—చిత్తం. నేనన్నమాటేమిటి, అడ్డమైనవాళ్ళు ప్రహసనంలో వెయ్యచ్చునండి. నీచత్వానికి తయారీ ఏం కావాలి?

ని—అంత వీలా?

నే—అవునండి. ఇందులో పాట అవసరంలేదు, కవిత్వంలేదు, తాళంలేదు, మేళంలేదు, వేషంలేదు, పార్టు రానక్కర్లేను.

ని—అదేమిటి! మరెల్లా?

నే—పద్మావైతే మనం మధ్యవధ్య ముక్క సర్దులేంగాని, ప్రహసనంలో మన స్వంతముక్కలూ స్వంతపైత్వమూ, మన హాస్యం ఆనుకున్న నికాచేష్టలూ తిట్లూ, సంబోధనలూ కలిపేసి మాటలనంపుటీ అప్పటిదో, పూర్వభదో తెలియకుండా మొత్తంమీద పనిచెయ్యడానికి అవకాశా లున్నాయి. ప్రతి చోటికి కర్తృభక్తా! ప్రహసనం పెట్టిచ్చిందా, మనదే ప్రయోజకత్వం. పోయిందా, కర్తృని తిట్టిస్తాం.

మ—ఎవడేనా ప్రహసనం రాయడంకోసే నీచుడు. సత్తా ఉంటే గొప్పవేమన్నా రాయాలిగాని, అక్షీలపు తుక్కుముక్కలు సోగుచెయ్యడానికి తుంటరి ఎవడైనా సరిపోతాడు.

ని—అల్లాంటి ముక్కలన్నీ కంతతా పట్టి పెండుమూడు సార్లు మన కార్యదర్శిగారే వేషం వేశారుట, ఆట్టే తిట్టకండి. వీరు అంతకంటే నీచులని అర్థం అవుతుంది.

నే—ఎంతమాత్రం కాదు. నేను ఆకర్తృత్వం చెప్పకుండా గుప్తదానం మంచిదిగనక, అతని ప్రహసనాల్లో వేసెంతరవాత కర్తృముక్కలయొక్క నీచత్వం పోయి, నామూలాన్ని గౌరవం హెచ్చింది ఆముక్కలకి.

ని—కదందిక్కు ఏదీ లేకపోడంవల్ల జనాన్ని ఆకర్షించడానికి మనం, ప్రహసనం, తీసుకుంటున్నాంగనక, మరి యాగీమాని, ఆ ప్రయత్నం ఏదో చెయ్యండి. జనానికి గానమేనా ఉండాలి, హాస్యమేనా ఉండాలి. సార్వత్రికమైనవి మరి ఆట్టే లేవు.

నే—గానానికి డబ్బు పోయిందేం. దొంగనూలి హాన్యానికి పోయిందేం లేదు. మంత బిచ్చాధికులం గానీ చేట్టడమే దాని జన్మకి చుహుదేశ! మనం ఉన్నాన్న గొంతు మే దాకి వెళ్ళు వేయి.

మ—ననే. కొడుకు ఉపన్యాసాలూ, కాన్య రసమీనా, ఒక నీచపు ఫారున్-ఇవన్న చూట జనాన్ని ఆకర్షించడానికి మనం పద్ధతించుకున్న శబ్దకళలు.

నే—చిత్తం.

నే—నీరే సేవ. కాన్యక్రమం పూర్తిచేసి, అచ్చకి పంపి వెళ్ళండి.

నే—ననే. అన్నదేనా. అధ్యక్షుడి మాట తేల్చుకుని మరీ యిస్తాను.

[తరవాతసించి కంగారు యావత్తూ నాదే అయింది. అల్ప హారాల ఏర్పాటు, డిన్నర్ ఖంజాయింపు, సభలో కూర్చోడానికి కట్టుదిట్టాలు, అధ్యక్షుడి ఒసగురించి, ఆశ్రయించిన కవుల్ని ఉపన్యాసకుల్ని ప్రణాళికలో జోనపడాన్ని గురించి తంటాలు— ఇల్లాంటివన్నీ నామీదే నిల్చిపోయాయి. ఇవన్నీ ఓ యెత్తూ, ఆ మాయధారిపహసనం ఓ యెత్తూ అయింది. నేనందులో వెయ్యక తప్పిందికాదు. ఆడవేషానికి మొగాడు కుదరక స్త్రీవచ్చే ప్రహసనం మానుకుని అయిదారు వేషాలుండే ఓ తుక్కుప్రహసనం తీశాం. మా బృందాన్ని కేకేశాం. నామనట్టు, నటయోగి, హాస్యార్థం, హాస్యవానరం, సవురేడు మొదలైనవాళ్ళని. వీళ్ళకీ

నాకూగుడాఫార్సులో ఉండగల తుక్కు కూటలతో లెఖులేదు. నామహత్యం వల్ల జనం నవ్వేస్తారు. నామనట్టు హాస్యకర్త రాసిన పంకరమాటలకి తరిమిణిపట్టి నునుపుచేసి సవ్వించే జీనియ నే కాని, పార్టు రాదు, చేష్టలేదు, చేతకాదు. నటయోగిదియావ త్తూ ఇంగ్లీషునవ్వుట, అతడు పల్లెటూళ్లన్నటూ పరలన్నటూ పడి ఫార్సుచుక్కలు మాట్టుకుని కప్పలూమెడల్నూ లాగే తాడు. హాస్యార్థం ఎప్పుడూ ఇవతలకూడా సవ్వించే మాటలు చెబుతాడుగనక, అతనికి పార్టీ అక్కల్లేదు. హాస్యవానం మొ హంకేసి చూస్తే వొత్తపడుకుండా నవ్వుతూన్నట్టు కనిపించడం వల్లనన్నూ, అతనికి కోపం వచ్చేటట్టు మనం తిట్టినప్పుడు అతడికి మరీ నవ్వుమొహం పుట్టడంచేతమన్నూ, అతణ్ణి తెగతిట్టడానికి ఒక మనిషిని పెడితే చాలు అతడి దంతా నవ్వే. నవ్వులేదు ఎంత మాత్రం గనం రానివాడనడంచేత, హాస్యానికి నిధి అని పేరు పొందాడు. ఇంకా ఇవతల సత్యకృత్యంలో బూతులు మాట్లాడేవాళ్లనీ, తోరణాలు తెంపేవాళ్లనీ మేం అవసరాన్ని బట్టి ఉపయోగించుకోడానికి నియమించుకుని, ఎంతమంది కూడితే అంతమందితో రిహార్సు వేస్తూ, పేలవంగా ఉన్నట్టు మాకు తోచినచోట్ల మాటలు లాగేస్తూ చాలాశ్రమపడ్డాం! నాకు వీలైనప్పుడల్లావెళ్ళి నేను మా అధ్యక్షుడితోపరిస్థితి చెబుతూండే వాణ్ణి గాని, మా కార్యనిర్వాహక వర్గం మళ్ళీకలియలేదు. కార్యక్రమం వెయించేశాను. లండన్ దిగుమతీ ఆయినడాక్టర్ అఖండ గారు అధ్యక్షుడు, ఎ. బి. ఘన్, సి. డి. ఖర్లు ఉపన్యాసకులు,

సవాడి బిరుదకవిగారి కావ్యపఠనం, చివరకి ఫలానా ఫార్సు అని మాత్రం రాశాం-ఆపేరుతో ఏదైనా సరే ఆడెయ్యచ్చునని.]

వార్షికంలోజా వచ్చింది. 'జయప్రదంగా' జరిగిపోయింది. జన్మచాలామంది వచ్చారు. చోటు చాల్లేదు. అబ్బో! స్త్రీలూ వచ్చారు, నాటకాలు పోయాయికాదూ ! ఇక్కడ మేం తేరగా ఆడేవాళ్లం దొరకాంగా! మొదట కార్యక్రమం మునుగుమునుగు గా ఉండినాని, క్రమేపీ తెరిపిచ్చింది. ప్రహసనం రాకుండానే సప్తతోచ్చారు. అసందర్భాలు జరిగిప్పుడు నవ్వేశారని మా అయిష్టలు అంటారుకాని, రాబోయే ప్రహసనాన్ని తల్చుకుని అని నే నంటాను. నాకు ఓ మెడ లిచ్చారు. వద్దంటే విన్నారు. కారు. నటయోగికి నామీద కోపం వచ్చింది. నామనట్టు ఉర్రెట్టు గుంటానన్నాడు. అయినాసరే నాకు మెడల్ ఇచ్చారు. మొర్నా డుడొళ్ళో ఒక మహారాజు ఈ ప్రహసనంలో అగ్గీలా లున్నా యి, మర్యాదస్తులువినచ్చునే గాని ఆడకూడ దన్నాడు. అగ్గీలా లెక్కడ అని అడిగాం. అంతటా అన్నాడు. సమస్కరించాం. తనురాలేదు, అల్లాఅని విన్నా నన్నాడు. కొన్నచోట్ల చప్పగా ఉండనిమా మేలు కోరేవారన్నారు. హాస్యక ర్తముక్కలవే అని మేం అనేశాం. కొన్నిచోట్ల జోరుగా ఉందన్నారు. ఆ స్థలాలన్నీ మా స్వరచనే అని చెప్పేశాం. తరవాతరోజు పత్రికలో డాక్టర్ అఖండే గారి అధ్యక్షతకింద మా సమాజవార్షిక సభ 'జయప్రదం గా, జరిగిందని పడింది. అంతటితో అయిందనుకున్నాను. ఒక్కొక్కటిచొప్పునే వస్తూండే బిల్లులు చెల్లించుకుని బయటపడడం

ఎల్లానా అని చూస్తూండగా, ఒక ఉత్తరం వచ్చి, నా మనశ్శాంతి అంతా పాడు చేసింది. నానాశ్రమలూ పడి, మేం, పోనీ అనిజాలి పడి ఏ ఫార్ము ప్రదర్శించాం అన్నానే. ఆ కర్తదగ్గించి! తన ఫార్ముట, తన కే హక్కుంటు, ఇంతోటి హక్కు తనతో చెప్ప కుండా పట్టింది అది అడి మేం భంగపరిచాం, మాది నేరం ! మొదట్లోంచి అన కుంటూనే ఉన్నాను. ఆ ఫార్ము అనలు తుక్కు రకం. కడంవార్లు పట్టిస్తారు గాని, లేకపోతే, అంత నాసికం నేను తలపెట్టను. ఏ తనుచి ఫార్ముగాళ్లు నాకాళ్లమీద పడ్డాయా త మని అడమనీ! వాళ్ల పేరు నిలిచేటంతుకు వాళ్లవిమానేసి నాకు నచ్చినవాళ్లవి వాళ్లతో చెప్పేదేమి టని అడేసి-ఈరీతిగా రచయి తల్ని అంకర్ని నిత్యముగౌరవిస్తూనే ఉంటాను. వీడి కేవచ్చిం దో! ఈమాట కార్యకమంలో వెయ్యకుండా పట్టిగా అడిస్తా ను, ఎవడు చూచొచ్చాడూ వీడివి అడద్దని ప్రచారం చేస్తాను. దూరపు ఊళ్లలో అడొస్తాను! వెంకాలే వస్తాడా? పాండిత్యం లేని ఈమాటలు వాడి ముత్తాతమాటలు: పైగా, మేం ఏమి శావు కున్నాం చెప్పండి, ఇంకోళ్లని ఆనందపరచడానికేకదా మేం తీను గుంటా, అతడికి ఇంత ఏమిపెందుకు చెప్పండి! మేం ఏమీ లాభం పొందలేదే: నీచత్వంఅంటే ఇల్లా ఉంటుంది. కష్టపడి ఉన్నానేమో నాకు ఒళ్లు మండి పోయింది. తక్షణం మానటబృం దాన్ని, మహాజన్మణ్ణి కేకేశాను. అప్పుడే నిరంజనంకూడా వచ్చాడు. ఆ ఉత్తరం అందరికీ చూపించాను.

ని—ఇది చిక్కేనండీ! అతడికి రాయకపోయారా.

నే—ఇదోటా! నేను లోగడ మూడుసార్లు ఆడాను. అప్పుడు ఏమయ్యాడు వీడూ !

ని—ఆ సంగతి అతనికి తెలియదేమో!

నామ—నేను బోలెడుచోట్ల వాక్యాలు దిద్ది వాటికి మెరుగు పెట్టి అందులో ఏ కోశాన్నీ స్పరించని హాస్యచేష్టలు చేసి, చచ్చి చెడి జనాన్ని నవ్వించాను. అంత శ్రమా పడితే నాది నేరమా? వీడా అల్లా అనడం !

నట—నేను ఇదే ఆడి మెడల్పుకూడా పుచ్చుకున్నాను. ఇల్లా అని తెలిస్తే ఈ దిక్కుమాలి ముక్కలు కంఠతా పట్టక పోదునే? ఛీ, జివ్వా కాలిపించుగుంటా !

ని—లొందరవడకు. ఎక్కడని కాలిపిస్తావ్ ! నీపెదివిమొదలు గుండెవరకూ ఆ దిక్కుమాలిన ముక్కలు వ్యాపించిఉన్నాయి.

నట—ఏడిశాయి.

నే—ఆ రచన అతనిదిట.

నట—ఏడిసింది ! ఇందులో ప్రతిమాక్కా చేత్తరకపు నిఘంటువులోకుడా ఉంది. రచన వాడిదేమిటి ?

నామ—చాలామాటలు నిఘంటువులోకుడా లేవు. కుళ్ళిపోయిన పాతఘక్కి బజారు సరుకు. అధముడుకుడా ఇంతకంటె అరిందాగా రాయచ్చు.

నామ—నే నల్లాంటి ఫార్సులు యాభైరాస్తాను ఎడంచేత్తో.

నట—నేను రాసి ఎవళ్ళకీ చూపించను, లాగేస్తారు.

నామ—అసలు ఇతర ప్రహసనాలు లక్ష ఉన్నాయి. ఇదే

ఫారా, బోడిఫారు !

ని—అల్లాంటప్పుడు, ఈ చవటమాటల ఫార్నే దిక్కుగా మారెందుకు బయల్దేరారయ్యా ?

నామ—మా మంచితనంకొద్దీనూ ! వాడిపేరు కొండెం ఈ ప్రాంతాల మూఢుల్లో ప్రచారంచేసిపెడదాం, అహోరిస్తున్నాడని.

ని—మితో అహోరించాడా ?

నట—లేదు. మేం జాలివెయ్యగానే, అగలేం ! వెంటనే నత్కరిస్తాం ! మేం ఏమీ విలువ కోరలేదే ? వాడిదేగా పేరూ ?

నే—ఆ పేరు అందరికీ తెలుసుకుగదా, ఇంకా వేస్తే ఓఘా యిత్నం, పైగా కాగితంకరువురోజుల్లో జాగా కుశలం అని చెప్పేసి కార్యక్రమ ప్రత్యక్షమే అతని పేరు మేం రానియ్యడే ! జనం ఒక వేళ అటుని చిడితే, అతడిపేరు మరుగ్గా ఉండడం మాకంటే అతడికి ఎంత నయమో తెలుసా !

ని—అతనికి మీరు మొదటే రాయవలసింది. మనం అర్థులమో అనర్థులమో అతనికి తెలియద్దూ ! పాడైతే ?

నే—అంగుకనే కాదుటయ్యా, అతని పేరు లాగేసిందీ ! ఎవడేనా ఆ బుక్కు చదివి వస్తాడేమో అనేభయంచొప్పునా !

ని—హక్కు వాడులుకోమనడం న్యాయమా !

నే—ఉందని స్పష్టంగా అతడేడవ వద్దుటయ్యా ! ఆమాటల అస్తివాడిదనీ !

ని—అల్లా ఉంటుందే !

నే—లేండే !

ని—మీరు చదువుకున్నవాళ్లు గదా అని ఊరుకుని ఊటారు. “సర్వ స్వామ్యసంకలితం” అని శంకుంకి.

నే—ఓరి గాని మొహంమండా! దాని అర్థం ఇదా !

ని—అయిఉండాలి కొంతవరకు. నేరాలూ శిక్షలూ ఎందుకు, మీరు కృతజ్ఞతకోసం గుడా తెలియపరచుచున్న గదా— అనుభవం గల విద్యావంతులు!! కర్తమాలవల్ల నటుడు పుడతాడు. మీరుప్రత్యక్షం చేసే ఆనందం గురించి విశదానికి కర్త తగడా ?

నే—నరే, యిప్పు డేమిటంటారు ?

ని—మామూలుప్రకారం చేసెయ్యండి. ఊరుకోమనండి. ఖర్చులేని పనేగా !

నే—నరే మీరు రాయండి. చెప్తాను క్షమాపణ.

ని—రాస్తాను. “కర్తకు—” జమీ. మీరు ఏడవవద్దు. ఎంత జేస్తాం? మీకు గౌరవం తేవాలని మేం పడ్డ శ్రమకి మీరు చూపిన కృతఘ్నుతవల్ల రోజులు ఎల్లాంటివి వచ్చాయో మీరు చూపించారు! ఇష్టమీద ఎవడేనా ఈ పని చేస్తాడా? మీ యందు ఎంత అభిమానం ఉండడంచేత మీ పేరు నోటీసులో లేకుండాచేశామో మీ కేంతెలుసూ ! కొద్దివాళ్ళ పేర్లుమాత్రమే అందులో వేసి, గొప్పవాళ్ళవన్నీ తీశేశాం. అందుకని మీ పేరు దాల్లో లేదు. అదికాక, మాకు మరో దిక్కులేక మీ దిక్కుమాలిమాటలు అడుతున్నాం అని మొదట్లోనే మీకు రాసి ఉండవలసిందే.

ఆరాయకుండా ఉండడానికి కూడా గొప్ప కారణం ఉంది. య
ధార్థం చెప్పాలంటే, మీ రచన దిక్కులేని తెలుగుభాష. పద్య
మేనాకాదు, రాగమేనాకాదు, గ్రాంథికమేనాకాదు, ఉన్నతభా
వరహితం, పాండిత్యహూన్యం, అందరికీ తెలిసిన ముక్కలూ,
వీధులో దొడ్లే పడికట్లు! అందులోనూ ఎందునా బొందని, సీచం
అని పెద్దలంతా ఖాయవరచిన హాస్యంతో కూడిన పాకం! ఇటు
వంటి రచనచేసిన మీకు మేం అనుమతి గురించి రాయడంకంటే
మానేస్తేనే మీకు గర్వం తగ్గుతుందేమో అని మాకు తోచి,
మీ మేలుకోసమే మీ పేరు వినర్జించాం గనక ఆ మేలు స్వ
రించుకుని మీరు మాకు కృతజ్ఞులై ఉండాలి. 'ఫార్సు' అంటే
తుక్కుముక్కలేగదా, మీతో చెప్పే దేమిటని చాలాచోట్ల
మీ ప్రదర్శనాలు ఆడుతున్నారు. నా సలహా ఏమిటంటే, మీ
రు ఆడడానికి వీలులేనివిగాని, ఇవి ఆడితే మనకి మాటదక్కదు
రంగంమీద మరణమే అని సటులు అనుకునేవిగాని రచించండి.
అల్లా చేస్తే మీకీ బాధ తొలగిపోతుంది. ముస్లో మనమాట
మీరు రాసినవాటికన్నీటికీ కూడా ఆడడపుదోషం సట్టిందం!
టారా, అయిందేదో అయింది, అచ్చేసినమేవో అచ్చేశారు,
మరి అచ్చువెయ్యకండి. మేం ఎంతోసత్కరణం అని చేసిన పనినే
మీరు గొప్ప తస్కరణం అని అంటున్నారుగనక, మాట తడబ
డుతూన్నది మీరేను ! మేం సత్కరించక మానం.

ఇట్లు

విధేయుడు—”

ఇది నేను పుచ్చుకుని మర్నాడు కర్తకి వారేస్తానన్నాని
 మేం ఎవళ్ళదార్ని వాళ్ళం వెళ్లిపోయాం. నేనాఉత్తరం పోస్తూ
 వేశానిని మా వాళ్ళందరితోటీ చెప్పేశాను. చెప్పినేకాని
 య్యలేదు. మంచి చెయ్యడానికి అనుమతిటవిన్నారా? చూశారా
 మా శ్రమకి ఫలితం? ఆనందం వృద్ధిచెయ్యడానికి మావంటి తా
 గులు నడుంకట్టగా మాటలుగురించి పట్టింపులుసోదే అల్లుల
 న్నారు. ఔర! తుక్కోజీ ముక్కల్లో ఉందని చెప్పబడే హక్కు
 వల్ల మాకెంత చిక్కోచ్చిందో! కానీండి, మహామహావాళ్ళ!
 తప్పలేదు, మాకూతప్పలేదు.

[1944]

కీర్తనము

